STRIP SCHRIFT

Maandblad / Nr. 198/199 / Losse nummers ƒ 8,— / Bfrs. 165

Interview met:
ANDREAS

RORK

PANDA'S
Eric de Noorman

NOVEDI

De verboden
BARKS

Alles over de
STRIP-3-DAAGSE

STRIP SCHRIFT

nr. 198/199 – 19e jaargang, aug./sept. 1985

Uitgegeven door Vonk/Uitgevers B.V. voor Het Stripschap, Nederlands Centrum voor Belangstellenden in Strips, goedgekeurd bij K.B. 30 sept. 1968.

Redaktie: Postbus 15268, 1001 MG Amsterdam (020-250975).
Uitgevers: Vonk/Uitgevers B.V., Postbus 420, 3700 AK Zeist, tel. 03404-52292, telex 70042.
Advertentie-exploitatie: Inlichtingen en tarieven: Bureau Nassau, Jan van Nassaustraat 18, 2596 BT Den Haag, telefoon 070-249500.
U kunt ook uw advertenties direct inzenden aan de uitgever, Postbus 420, 3700 AK Zeist.

Klachten over bezorging, adreswijzigingen en inlichtingen over abonnementen uitsluitend via Postbus 420, 3700 AK Zeist.

Redaktie: Rob van Eijck, Mat Schifferstein, Wim van Helden (eindredaktie).

Nieuwsredaktie: Donald Stroomberg.

Vaste medewerkers: Dick de Boer, Ruud Booms, Har Brok, Jac Drewes, Peter de Raaf, Jan Smet, Bart Smit, René Smulders, Hennie Wesseling.

Omslagillustratie: Andreas.

Vormgeving: Hans Frederiks.

Stripschrift is verkrijgbaar:

- via een lidmaatschap/abonnement à f64,50. Postgiro 1513000 of bankrekening 42.11.38.114, beide t.n.v. Het Stripschap te Amsterdam.
- via een abonnement (jan. t/m dec.) à f49,50. (buitenland f59,—.
- via een CJP-abonnement à f42,75.
- losse nummers (ook verkrijgbaar in de boekhandel) à f6,— Dubbele nummers f8,—. Postgiro 209948 t.n.v. 'Stripschrift' te Zeist.

Houders van een CJP-paspoort dienen zich via hun CJP-buro op te geven. Lopende (bestaande) abonnementen kunnen eerst worden omgezet in het komende kalenderjaar. Abonnementen op Stripschrift, opgegeven in de loop van een kalenderjaar, omvatten alle in de desbetreffende jaargang te verschijnen nummers.

Distributie voor België: Persagentschap Vervoer en Distributie, Klein- Eilandstraat 1, 1070 Brussel, tel. (02) 5240130.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Stripschrift en auteurs.

De verantwoordelijkheid voor de geplaatste artikelen berust bij de auteurs.

ISSN 0165-845X.

Druk: Vonk Zeist.

INHOUD

'Ik vervorm bewust...'
Andreas is de winnaar van de Stripschriftprijs. **Mat Schifferstein** sprak met hem over zijn werk & de diepere betekenissen. / **3**

De Grot der Herinnering
Veel van Andreas' werk komt rechtstreeks uit de verborgenste krochten van het collectief onderbewuste. Ruud Booms over symbolen en archetypen. / **18**

'De hoogst mogelijke kwaliteit'
Panda's **Hans Matla** is bezig met het ambitieuze projekt om de complete **Eric de Noorman** vehalen van **Hans Kresse** zo verantwoord mogelijk uit te brengen. **Rob van Eijck** vraagt hem hierover uit. / **29**

Behoedzame politiek
Novedi: een nieuwe, jonge, uitgeverij, maar toch met een schat aan ervaring. Hoe kan dat? Novedi's **Margreet van Muijlwijk** wijdt **Mat Schifferstein** in. / **38**

Verboden Waar
De Zwarte Lijst van Disney-strips die niet meer gepubliceerd mogen worden. Eén van die verhalen van **Barks, Treasure of Marco Polo**, zal daardoor nooit in Nederland verschijnen. **Peter Parlevink** rapporteert. / **44**

Boeken in 't kort **51**
Nieuws **51**

Andreas: 'Ik vervorm bewust: ik teken iets niet zoals ik het zie, maar zoals ik het in mijn hoofd heb'

door Mat Schifferstein

In Stripschrift 181 van vorig jaar hadden we voorspeld dat 1984 een bijzonder jaar zou worden voor liefhebbers van het werk van Andreas. En als die er al niet waren, dan zouden ze er komen.
En klopte het, of niet? In Frankrijk en Frans-België werden liefst vier boeken van de hand van deze auteur gepubliceerd. In Nederland bracht Lombard twee albums met avonturen van de stripheld RORK uit, en mooi dat deze albums de gunst van kritiek en lezers wisten te veroveren: in Stripschrift 195 van enkele maanden geleden publiceerden we de uitslag van de jaarlijks terugkerende striptoptwintigs van redaktie en lezers van Stripschrift; winnaar bleek ANDREAS' RORK.
Stripschrift en Vonk Uitgevers willen dat feit op gepaste wijze vieren: voor alle Nederlandse en Vlaamse liefhebbers van het werk van Andreas zal tijdens de Stripdriedaagse een bijzonder boekje van deze auteur gepresenteerd worden, dat Andreas speciaal voor deze gelegenheid heeft gemaakt. Zo wordt ook 1985 weer een bijzonder jaar.
Deze Stripschrift bevat, hoe kan het anders, ook nog een en ander óver en ván Andreas: een interview met de auteur en een boekbespreking van zijn laatst verschenen album, een herdruk in zwart-wit van het enige verhaal van RORK dat niet in albumvorm is verschenen (met onze bijzondere dank aan uitgeverij LOMBARD), unieke illustraties die een Franstalige luxeeditie van het album DOORGANGEN (uitgeverij JONAS, 1983) sierden, en als hoogtepunt het originele omslagprojekt voor FRAGMENTEN, dat nooit gebruikt is (zie onze voorpagina!). Okee?

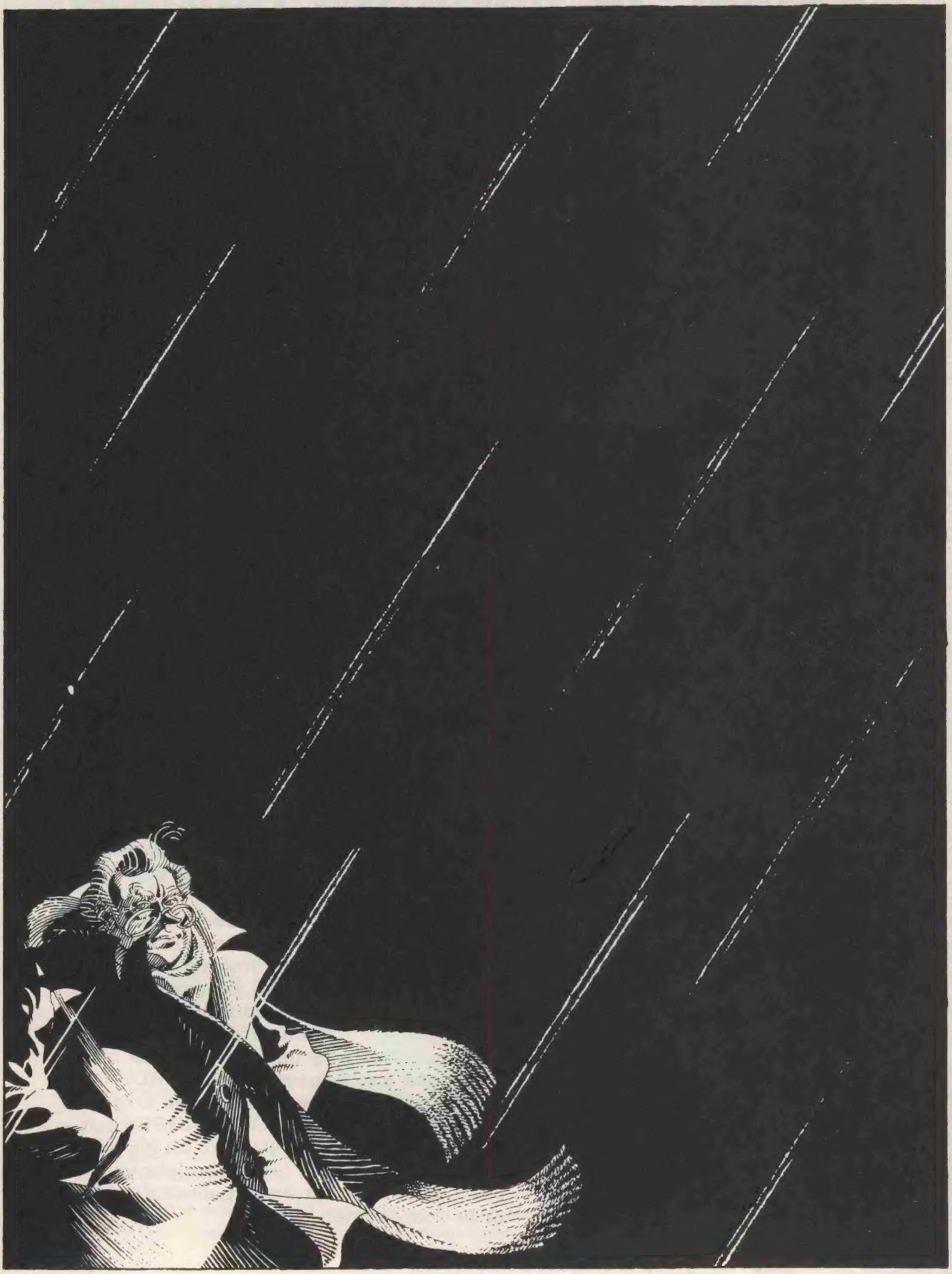

Uit: 'RORK'

Uit UDOLFO door Andreas en Eddy Paape, uit Kuifje

Andreas Martens, je komt oorspronkelijk uit Duitsland?
Ja, ik ben in Duitsland geboren en heb nog altijd de Duitse nationaliteit. Ik heb in Düsseldorf de kunstakademie gedaan, maar ik wilde strips gaan tekenen en die werden toen in Duitsland nog niet gemaakt. In een bekend boek van Vanddoren, *Comment devenir auteur de bande dessinée,* over Franquin en Jijé, heb ik toen het adres van Saint-Luc in Brussel gevonden. Daar ben ik naar toegegaan. Het 'Atelier R' van Claude Renard bestond toen nog niet, maar werd opgericht in de tijd dat ik daar was. Ik zat in hetzelfde jaar als Michel Duveaux. Daarna kwamen Cossu, Foerster en Berthet, die ik nog geregeld zie; we werken vaak met zijn vieren. Het jaar daarna kwamen Schuiten, Goffin en Sokal. Sokal was al langer op St. Luc, maar hij zat op de illustratieafdeling; hij kwam pas later bij de strips terecht.

Hoe beviel St. Luc?
Niet geweldig. Het is toch een echte school, waar je ook allerlei minder zinvolle lessen krijgt: literatuur, filosofie en zo; dat had ik allemaal al op het lyceum gehad. In die tijd werd er nog niet veel aan strips gedaan, er werden geen lessen in scenarioschrijven gegeven of zo.
De laatste dag dat ik op St. Luc was werd het gemaakte werk tentoongesteld en beoordeeld door een jury. Jijé was daarbij en hij heeft het werk van bijna iedereen helemaal de grond in geboord; iedereen behalve Schuiten, geloof ik, want die kon toen al erg goed tekenen. Echt alles en iedereen kraakte hij af. Van mijn werk vond hij precies één tekening goed, een tekening die op *scraper-board* gemaakt was. Zijn kritiek heeft me toen wat wakker geschud. Ik ben bijvoorbeeld boeken over anatomie eens wat serieuzer gaan bekijken; hoe teken je je personages? Ik besefte dat ik na drie jaar St. Luc nog niet geleerd had wat echt belangrijk was. Tot dan had ik nogal karikaturaal getekend, maar ik ben daarna realistischer gaan werken.
Toen ben ik naar Eddy Paape gegaan, die les gaf op de akademie van Saint-Gilles; die school ligt praktisch naast St. Luc.
St. Luc was mij teveel een kunstschool, met zo'n air van: wat buiten gedaan wordt is slecht, wat wij maken is goed. Er werd niet veel kritiek geleverd op elkaars werk, iedereen was wat aan het ego-trippen. Wat er gedaan werd had ook geen enkele band met het werk dat je moet doen als beroepstekenaar; er waren ook geen kontakten met de stripwereld.
Eddy Paape was het tegenovergestelde; hij was een professioneel auteur, die regelmatig in *Kuifje* publiceerde. Zijn lessen waren ook heel anders, veel praktischer, gericht op publiceerbaar professioneel werk; dat ontbrak op St. Luc.

Udolfo

Ik heb twee jaar bij Eddy Paape op school gezeten, samen met Duveaux, Foerster, Cossu en Berthet.
Daarna heeft Paape me gevraagd of ik met hem wilde werken aan een verhaal. We hebben toen voor Kuifje *Udolfo* gemaakt, op een scenario voor Duchateau. Ik maakte de schetsen en Paape inktte. Onze samenwerking (die mij goed bevallen is) heeft ongeveer twee jaar geduurd, met een onderbreking tussen de twee verhalen. Toen ik het tweede verhaal voor hem schetste woonde ik al in Parijs.

We begrepen niet goed waarom het verhaal een science-fiction-einde heeft, terwijl het zich voor de rest laat lezen als een historisch verhaal.
Het idee was oorspronkelijk, geloof ik, om Udolfo door verschillende tijden te laten reizen. Elk verhaal zou zich in een andere tijd afspelen, maar je moet een erg goed scenarist zijn om zulke verhalen te schrijven...

Voordat je met Paape Udolfo *maakte heb je nog een kort verhaal voor* Le 9eme rêve *gemaakt,* Schizo...
Ja, en er is nog een verhaaltje verschenen in *Curiosity Magazine* van Michel Deligne. Verder heb ik nog wat voorplaten gemaakt en wat kleine dingetjes om in leven te blijven.

Via Eddy Paape ben je in Kuifje terechtgekomen. Daar heb je Rork *voorgesteld en is het allemaal begonnen. Welke ideeën had je in het begin over Rork? Welk soort verhalen, wat voor personage wilde je maken?*
In het begin wilde ik min of meer fantastische verhalen maken à la Wrightson; daar hield ik toen het meest van. Het ging mij niet zozeer om de manier waarop Wrightson zijn verhalen vertelde, maar om de manier waarop hij inktte. Ik probeerde me zijn penseeltechniek eigen te maken, en daarvoor heb ik zijn *Swamp Thing* heel goed bestudeerd.
In het begin gebruikte ik Rork alleen om een verhaal te kunnen vertellen dat ik in mijn hoofd had. Vanaf het derde, vierde verhaal begon ik de verhalen om Rork heen te vertellen; zijn persoon werd belangrijk. Ik geloof dat vanaf dat moment de verhalen ook interessanter en persoonlijker zijn geworden. In die tijd ben ik ook van de manier van werken van Berni Wrightson afgestapt, en ben ik met pen gaan werken, wat mij veel beter afging.

In het begin maak je losse verhalen, later ga je ze steeds meer met elkaar verbinden.
Dat komt een beetje door de redaktie van Kuifje. Eerst wilden ze afgeronde verhalen, daarna zeiden ze dat ze toch een geheel van 46 platen wilden hebben om een album te kunnen maken. Toen heb ik op het aantal pagina's gelet om er een album mee te maken. Vervolgens zeiden ze dat ze toch wel graag een rode draad door de verhalen zouden willen zien, en toen heb ik de verhalen steeds beter op elkaar laten aansluiten. Voor het tweede album heb ik alle verhalen a.h.w. herschreven om uiteindelijk alles te laten samenkomen in het laatste hoofdstuk.

De verhalen van Rork verschenen nogal onregelmatig in Kuifje. We hadden ook de indruk dat verhalen soms heel lang bleven liggen.

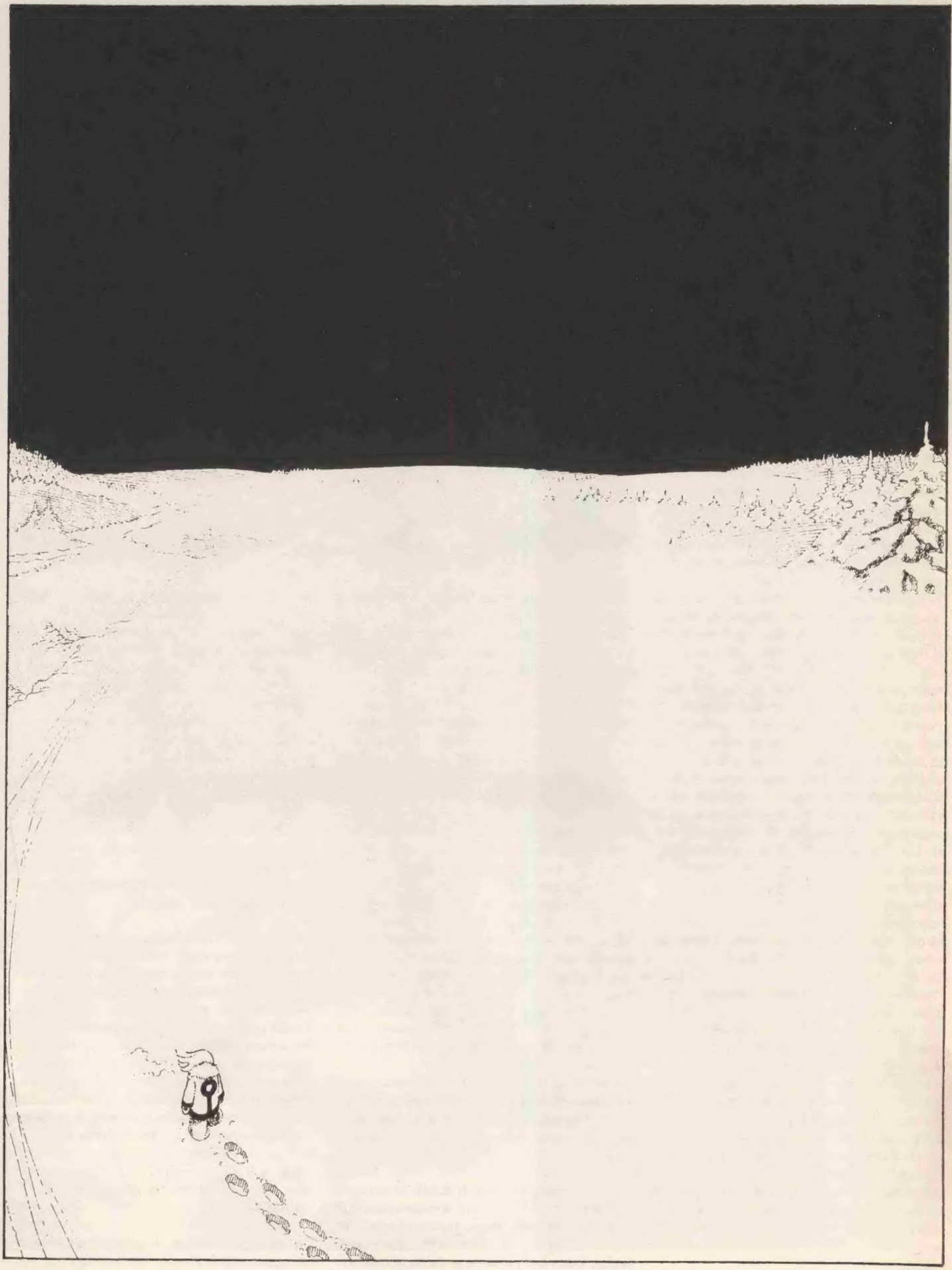

Uit: 'RORK'

Ja, die programmering daar stelde echt niks voor. Daarom ben ik uiteindelijk ook met Rork gestopt; het heeft me nogal teleurgesteld. Hetzelfde is gebeurd met *De grot der herinnering;* dat heb ik onmiddellijk na het laatste verhaal van Rork gemaakt, maar het heeft heel lang geduurd voordat het geplaatst werd; ze plaatsen het gewoon als het hen uitkomt. Voor Kuifje werk ik in ieder geval niet meer.

Het duurde ook lang voordat Rork in album uitkwam.
Dat kwam omdat Lombard er geen vertrouwen in had. De lezers van Kuifje hielden er niet zo van; in de populariteitspoll stond Rork altijd erg laag. Ze hebben van Rork alleen een album uitgebracht omdat het kontrakt ten einde liep. Daarin staat namelijk dat ze gedurende vijf jaar de rechten houden op een albumpublikatie. Dat is veel te lang, maar wat wil je: als je begint te publiceren teken je elk kontrakt. Bij Comes hebben ze hetzelfde gedaan: *De schaduw van de raaf* hebben ze ook op het allerlaatste moment uitgegeven, net voordat hij zijn rechten terug zou hebben gekregen.
Rork 1 hebben ze ook in een kleine oplage laten drukken, zo'n 10.000 exemplaren (Andreas heeft het hier uiteraard over de oplage van de franstalige uitgave, MS). Het album kwam in januari uit, maar begin maart hebben ze het al moeten herdrukken. Toen het goed bleek te lopen werden ze opeens veel vriendelijker bij Lombard...

Wat ik erg jammer vond was dat in het tweede Rork-album alle verhalen zonder tussentitels of aparte pagina's achter elkaar geplaatst zijn, waardoor in het derde verhaal, Het reuzenkerkhof, *de linker- en de rechterpagina's niet meer op de juiste manier naast elkaar staan; in Kuifje waren de kleuren en de bladspiegel van de linker- en de rechterpagina op elkaar afgestemd.*
Ja, er is wel een zwartwituitgave van Rork 2 in het Frans verschenen bij uitgeverij Jonas, die aparte tussenplaten bevat, maar dat beviel me niet echt. Ik wilde dat alle verhalen achter elkaar gelezen zouden worden, zonder onderbrekingen. Doordat de verhalen los in Kuifje verschenen zijn heb ik geen rekening gehouden met de manier waarop ze in het album zouden komen. Als ik nu een verhaal maak weet ik precies waar elke bladzijde terechtkomt.

Voorplaten

Ik heb gehoord dat er problemen waren met de voorplaten voor de albums van Rork. Ze vonden dat de tweede teveel leek op de eerste, en wilden hem eerst niet gebruiken.
Dat heb ik niet gehoord. Ik had wel omslagen gemaakt die ik beter vind dan die nu gebruikt zijn. Ik heb ze dus moeten overdoen, maar als ik een tekening opnieuw moet maken wordt ze altijd minder goed dan de eerste versie. Ze wilden dat er een overeenkomst tussen de twee voorplaten

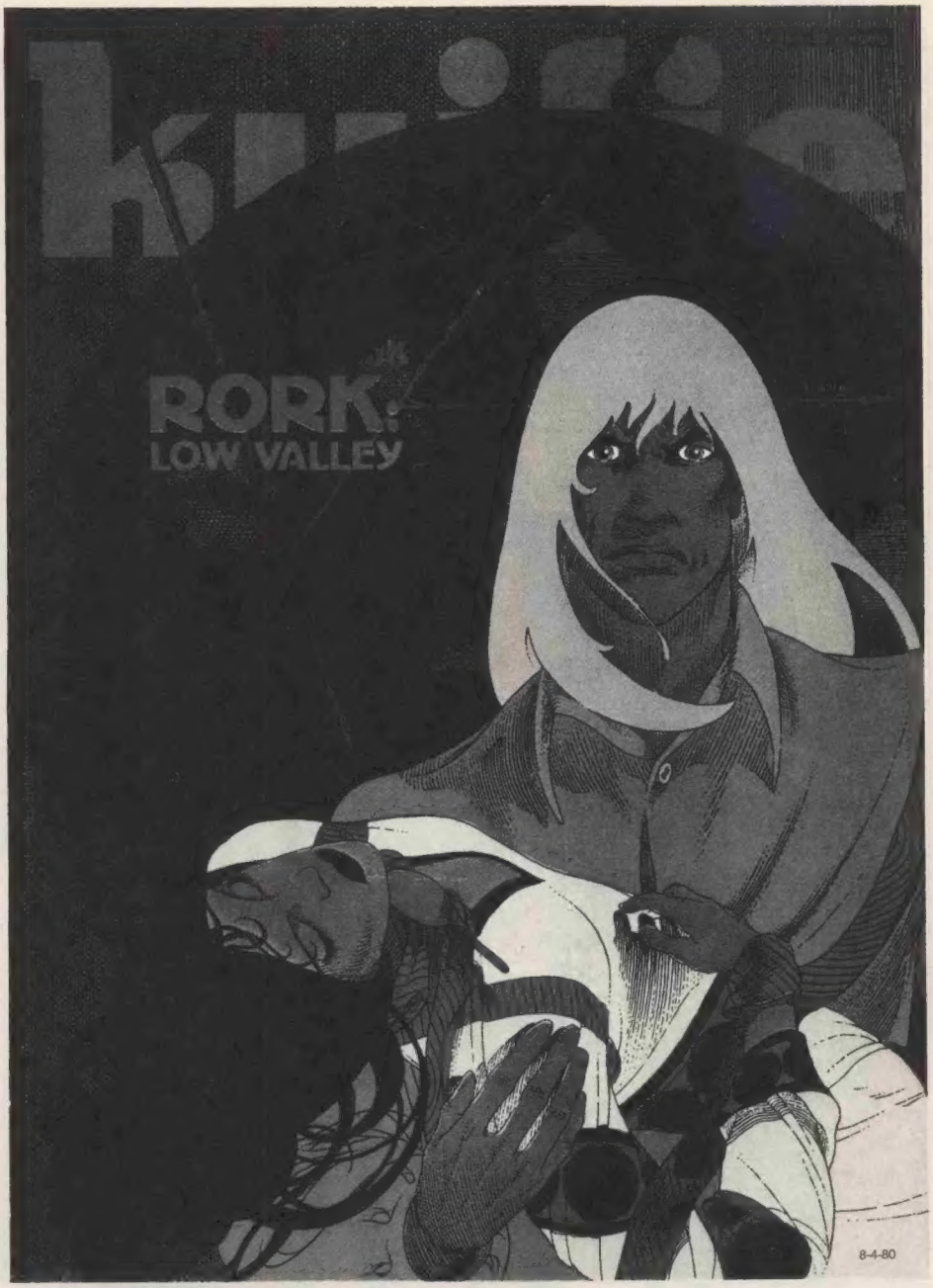

was, dus heb ik de twee gezichten van Rork gemaakt. En de eerste voorplaat moest veel geel bevatten, omdat ze in de Verhalen en legenden-reeks al veel rood en blauw gehad hadden. Ik ben niet helemaal gelukkig met deze voorplaten. Wat voorplaten betreft ben ik het meest tevreden over die van *Cromwell Stone,* die ik helemaal zelf heb mogen ontwerpen (inderdaad een juweeltje, MS).

De voorplaat van Cyrrus *(uitg. Les Humanoides Associés, MS) valt ook erg tegen.*
Ja, daar werden nog meer eisen gesteld: er moest een man en een blote vrouw op, omdat dat zou verkopen; als je naar de albums die in de Pied Jaloux-reeks vlak voor Cyrrus werden uitgebracht kijkt, zie je steeds dezelfde opzet in de voorplaat, iedere keer een man en een blote vrouw: kijk maar naar Cossu (*No man's land,* MS), Floc'h en Promental (*En pleine guerre froide,* MS) of Renard (*De ontsnapping van Yvan Casablanca,* MS). Sommige uitgevers, die menen te weten wat verkoopt, zijn echt een probleem.

Toch is dat een nogal naïeve redenering dat een publiek dat de kwaliteitsstrips uit de dure Pied Jaloux-reeks wil hebben een strip nog sneller zal kopen als daar een naakte vrouw gepresenteerd wordt. Volgens mij wil het publiek voor deze reeks goede verhalen lezen, geen pulp met veel seks.
Precies, het is een redenering die opgaat voor het tijdschrift, voor *Métal Hurlant.* Zo'n tijdschrift zal heus wel extra kopers trekken door een dergelijke voorplaat.

Révélations posthumes

In de tijd dat je voor Lombard Rork maakte heb je voor Casterman een reeks verhalen gemaakt, die later gebundeld verschenen onder de titel Révélations posthumes *(uitg. Bédérama 1980). Die verhalen heb je samen met François Rivière gemaakt, die*

Uit: 'RORK'

La vie à Harrogate, s'écoulait doucement, en ce début d'hiver 1926. Thérèse et moi avions déjà des habitudes. Tôt le matin, nous quittions l'hôtel pour de longues promenades qui nous menaient généralement jusqu'à ce vieux Casino désert. Là, selon le rituel instauré, je racontais à mon amie, l'une après l'autre, les curieuses histoires de Mr Crooks, puis, à la nuit tombante, nous revenions vers Hydro Hôtel pour le thé. Après, elle se mettait au piano, charmant la compagnie de ses mélodies très harmonieuses et de son chant...

Cela dura six jours, sans qu'aucun contretemps ne vienne troubler ce délicieux entracte dans nos vies. Au matin du septième jour - c'était le 13 décembre -, les choses commencèrent à se gâter.

o.a. ook scenario's voor Floc'h schrijft. Hoe heb je Rivière ontmoet?

Rivière was toevallig op St. Luc tijdens die tentoonstelling, waar ik van verteld heb. Hij redigeerde op dat moment de reeks Marginalia bij Glénat, waarin novelles verschenen, de brieven van Lovecraft, enzovoort. Hij was op zoek naar een voorplaat voor een boek van Jules Verne, en hij zag mijn scraper-board-tekening. Volgens hem leek dat wat op de gravures uit de tijd van Verne. Hij heeft me toen gevraagd of ik die omslag wilde maken. Ik heb dat gedaan en hem tegelijkertijd gevraagd of hij geen scenario voor me wilde schrijven.

Hij heeft het verhaal over Lovecraft geschreven (als enige verhaal uit de reeks ook in het Nederlands vertaald, zie *Wordt Vervolgd 1,* MS), en zijn tekst was precies wat ik wilde. Onze samenwerking is verder zo verlopen dat Rivière een verhaal schreef waar hij zin in had en dat ik met de tekst kon doen wat ik wou.

Het eerste verhaal had overigens in Métal Hurlant moeten verschijnen; daar stond toen een *Spécial Lovecraft* op stapel. Maar er waren in die tijd nogal wat problemen bij Métal Hurlant; ze betaalden niet, enzovoort. Toen hebben we besloten naar (A Suivre) te gaan, waar het precies binnen de formule van die tijd viel; dat wil zeggen een mengsel van literatuur en strip. We zijn in (A Suivre) blijven publiceren totdat we de verhalen konden bundelen tot een album.

REVELATIONS POSTHUMES: een knappe verweving van realiteit en fiktie

Wat houdt die scraper-board-techniek in?

Het scraper-board is zwart karton. Als je erover krabt met een graveer-pen of iets dergelijks krijg je witte lijntjes. Ik ben er uiteindelijk mee opgehouden omdat de techniek te veel tijd kost.

Het eerste verhaal betekende natuurlijk erg veel werk omdat ik me de techniek eigen moest maken. De tekening voor St. Luc en de omslag voor Jules Verne waren mijn eigen oefeningen geweest.

Het tweede verhaal, over Agatha Christie, heb ik heel snel gemaakt; het lukte me een pagina in drie dagen tijd te maken, maar ik heb toen dag en nacht moeten doorwerken. Voor het verhaal van Pierre Loti, waar grote dekors getekend moesten worden, heb ik aan sommige pagina's twee weken gewerkt. Dat was heel gedetailleerd werk dat ik met een vergrootglas moest doen. Op die manier kon ik natuurlijk niet langer dan een kwartier, twintig minuten aan een stuk werken; daarna werden mijn ogen te moe.

Révélations posthumes is een heel apart album; als je het leest heb je de indruk een foto-album door te bladeren.

Het zijn eigenlijk geen echte stripverhalen. Ik heb er ook veel foto's voor gebruikt; dat moest ik ook wel doen omdat de manier waarop ik werkte al zoveel tijd kostte.

Het is ook een reden waarom ik ermee op-

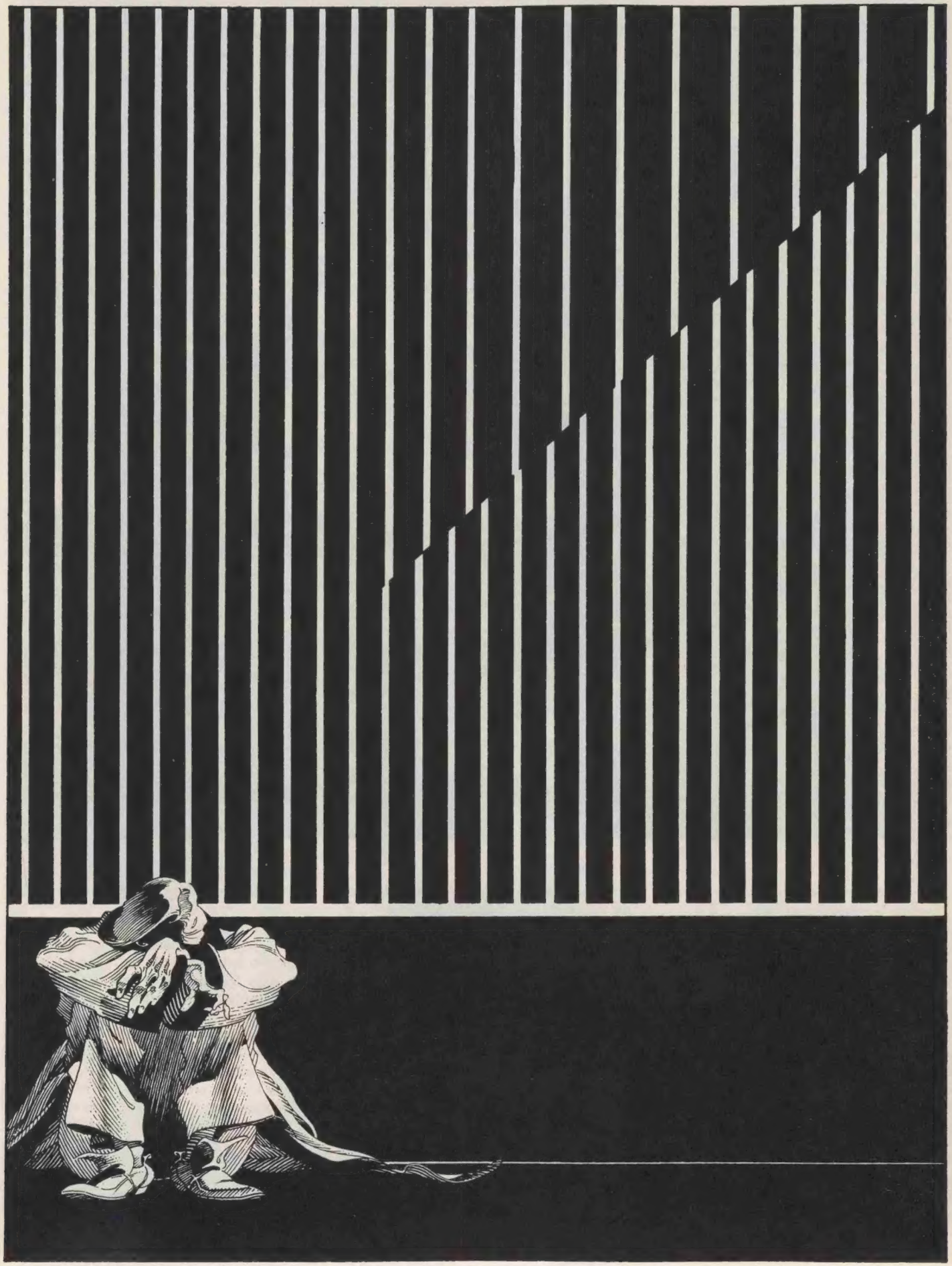

Uit: 'RORK'

"WAAROM DOE JE NIET MEE AAN DE WEDSTRIJD VAN ALLEN, HODUR? DOE BALDER DE EER AAN HEM OP DE PROEF TE STELLEN!"
"IK BEN BLIND, ZOALS JE WEET, EN IK KAN NIET GOED RICHTEN."
"WAAROM DOE JE NIET MEE AAN DE WEDSTRIJD VAN ALLEN, HODUR? DOE BALDER DE EER AAN HEM OP DE PROEF TE STELLEN!"
"IK BEN BLIND, ZOALS JE WEET, EN IK KAN NIET GOED RICHTEN."
"BLIJF DOOR NIET AFLEIDEN STRAX HODUR NEEM DEZE WORTEL EN WERP HEM K ZAL JE HAND LEIDEN."

gehouden ben: het wordt te gemakkelijk. Je neemt een foto en bewerkt die op een bepaalde manier. Het is eigenlijk al klaar voordat je er aan begint; dat is niet erg interessant.

Je zei dat het geen echte strips zijn. In het verhaal over Lovecraft krijg je wel een bepaald kontinuïteitseffekt door middel van die springende kat. De plaatjes van de kat voegen echt iets toe aan het verhaal.
Er hebben me al veel mensen aangesproken over de betekenis van die kat. Ik heb de plaatjes van de kat in eerste instantie gewoon gebruikt om meer ruimte op de pagina's te kreëren. De pagina's zitten tamelijk vol; zo'n plaatje met een relatief kleine kat maakt een pagina minder druk.
Er komen ook katten in het verhaal voor, en de sprong van kat krijgt inderdaad iets extra's als de kat op haar pootjes terechtkomt en wegloopt.

Als je de verhalen leest weet je niet of ze echt gebeurd zijn of niet. Vooral in de verhalen over Lovecraft en Christie zijn fiktie en werkelijkheid knap verweven.
Het verhaal over Lovecraft is waar; Rivière heeft dat uit een biografie over Lovecraft gehaald. Agatha Christie is inderdaad een tijd verdwenen geweest, en daar heeft Rivière zijn fantasie op laten werken. De andere verhalen zijn gewoon verzonnen, hoewel het museum Spitzner bijvoorbeeld echt bestaat en Delvaux dit ook gekend heeft. Het interieur van het huis van Loti in Rochefort is ook waarheidsgetrouw. Het Lovecraft-verhaal is mijn favoriet; daar heb ik het meeste werk en plezier aan gehad.

In jouw werk is de invloed van de horrorschrijver Howard Phillips Lovecraft duidelijk merkbaar. Welke andere schrijvers heb je veel gelezen?
Van Lovecraft heb ik destijds bijna alles gelezen; verder las ik vooral Edgar Allan Poe en Jean Ray. Daarna ben ik science-fiction gaan lezen.

De grot der herinnering

Direkt na Rork heb je voor Kuifje Cythraul of De grot der herinnering *gemaakt.*
Ja, dat was eigenlijk een opdracht van Lombard. Ze waren met de reeks *Verhalen en legenden* begonnen en hadden geen materiaal. Toen hebben ze aan bepaalde mensen, waaronder ik, gevraagd om daar iets voor te maken; dat werd *De grot der herinnering.* Maar het is het verhaal dat me het minst bevalt; het is te gekonstrueerd. Ik heb twee, drie boeken gelezen over de Kelten en Keltische legenden, en daarna het verhaal geschreven. Tussen het idee en het uitgeschreven verhaal zat te weinig tijd; normaal wacht ik een jaar voordat ik het verhaal schrijf, dan zit alles zo'n beetje op zijn plaats.

Het verhaal zit vol symbolische gebeurtenissen die je niet verklaart. Tekenwerk en verhaallijn zijn heel helder; je kunt wel goed volgen wát gebeurt, maar je weet niet waaróm iets gebeurt. Waarom draagt de hoofdpersoon bijvoorbeeld altijd dat pakket met zich mee, en waarom geven de mensen die hij ontmoet geen antwoord op zijn vragen?
In het pakket zit het kistje dat hij gestolen heeft; hij draagt het overal met zich mee, maar heeft er geen voordeel van. De anderen vragen steeds naar wat er in zijn pakket zit; ze konfronteren hem steeds opnieuw met zijn schuld, want hij heeft iemand vanwege dat kistje vermoord. Hij komt in het land der doden terecht; wat daar gebeurt is allemaal gebaseerd op oude legenden. De oude vrouw die hij aan het begin ontmoet staat voor de Keltische religie; zij zegt hem dat hij zich op de dood had moeten voorbereiden, maar daarvoor is het te laat. De Keltische religie bevindt zich zelf ook in het dodenrijk, want ze is uitgeroeid door de christelijke religie. De schapen die de rivier oversteken zijn een beeld voor het sterven en geboren worden. De mensen die sterven laten hun stoffelijke resten achter in de rivier, de zielen die herboren worden nemen weer stoffelijke resten op.

Wat betekent 'Cythraul'?
Cythraul was de godheid van het Kwaad. Volgens een legende is het zo dat het Goede ook altijd een beetje kwaad bevat en dat het Kwaad ook altijd iets goeds heeft. Maar als er een moment komt dat Goed en Kwaad volledig van elkaar gescheiden zijn zal het Kwaad zich er bewust van worden dat het slecht is, het zal spijt krijgen en zich verbeteren en ook Goed worden. Op dat moment is er geen behoefte meer aan een aardse wereld, en ontstaat het paradijs. Daarom zie je op het eind van het verhaal de aarde verdwijnen; er is alleen nog een klein stukje zee met wat eilanden. Dat stelt het paradijs voor. Het is inderdaad een erg symbolisch verhaal geworden.

Voor de albumuitgave is één plaat (28bis) weggelaten.
Ja, die plaat was voor het album overbodig; ik heb ze alleen gemaakt om het

Uit: 'RORK'

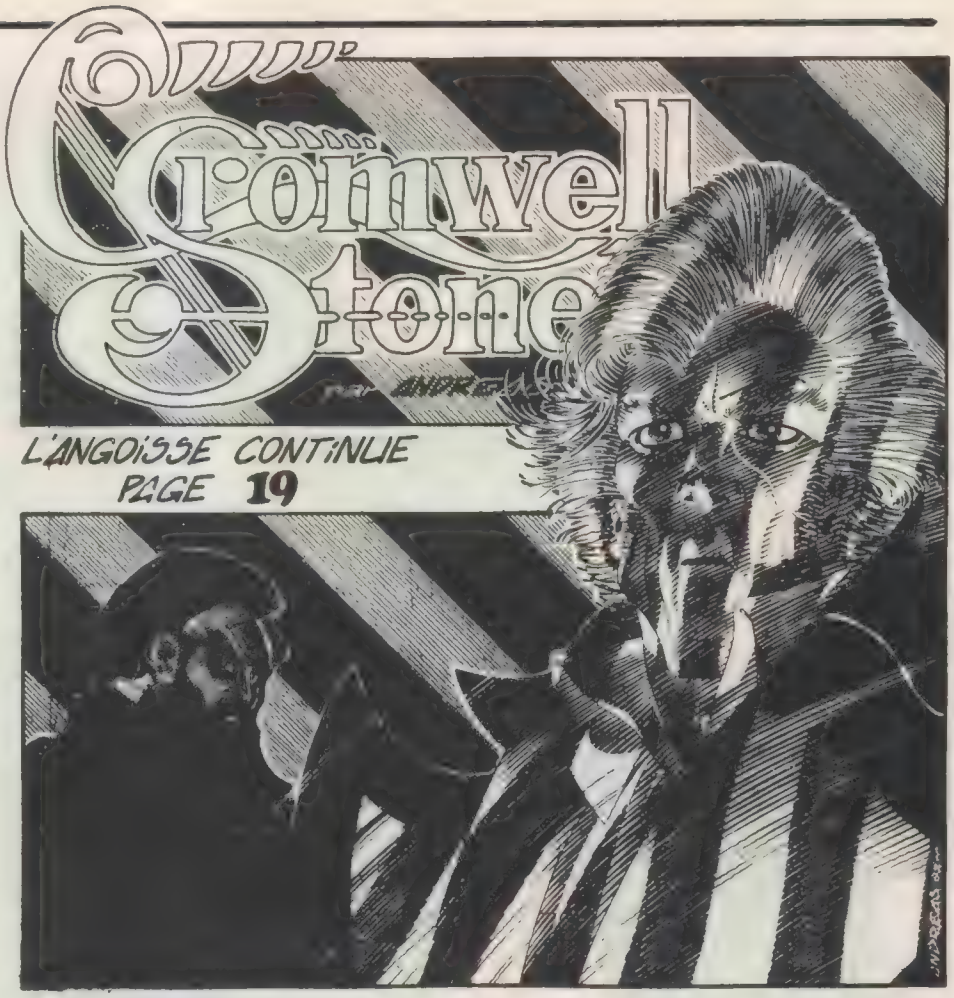

Aankondigingsstrookje voor CROMWELL STONE

hoofdstuk in Kuifje mee af te sluiten.

Het heeft lang geduurd voordat De grot der herinnering in Kuifje verschenen is.
Ja, ik heb eerst lang moeten wachten op de blauwdrukken, zodat ik het verhaal kon inkleuren. Daarna hebben ze het verhaal nog een hele tijd laten liggen door die willekeurige planning van de redaktie. Toen ben ik ook naar hen toegegaan en heb gezegd dat ik vervolgverhalen wilde maken (dus geen korte verhalen à la Rork meer) en dat die op tijd gepubliceerd moesten worden. Als ze dat niet deden hield ik ermee op. Ze hebben heel lang gedaan om over mijn voorstel te beslissen. In die tijd heb ik, om geld te kunnen verdienen, *Cromwell Stone* voor Michel Deligne gemaakt. Terwijl ik daarmee bezig was heeft Jean-Pierre Dionnet me geschreven of ik voor *Métal Hurlant* wilde gaan werken; toen was er natuurlijk geen sprake meer van dat ik naar Kuifje terug zou gaan.

Cromwell Stone

Cromwell Stone is een losstaand album?
Nee. Cromwell Stone is het eerste deel van een trilogie; als ik er een uitgever voor kan vinden verschijnen er nog twee albums. Ik zoek wel een andere uitgever, want bij Deligne waren er teveel problemen met de verspreiding en dergelijke. In het eerste verhaal zijn veel dingen niet verklaard, die in de volgende delen verhelderd zullen worden. De volgende delen zullen veel logischer zijn en op het eind wordt, hoop ik, alles duidelijk.

Wat in je tekeningen opvalt is dat je niet helemaal realistisch werkt, je neigt af en toe naar het karikaturale. In Cromwell Stone teken je bijvoorbeeld op een bepaald moment een vrouw met een enorme, vertrokken mond.
Ja, de verhalen die ik maak hebben geen realistische kontekst, en ik voel me ook geen realistische tekenaar. Ik teken iets niet zoals ik het zie, maar zoals ik het in mijn hoofd heb. Ik vervorm heel bewust. Als iemand een sterke emotie ervaart verander ik de bladspiegel en de gezichten en vrijwel alles. Die vrouw in het verhaal probeert de hoofdpersoon angst aan te jagen; wat zij doet maakt op hem een heel sterke indruk. Ik schrijft ook af en toe verhalen voor anderen, voor Berthet bijvoorbeeld (*Winter 1951,* in Robbedoes 2301-2302, MS), die zich in een veel realistischer kontekst afspelen: in een gewone stad, met auto's, mensen, enzovoort. Dat teken ik niet graag; wat mij vooral interesseert is een centraal personage, aan wie dingen overkomen, die van alles doet. Dat levert uiteindelijk altijd een verhaal op, dat sterk van binnen uit ervaren wordt; dat is bij *Cyrrus* ook heel duidelijk.

Uit CYRRUS

Uit: 'RORK'

CROMWELL STONE: vervormde gezichten en bladspiegel

Cyrrus

Cyrrus is heel mooi op papier gezet. Je werkt weer heel gedetailleerd, maar de kleuren verhelderen het tekenwerk.
In Cyrrus zijn de kleuren steeds verbonden met de plaats van handelen. Het geel bij de archeologische vindplaats, het groen in het huis van Cyrrus, het rood in de stad; ik heb bij elke plaats een kleur gekozen om het lezen te vereenvoudigen. In Cyrrus heb ik niet getekend om de tekeningen zelf, maar om een verhaal zo goed mogelijk te vertellen.

Het verhaal speelt zich ook op twee verschillende tijdstippen af; de ene reeks gebeurtenissen wordt in kleur verteld, de andere in zwart/wit.
De lezer kan op die manier heden en verleden uit elkaar houden. Grafisch is het ook interessant om te doen.

Desondanks is Cyrrus een heel gecompliceerd verhaal, dat ik na enkele malen lezen nog niet helemaal begrijp.
Op zichzelf is het verhaal van Cyrrus heel logisch. Als ik 60 of 70 platen had kunnen tekenen (in plaats van de 48 platen die het boek bevat, MS) had ik alles kunnen uitwerken en was alles duidelijk geworden. Maar het is een moeilijk verhaal, dat is waar; ik doe geen enkele concessie aan de lezer. Je moet echt alles zelf lezen, zelf bekijken, zelf alle relaties tussen mensen leggen (de familierelaties zijn bijvoorbeeld erg belangrijk), de tijdsrelaties leggen.

Loopt het verhaal van Cyrrus nog door?
Op het moment werk ik aan het tweede verhaal, dat overigens geen Cyrrus-verhaal is omdat die persoon niet meer bestaat. Ik heb de drie personages die op het einde van het eerste verhaal overleven gebruikt om een nieuw verhaal te vertellen; dat verhaal kruist echter ergens in de tijd de gebeurtenissen rond Cyrrus. Het verhaal wordt echter veel eenvoudiger en rechtlijniger. Je kunt niet 35 keer zo'n verhaal als dat van Cyrrus maken; dat is te moeilijk, en je verliest al je lezers. Bepaalde dingen uit Cyrrus zal ik in het tweede verhaal uitleggen, maar niet te veel, want het is een heel ander verhaal. En als alles goed gaat maak ik daarna een derde verhaal, dat weer anders wordt. Je kunt de drie verhalen los van elkaar lezen, maar als je ze achter elkaar leest begrijp je wel wat er allemaal gebeurd is.
Het wordt dus weer een trilogie, net als in het geval van Cromwell Stone.

Over Cyrrus ben je tevreden?
Ja, het is mijn beste verhaal tot nu toe, en eigenlijk zo'n beetje de logische opvolger van Rork; als ik Rork niet voor Kuifje had gemaakt was het Cyrrus geworden. De ideeën die ik nog voor Rork had komen nu in mijn andere strips terug...

VOYAGEUR, Andreas' laatste werk (met Cossu), uit Métal Hurlant 112

Uit: 'RORK'

Stripschrift

Oude nummers

Oude nummers van Stripschrift zijn nog steeds verkrijgbaar voor de oorspronkelijke prijs. Bestellingen kunt u richten aan:

Adm. Stripschrift
Antwoordnummer 420
3700 VB Zeist

Na overmaking van het totaalbedrag aan Stripschriften plus *f* 2,50 porto- en administratiekosten op gironummer 209948 tnv. 'Stripschrift', Zeist, wordt het bestelde u thuis gezonden.

19 (*f* 2,25): Kabouterstrips, Paulus de Boskabouter nr. 14.

65 plus (*f* 2,25): Interview Tibet, Rik Ringers leidt de dans (1955); Chick Bill; Tina; Jay Linch door Evert Geradts; De wonderen van Mu.

67 (*f* 2,25): Nader tot Kuifje 3 over interessante drukvarianten; interview Carry Brugman; speciaal Roba met Bollie en Billie en De Sliert en een bibliografie; De Wonderen van Mu

70 (*f* 2,25): Marten Toonder 2 (Panda, Toonder-studio's); Jan van Haasteren; De wonderen van Mu; Tom Poes en de Schoonschijners.

74 (*f* 2,95): Zuiptor, Uco Egmond, Raymond Macherot (Chlorophyl, Poezekat); Domien ten Berge, Marten Toonder; profesor Pi...

77 (*f* 2,95): Gerrit Stapel, Mijn vriend Andries; Aart Clerkx.

78 (*f* 2,95): Daan Jippes, Intercity Incident; interview 'Forest Bud' Sagendorf Popeye; Modesty Blaise.

79 (*f* 2,95): Jules Feiffer; Moem; Piet Wijn De Moorse Tovenaar.

80 (*f* 2,95): Robbedoes, Fournier, The Hulk; De Tovenaar van Piet Wijn...

83 (*f* 2,95): Sjors en Pep (nu Eppo); Loriot; Dick Bos reclamestrip Glashard.

86 (*f* 2,95): inhoudsopgave van Stripschrift nr 49/50 t/m 84; Eddy Paape, SDCN...

87 (*f* 2,95): Bert Bus, herdruk Nitokris, kartoenrubriek Ong-gezien, Tomi Ungerer, Simpelman, Lucky Luke, LL-persiflage.

88 (*f* 2,95): Ridderspecial; Prins Valiant, De Rode Ridder, Vlaamse Ridderschap, Bob de Moor, prins Valiant-persiflage, Wood, Tarzoon.

89 (*f* 2,95): Uitgeverij Casterman, Jacques Martin, Jacques Tardi, Tardi-oorlogsstrip, de 4 Helden, Craenhals, Kresse.

92 (*f* 2,95): Jean Graton's Michel Vaillant, Julie Wood, en Van Strijd tot strip, Wim van Wieringen.

94/95 (*f* 3,60): Robbedoes-weekblad... Robbedoes index t/m nr. 2000; de dertigste verjaardag van het weekblad Kuifje, Pogo.

97 (*f* 3,25): Keizerstrip Trigië tekenaar Don Lawrence, Verdwenen Kuifjes door Har Brok teruggevonden, interview met Selby Kelly weduwe van Pogo-tekenaar Walt.

98 (*f* 3,25): Strips in de dertiger jaren: Doe Mee, Centsprenten en strips, Tripje, G. Rotman, G. van Raemdonck, Bulletje en Bonestaak en Thijs IJs en Gijsje Goochem.

99 (*f* 4,95): Milton Caniff, Wallace Wood interview, Stripkoerier en Gummi.

101 (*f* 3,95): Scenaristen special, Greg, Jacques Lob, Jean Michel Charlier, Jean-Pierre Dionnet; Blueberry, Pogopersiflage door Wallace Wood/Harvey Kurtzman, 66-ste en laatste Eric de Noorman-verhaal: De eerloze krijg.

102/103 (*f* 3,95): Kuifje weekblad, E.P. Jacobs, Bob de Moor en Claude Auclair, Lombard uitgaven, Rik Ringers, Eric de Noorman: De eerloze krijg.

105 (*f* 3,95): 'Duckman' Carl Barks, herdruk van een van zijn eerste Donald Duck verhalen, Daan Jippes; tien jaar Het Stripschap, Tante Leny, Pogo en Eric de Noorman.

106 (*f* 4,95): Hugo Prattnummer, Luck Star O'Hara, VNU-story III, jaarlijkse stripdoorsnede, Pogo, Eric de Noorman.

107/108 (*f* 4,95): Kapitein Rob, Pieter Kuhn, kapitein Rob musical, Evert Werkman, Eric de Noorman en Smurfen...

109/110 (*f* 4,95): Eppo-special, Henk Kuijpers (Franka), Bert Bus, René Follet, Peer en Uco, De VNU-story IV, kritiek op vooroordelen Strips, Kuifje in Zwitserland, Pogo en Eric de Noorman...

111 (*f* 4,25): Stripproduktienummer: ontstaan van strips, tekenwerk (door Matena) scenario, lettering, inkten, inkleuring, merchandising en syndication, Kapitein Rob, Pogo en Eric de Noorman...

112/113/114 (*f* 5,95): detectivestrips, Eisner en zijn Spirit, The Shadow, Schlomo Raven, Jack Palmer (Pétillon), Loro, Jess Long, Detectivefilms, Eric de Noorman.

115 (*f* 4,25): Strips en politiek, Willem, Peter van Straaten, Behrendt, Crumb, Eric de Noorman.

116 (*f* 4,95): Centsprenten en strips, Ben van Voorn en Piet van Elk, Alain Saint-Ogan, Toonder en Piëts Bassie, Chantal Montellier, Martin Lodewijk en Eric de Noorman.

117/118 (*f* 6,50): Interview Blanc-Dumont, Jijé-polemiek, inhoudsopgave Stripschrift nrs. 85-117/118, Pogo afsluiting, Eric de Noorman.

119 (*f* 4,95): Lucky Luke, Morris en Goscinny, De Ballade van de Daltons, 50 jaar Kuifje, marketing van Stripschriften op de Nederlandse markt.

120 (*f* 4,95): Science Fiction met Leloup, Arman en Ilva, Dick Matena en Enki Bilal.

121 (*f* 4,95): Berni Wrightson, de horrorstrip op zijn best. De striphandel. De Stripkatalogus.

122/123 (*f* 6,50): Willy Vandersteen, Jerom, De blauwe reeks, Suske en Wiske wegwijzer.

124 (*f* 4,95): Palacios, strips op z'n Spaans, Noel Sickles, Stichter v.d. Caniffschool.

125 (*f* 4,95): Cuvelier-nummer met artikelen en herdruk, Pogo etc.

126/127 (*f* 6,50): De strips van Claire Bretécher, Ralph Bakshi, de animatieman.

128 (*f* 4,95): Guido Crepax en Valentina.

129/130 (*f* 6,50): Al Capp (1909-1979), Li'l Abner, Vakbond voor striptekenaars, Jacques Tardi.

131 (*f* 4,95): Dick Tracy, The Studio, Jeff Jones, Mike Kaluta, Berni Wrightson.

132 (*f* 4,95): Engelse dagbladstrips: Andy Capp, Jeff Hawke, Garth, Jane, The Perishers, Romeo Brown.

133 (*f* 4,95): Joost Swarte, Droomprijsvraag, Rose, Enquête.

134 (*f* 4,95): Beeldverhaal in de oorlog. Het beest is dood, Striphelden trekken ten oorlog.

135/136 (*f* 6,50): Willy Vandersteen artikelen, Klassieke strips uit Sprint, Blueberry, Jordaan.

137 (*f* 4,95): De kleine uitgevers, Rijperman, Yendor en Espee, De Vrije Balloen 5 jaar, Uderzo drinkt toverdrank.

138 (*f* 4,95): De familiestrips: Familie Snoek, Blondie, familie Doorzon, Jan, Jans en de kinderen, Prins Valiant.

139/140 (*f* 6,50): Theo van den Boogaard, Martin Lodewijk, Zweedse Strips.

141 (*f* 4,95): Daan Jippes naar Disney Studio's, Rostrum, Minitoe, Kapitein Rob en Romeo Brown.

142 (*f* 4,95): Droomprijsvraag, Dick Matena's witte kerst, The Empire strikes back, Indeks, Top-twintig.

143 (*f* 4,95): Amsterdam in strips, Kuifje voor het Amsterdamse gerecht, Lucca 14, Del Castillo.

144 (*f* 4,95): 1984, Ravian, Stripalbumkopers onderzocht, Prikkebeen.

145 (*f* 4,95): Frank Frazetta's Fantastische Wereld. 25 jaar Yrrah, Enki Bilal, Mort Walker: Sam's Strip.

146/147 (*f* 6,50): Floc'h. Dominique Hé, Terug naar de Klare Lijn.

148 (*f* 4,95): Robert Gigi, Scarlett Dream, Het gezicht van Eppo.

149 (f4,95): Conan, Wie is dat?, Conan-strip, Romeo Brown, Sam's Strip.

150 (f4,95): Krazy Kat, De dieren van Crumb, Nard'n' Pat, Garfield, De Shtunk, Li'l Abner, Dierenleed, Fat Freddy's Cat, Vlaamse smetjes, Romeo Brown.

151/152 (f6,50): Jan Kordaat, Yves Chaland en de erfenis van Tillieux, Het voorbeeldige leven van Jijé, De Bende van vier.

153 (f4,95): William Vance, Bruno Brazil, Bob Morane, Jerom in Tibet, Kapitein Rob, Chantal Montellier, Vlaamse Frutjes.

154 (f4,95): Belgische strips, Didier Comès, De Rat-cisten een strip van Comès, EC herleeft, Kuifje op de knieën.

155 (f5,25): Victor de la Fuente, Haxtur, Fernando Fernandez, Francisco Ibanez, De Disney films, de toplijsten van 1981.

156 (f5,25): Nieuwe Nederlanders, Paul Teng, Dick Briel, Red Rat, Gezellig en leuk, Prutswerk.

157 (f5,25): Jean-Claude Mézières, Heavy Metal, Eric Schreurs, Sterren stralen in Hollywood.

158 (f5,25): Marten Toonder, François Bourgeon, Comicana, Jean-Louis Floc'h, De Zeven van Zeveneken.

159/160 (f7,—): Engelse stripweekbladen, Strip against racism, Crumb's Sketchbook, Stripfiguren vogelvrij?

161 (f5,25): Nieuwe stripbladen, Knudde, Bij de dood van Wallace Wood, Josep Toutain.

164 (f5,25): Interview met Harvey Kurtzman, Lijk op de Imjin, Lezers over parodie en plagiaat.

165 (*f* 5,25): Interview met Frank Margerin en Raymond Reding. Een analyse van de strips van Cosey.

166 (*f* 5,25): Interview met Paul Gillon, schepper van Schipbreuk in de tijd en met Pierre Christin scenarist.

167 (f6,—): De wereld van Richard Corben, Jan Strnad zijn bezielde scenarist. De toplijsten van 1982.

170 (f6,—): Interviews met Martin Veyron (tekenaar van Barend Terzijde), Bart van Erkel, en Chayé.

171 (f6,—): Interview met Milo Manara (tekenaar van Guiseppe Bergman) en analyse van zijn strips. Interview met Frits Kloezeman (tekenaar van 'Rechter Tie').

172 (f6,—): Krantestrips in Nederland. Interview met Nikita Mandryka (tekenaar van 'De gemaskerde Komkommer').

173 (f6,—): Interiew met Ted Benoît (tekenaar van o.a. 'Morfeu Electrico'), Vijftig jaar Comics in Amerika. Interview met Dick Matena.

174/175 (f8,—): Meeslepend interview met Peter Pontiac. Strips en Popmuziek. Boekbesprekingen.

176 (f6,—): Fred en Liliane Funcken (Witte Ruiter, Harald de Viking enz.), Vijftien jaar Stripantiquariaat Lambiek. Strips en Onderwijs.

177/178 (f8,—): Interviews met Schuiten, Renard en Peeters ('De medianen van Cymbiola'), analyses van hun strips. Interviews met Hermann ('Bernard Prince', 'Comanche', 'Jeremiah') Neal Adams en Tom Wilson. De toplijsten van 1983. Wendy Pini's Elfquest.

176 (f6,—): Veranderingen bij Robbedoes, Kuifje en Eppo. Jaap Bubenik, Nico Noordermeer en Vaughn Bodé.

180 (f6,—): Interview met Robert van der Kroft, tekenaar van Sjors en Sjimmie. Garfield, George Orwell als stripfiguur en de dood van Reiser.

181 (f6,—): De fantastische werelden van Rork, prachtboeken over Hergé. Nieuwe ontwikkelingen bij Giraud en cartoons: Elyh.

182 (f6,—): Vittorio Giardino over Sam Pezzo, interview met Dick Vlottes en cartoonist Pauk Verschaeren.

183 (f6,—): Strips en voetbal: Kick Wilstra, Appie Happie, Roel Dijkstra, FC Knudde enz. Interview met cartoonist Efbé.

184 (f6,—): Wasterlain, veranderingen bij Robbedoes, inteview met Herman Focke en het tijdschrift Titanic uitgevaren.

185/186 (f8,—): Artikelen over Mézières' Ravian, Auclair en Will Eisners Opmakh mit Got. Interviews met de gebroeders Varenne en cartooniste Marlèn Nolta en een artikel over Philippe Marcelé. Extra bijlage over de strip-3-daagse.

187 (f6,—): Interviews met André Juillard en Rumen Simeonov. Artikelen over Al Williamson en Jeremiah. Een strip van Williamson.

188 (f6,—): Speciaal western nummer met een artikel over Durango, interviews met Laurence Harle (scenariste van Cartland) en Colin Wilson de nieuwe tekenaar van Blueberry.

188/189 (f8,—): Interviews met Rochette, Franz. Kinderzegels in Nederland, Tex Avery en Nader tot Kuifje en Strips en onderwijs. Speciaal omslag met de kinderzegels van Joost Swarte.

191 (f6,—): Deel van het artikel over de stripfiguur Robbedoes. Deel een van een herdruk van een verhaal dat Jijé van Robbedoes tekende. Een interview met de nieuwe Robbedoes tekenaars Tome en Janry. De toplijsten van 1984.

192 (f6,—): Deel twee van de geschiedenis van de stripfiguur Robbedoes. Interviews met Yves Chaland en Lex van de Oudeweetering.

De Grot der Herinnering: een Keltisch sprookje met een diepere betekenis

door Ruud Booms

Een kleine analyse van de hand van Ruud Booms, waarin deze in kort bestek op een paar aspecten van de leer van de analytische psycholoog Carl Gustav Jung ingaat. Een en ander om een diepere laag uit een stripverhaal van Andreas naar boven te halen en zodoende de kijklezer uit de crapaud te trekken en met andere ogen te laten kijken.

Stripverhalen kunnen op diverse niveaus worden gelezen en geïnterpreteerd. Op het niveau van ontspanning is het slechts van belang de tijd te laten passeren op een aangename losse manier. De plaatjes worden vluchtig bekeken en de bijbehorende teksten half weggeslikt. Nu dient te worden gezegd dat het merendeel van de stripalbums slechts op dit niveau genoten kunnen worden, vanwege de vaak onthutsend slechte verhalen. Er zijn gelukkig in het stripwereldje een paar witte raven te bespeuren. *Marten Toonder* is zo'n auteur en tekenaar van verhalen, die zowel voor ontspanning als voor een speurtocht naar de krohcten van het zieleleven van Ollie B. Bommel (... en dus Toonder zelf) uitnodigt. In zijn werk is de symboliek (droom-, literaire en archetypische symboliek) ruimschoots aanwezig.
Ook *Andreas* is een artiest, die het zware werk niet schuwt. Zijn verhalen staan stijf van de symboliek, waarbij gevoelens en problemen in verhulde vorm aangeven op welke wijze Andreas worstelt met schijn en werkelijkheid. Het is doordrenkt van ware emotie, recht uit het hart.
De Grot der Herinnering kan op het niveau van ontspanning worden genoten als *een keltisch sprookje* met als hoofdthema *de strijd tussen goed en kwaad.* De belangrijkste acteur in een toneelgroep wordt gedood door een tegenstander binnen die groep. De dader vertegenwoordigt het kwaad. Hij tracht met deze daad de vrijgekomen krachten van de dode te verkrijgen. Zijn begeerte naar macht richt hem te gronde. Hij wordt gedood door vallend gesteente. In het schemergebied tussen leven en dood gaat zijn ziel op zoek naar zijn bestemming. De epiloog wordt gehouden door een druïde, die aangeeft op welke manier de ziel naar het paradijs moet worden gevoerd.
Er wordt in de tekeningen geëxperimenteerd met afwijkende composities. De sfeerscènes zijn gezet in horizontale, verticale of gebogen kaders, bezien vanuit diverse perspectieven.

Bij het dieper ingaan op dit beeldverhaal stuit de alerte kijklezer op een groot aantal symbolen. Volgens de Zwitserse psycholoog *Carl Gustav Jung,* die leefde van 1875 tot 1961, is een *symbool* een zintuiglijk waarneembare voorstelling van iets waarvan de uitbeelding meer betekent dan het uitgebeelde alleen. Er is sprake van een diepere betekenis welke wellicht niet door iedereen wordt begrepen, mogelijk door velen wordt aangevoeld en slechts door een handvol mensen geheel wordt doorgrond. In De Grot der Herinnering moet de massa, die de symboliek enigszins aanvoelt, ter nadere verklaring genoegen nemen met het mythologische verhaal dat bij het symbool wordt verteld en dat de symboliek nader moet verduidelijken. In het onderhavige geval is het overduidelijk dat Andreas zo geboeid werd door *religie,* dat hij de strijd van het *goede* (gepersonifiëerd door God de vader, Christus de zoon en Maria, de heilige geest) tegen het *kwade* (gepersonifiëerd door Satan of Lucifer) als voedingsbodem voor dit epos heeft gebruikt.

Daarbij is hij gestuit op *oerbeelden* (de zogenaamde *archetypes*), die voortkomen uit het collectief onderbewuste. Het *Zelf,* het totaal van een persoonlijkheid, is zo'n archetype. Dit grote Zelf (vele malen groter dan het ego, het ikje of ikbesef van de mens) uit zich volgens Jung in *viervouden* in een kruisvorm of in een cirkel (mandala) en is de uitdrukking van de totaliteit van de mens. De *Schaduw,* eveneens een archetype, het zogenoemde slechte (dat niet slecht is, maar verdrongen) wordt in het christendom gesymboliseerd door de *duivel* en kan beschouwd worden als een aanvulling op de christelijke drieëenheid. De *Heilige Geest* (in het Hebreeuws een vrouwelijk woord) en *Maria* vallen samen; aldus ontstaat het volgende viervoud:

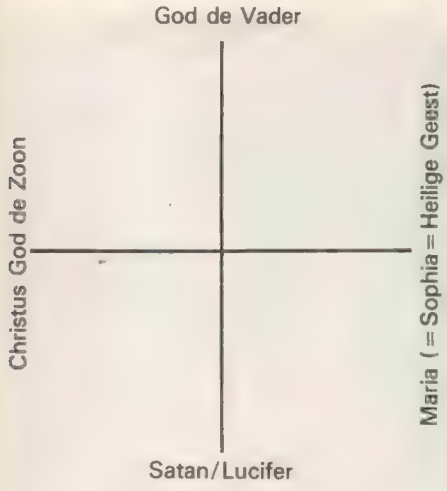

De viervouden uiten zich altijd in 3+1, 3 goed en 1 kwaad of 3 bewust en 1 onbewust, of 3 poten van het kruis zijn kort en 1 lang, maar ook in 3 mannen en 1 vrouw, 3 jonge personen en 1 oud persoon. In het verhaal van Andreas is Jean DeVille (Duivel) de schaduw, die tot bewustzijn komt. De schat waar hij op aast vertegenwoordigt het Zelf en deze schat is niet met geweld te veroveren. Zij, die met geweld het Zelf willen bemachtigen, zullen door het geweld worden vermorzeld. En zo laat Andreas het geschieden. Jean DeVille komt zichzelf als stervende oude man tegen (pagina 23). Hij is dan reeds afgestorven, maar door deze confrontatie realiseert hij zijn Zelf over de dood heen. Deze teken- en verteltrant doet denken aan het Bardo Thödol, het Tibetaanse dodenboek. Zwalkend door het schemergebied van de dood komt Jean een oude vrouw tegen, het archetype van de *Anima,* leidster der zielen en bemiddelaarster tussen het Ik en het onbewuste Zelf. Jean heeft duidelijk tijdens zijn aardse bestaan geen gebruik gemaakt van de Anima (het vrouwelijke) in zichzelf; hij had als aards wezen een jammerlijk onderontwikkeld bewustzijn. De viervouden in dit verhaal komen overeen met die van de christelijke leer, zoals hierboven al afgebeeld:

TONEEL:
(Noors)

REALITEIT:
(Keltisch)

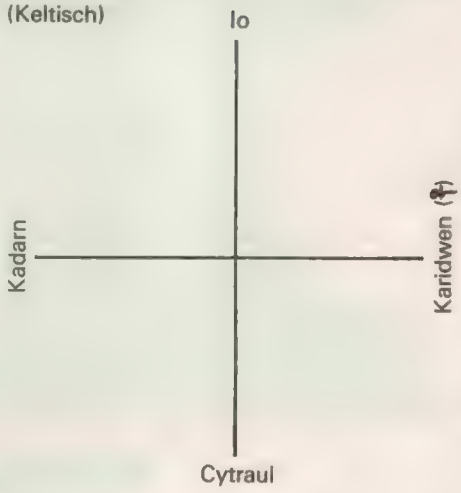

Bovendien wordt er gewezen op *vier* steden, *vier* wijzen (pagina's 26, 27, 28) en de *vier* gelukzalige eilanden (pagina's 55, 56). Kadern vertegenwoordigt, net als Balder en Christus, het Zelf in de vorm van de stervende god/held, die zichzelf offert ten behoeve van de bewustwording (de schat in het kistje). De mens echter blijft zoeken naar datgene, wat er van nature innerlijk allang is, maar bedekt door vele sluiers: het Zelf.

(Met dank aan Frans Gerritsen, lid van de Interdisciplinaire Verenieing voor Analytische Psychologie.)

Geraadpleegde literatuur:
Dr. R.J. van Helsdingen, *C.G. Jung*, uitgave Kruseman 1983 Den Haag, 4e vermeerderde druk.

Vallend gesteende

De verdeling van de krachten

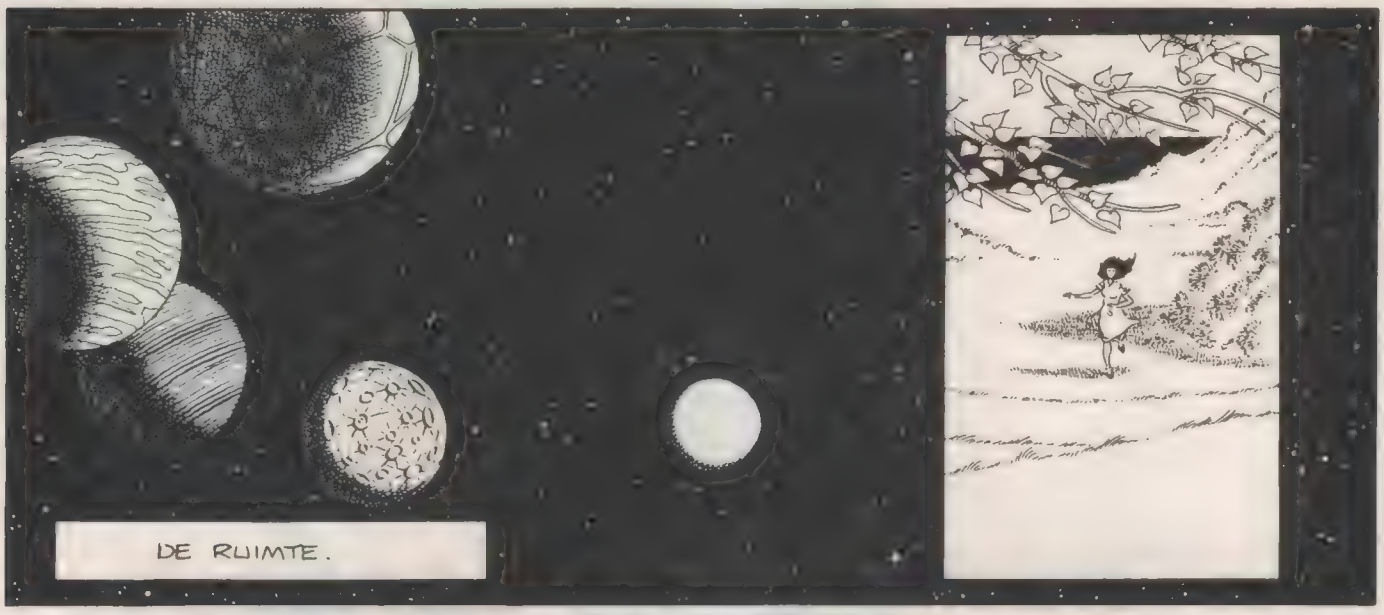

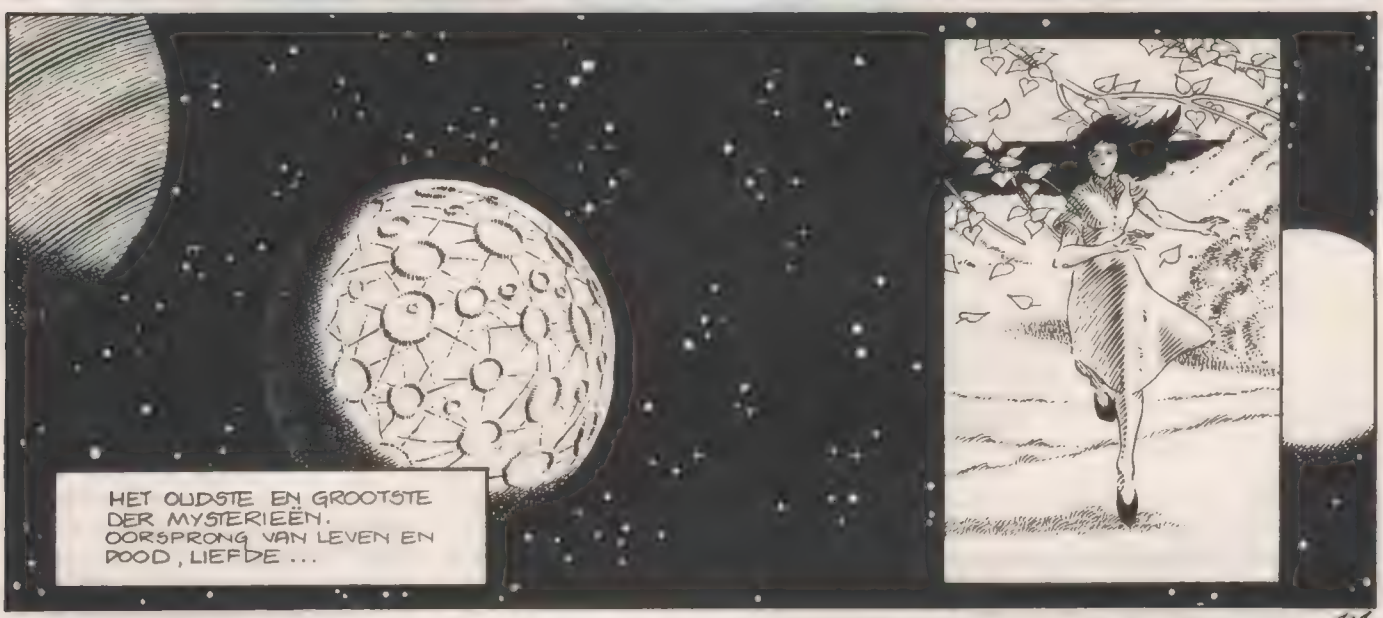

RORK, © Andreas/Lombard

KOM, KOM, RUSTIG NU TOCH! GEEN IDEE HOE HIJ OP HET EILAND IS GEKOMEN, MAAR DAT IS NOG GEEN REDEN OM HEM AAN TE VALLEN!...
MAAR REALISEER JE JE DAN NIET DAT ALS HIJ MET EEN BOOT GEKOMEN IS...
PAS OP, BRUIJNSKI! GEEN GEZIJ EN GEJOUW! DENK EEN BEETJE AAN DE STANDSVERSCHILLEN, MAN!
HOOR DIE OLIWE DORFMANN NOU TOCH EENS! DIE DENKT NOG STEEDS DAT HIJ...
VADER! VADER!
VADER! IN HET MEER! EEN...
KALM, AMY! MAAK NIET ZO'N SCHANDAAL MET AL DIE MENSEN...
MAAR VADER! ER IS EEN.. BEEST IN HET MEER!
IETS HEEL GROOTS! IK BEN BANG...
GEEF ONS DE WAPENS, DORFMANN. ALS DAT BEEST ZO GEVAARLIJK IS ALS MISS AMY ZEGT...

MOMENTJE. DE WAPENS ZIJN ACHTER SLOT EN GRENDEL EN IK HAAL ZE PAS TE VOORSCHIJN ALS DE SITUATIE HET EIST!
VADER, ALS U DAT DING GEZIEN HAD...
WAPENS, DORFMANN ANDERS.
GOED. KOM MAAR
GA MEE NAAR BINNEN... NAAR ONZE BEZOEKER...
ZEGT HIJ NOG STEEDS NIETS?
VOLGENS MIJ IS DE JONGEMAN STOM. HIJ KAN HOREN MAAR NIET SPREKEN.
WAT ZIJN AANWEZIGHEID OP ONS EILAND BETREFT... ONS EILAND

U HEBT GEEN IDEE WAAR U UW NEUS IN STEEKT... NEEM ME NIET KWALIJK. IK PRAAT AL NET ZO GROF ALS ZIJ...
DIT WAS EEN GEVANGENISEILAND. GEVANGENEN EN BEWAKERS, MIJN VROUW EN IK, DE DIRECTEUR, WIJ LEEFDEN GELUKKIG.
TOEN, EEN PAAR JAAR NA DE GEBOORTE VAN AMY. IK WEET HET NIET... EEN VERLOREN DOSSIER? EEN OORLOG? IN IEDER GEVAL KWAMEN DE BEVOORRADINGSSCHEPEN NIET MEER!
WE HADDEN ZELF GEEN BOOT. TOEN HEBBEN WE ONS IN DE LOOP DER TIJD GEORGANISEERD.
NU LEVEN GEVANGENEN EN BEWAKERS IN VRIJHEID OP HET EILAND. DE GEVANGENIS IS LEEG.
MAAR GEEN SCHIP IS HIER MEER GELAND. BEGRIJPT U NU WAAROM UW AANWEZIGHEID OP HET EILAND DE MENSEN ZO OPWINDT?
JE BENT DE DOOD VAN MOEDER VERGETEN...
NEE, DIE BEN IK NIET VERGETEN..
IK HOOP DAT ZE GEEN STOMMITEITEN UITHALEN. IS DAT BEEST IN HET MEER ECHT ZO ANGSTAANJAGEND?

HET IS GIGANTISCH! IK... ??
WAT...?
SSST!
HOOR JE DAT? SCHOTEN...
MAAR... WAT DOET U? U MAAKT MIJN SPULLEN IN DE WAR! MIJN..
KLING!
BRUJINSKI!
BAAS! DE MANNEN DODEN ELKAAR! ZE WORDEN GEK DAAR... HET IS...
HET IS HET BEEST.
HET B...

DOOD!..
VADER! DE MAN...
KOM TERUG! WAT WILT U...?
WE MOETEN HEM TEGENHOUDEN!
AMY!

WAT DOET HIJ?
...DE BEWAKERS AAN DE ENE KANT, DE GEVANGENEN AAN DE ANDERE.. NA AL DIE JAREN..
VADER!
HET BEEST!

HET LIJKT WEL... EEN DOODSSTRIJD!
...
HET LOST OP...
ALLEMAAL DOOD! ALLEMAAL...
...NOOIT HEBBEN WE JE KUNNEN BENADEREN...
NIEMAND KON...
BANG

HIJ WAS NIET DOOD!
... BEGRIJPT U, IN JAREN HADDEN ZE GEEN VROUW GEZIEN VAN DICHTBIJ. OP EEN DAG VONDEN WE HAAR MOEDER..
SINDS DIE TIJD HIELDEN ZE ELKAAR IN HET OOG. ZE ZIJN ALTIJD BLIJVEN DENKEN IN TERMEN VAN "GEVANGENEN" EN "BEWAKERS". ZE HAATTEN ELKAAR...
EN TOEN HEB IK..?
WEG! EN IK STA IN MEZELF TE PRATEN. IK GA TERUG NAAR DE GEVANGENIS.. NU KAN IK EINDELIJK EEN BEETJE ORDE OP ZAKEN STELLEN... TENSLOTTE BEN IK DE DIRECTEUR! ... IK...
HET MENSELIJK WEZEN. OUDSTE EN GROOTSTE DER MYSTERIEËN.

WALT DISNEY'S

DONALD DUCK

HET SPOOK van de KERK-STRAAT

LAMBIEK
KERKSTRAAT 78
1017 GN AMSTERDAM
Tel 020-267543

dargaud presenteert

Strips!

Collectie Charlie MYSTERIE IN WHITEHALL

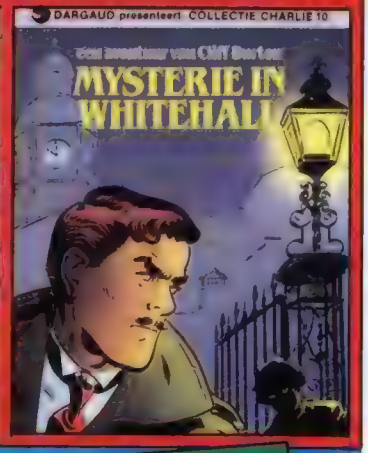

XIII Zwarte vrijdag

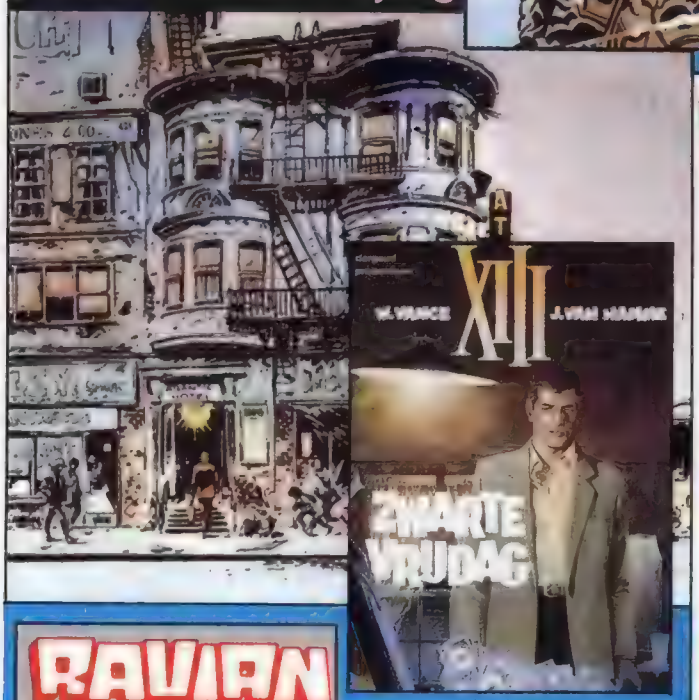

Collectie Pilote OP ZOEK NAAR SIR MALCOLM

RAVIAN de tijd/ruimte-agent

ROBIN HOED De kaarten zijn geschud

MONSTER van ANDREAS

Redactie en lezers van Stripschrift kozen **Rork** van Andreas tot **het beste stripalbum van 1984**.
Ter gelegenheid hiervan en ter gelegenheid van de Strip-3-daagse maakte Andreas het verhaal **MONSTER**.

In **MONSTER** paart Andreas op zijn onovertroffen manier realistische details aan abstrakte vormen en wreedheid aan humor.

Oplage 1000 ex.
Formaat 16 × 24 cm.
Stofomslag.
Prijs *f* 00,—.

Op de Strip-3-daagse verkrijgbaar bij stand nr. 11.

VONK UITGEVERS

postbus 420
3700 AK ZEIST

DE TEKENAAR VAN RORK

Schrijf, teken en regisseer je eigen stripverhaal!

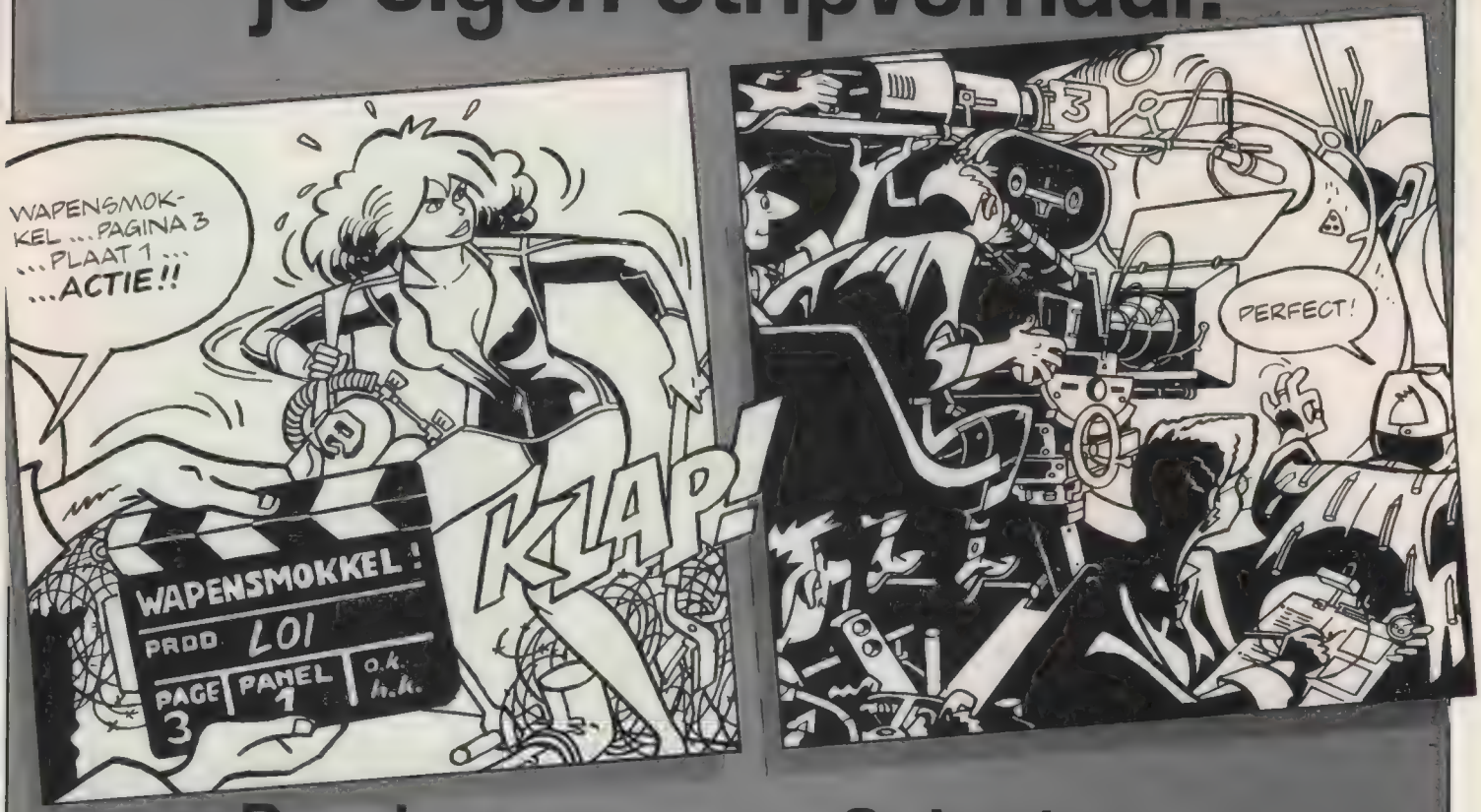

De nieuwe cursus Striptekenen van de Leidse Onderwijsinstellingen

Striptekenaar is een ongelooflijk leuk beroep. Het is een vak waar je al je fantasie in kwijt kunt. Ga maar na. Je verzint en schrijft je eigen verhaal. Daarin laat je mensen lachen, je brengt ze in opperste verbazing of je laat ze rillen van angst. En dat is nog maar het begin! Je bedenkt en tekent je eigen hoofdrolspelers, bijrolspelers en figuranten. Je tekent ze in jouw persoonlijke stijl. En die kan realistisch zijn of humoristisch. Of volgens je eigen verbeelding. Je bepaalt de sfeer, bouwt de decors en ontwerpt alle kostuums. Als je jezelf met een filmmaker vergelijkt ben je scenarioschrijver, regisseur, acteur en decorontwerper in één persoon. Makkelijk is anders, zul je misschien denken. Maar er is een hoop over dit vak te leren. Als je enig tekentalent hebt, kun je met de LOI-cursus Striptekenen een heel eind komen. De cursus is door Henk Kuijpers (van Franka!) gemaakt. Het is een helder geschreven, professionele cursus die je solide vaktechnieken leert waarmee je in staat bent je je eigen fantasie soepel in beeldverhalen om te zetten.

Kom rustig even langs bij de LOI-stand op de beurs of bel voor meer gratis informatie even naar de Leidse Onderwijsinstellingen: 071—45 19 11.

Standnr. 23

Uit huis van JuniorPress & Baldakijn

Standnr. 4

Laatste Nieuws

UITGEVERIJ DUPUIS

Standnr. 41

Ook dit jaar zullen enkele toptekenaars

– Walthéry (Natasja), Tome & Janry (Robbedoes) en Berck (Sammy) –

werkzaam bij het toonaangevende Stripweekblad **ROBBEDOES**, aan de **STRIP-3-DAAGSE** te Breda deelnemen!

Beeldschone stewardess

De stripreeks

PROFICIAT BERCK!
De tekenaar van de succesrijke serie

NATASJA

beleeft de meest opwindende avonturen in de meest onverwachte dekors. De reeks NATASJA, een verademing in de machostripwereld!

ROBBEDOES

en Kwabbernoot geeft je dat oprechte, heerlijke gevoel dat de ware strip nog niet dood is. Twee jonge kunstenaars, Tome & Janry staan te trappelen om dat te bewijzen.

SAMMY,

heeft de Stripgidsprijs 1985 in de wacht gesleept. Dat dit te danken is aan zijn onbetwistbaar tekentalent zal een ieder bij het lezen van zijn laatste bestseller "Lijfwachten in de ring" duidelijk zijn.

Bij de stand van DUPUIS worden aan de lopende band albums gesigneerd!

Vrijdag 20-9-'85: Walthéry
Zaterdag 21-9-'85: Walthéry en Tome & Janry
Zondag 22-9-'85: Berck

Uitgeverij Dupuis n.v.: Industriestraat 13 - 6135 KE Sittard

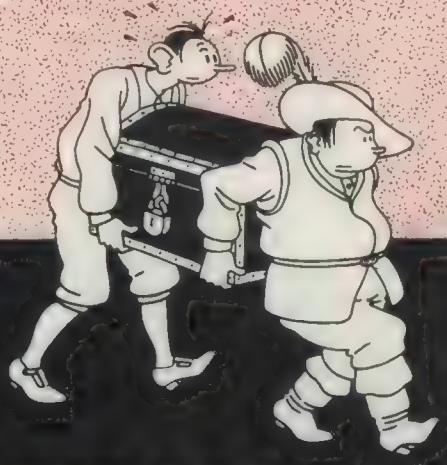

HET RAADSEL

SLIKKERVEERSTRAAT 141
1107 VN AMSTERDAM
TEL: 020-961050

Het Raadsel is de exclusieve importeur en distributeur in Nederland van:

FUTUROPOLIS, Parijs
PLAIZIER, Brussel
JOOST SWARTE, Haarlem
PORT SAID, Madrid
AEDENA, Parijs
ARCHIVES INTERNATIONALES, Parijs
ESCALE EDITION DESBOIS, Parijs

Het Raadsel verspreidt werk van de volgende tekenaars:

TARDI
BILAL
EVER MEULEN
JOOST SWARTE
TORRES
MOEBIUS
MANARA
LIBERATORE
PETER PONTIAC
MARISCAL
JAVIER DE JUAN
MIX MIX
MUNOZ
BENITO
CHALAND
HERGE
FRANQUIN
TED BENOIT
E.P. JACOBS
e.a.

De eerste bundel Niet Zo, Maar Zo! van Joost Swarte is uit. Swarte draagt oplossingen aan voor de problemen van de mens; surrealistisch, humoristisch. Niet Zo, Maar Zo! is een uitgave van De Harmonie en Het Raadsel. Prijs: f14,90

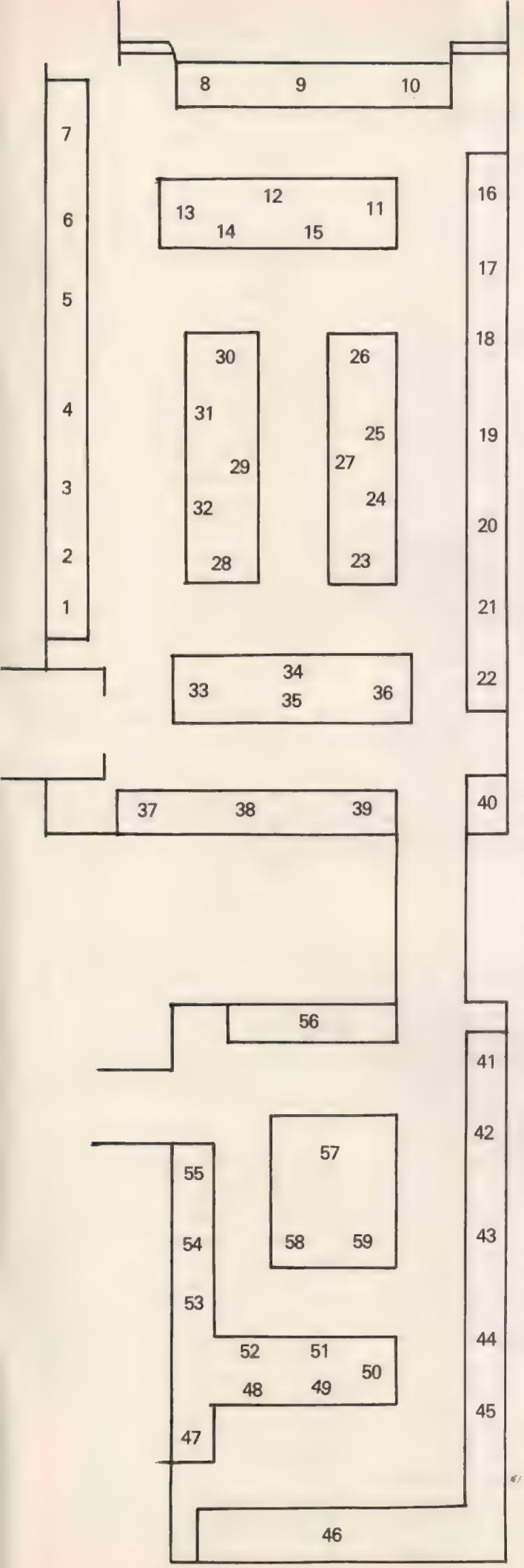

Standhouders Boekenbeurs

1 NS
2 Ansaldi
3 De Stripper
4 Juniorpress
Semic
5 Drukwerk
Blue Circle
6 Paul Rijperman
7 Panda
8 Het Stripschap Ledenservice
9 Pep
10 De Lijn
11 Vonk
12 Piet Snot
13 Het Stripschap Informatie
14 Dumpie
15 Kapitein Rob
16 Wonderland
17 Het Raadsel
18 Dubbelman
19 Bul Super
20 Eppo
21 Lambiek
22 Mondria
23 LOI
24 Haagse Stripshop
25 De Noorman
27 Ombrosius
28 Joop Wiggers
29 Zaak Zonnebloem
30 Comic House
31 Blunder
32 De Striptoko
33 Oberon
34 De Stripspeurder
35 Nilsson & Lamm
SP
36 Sammy
37 Sjors
38 Guust
39 Franka
40 Leo
41 Dupuis
42 Lombard
Mustang
43 Arboris
44 Magic Strip
45 Bédéscope
46 Standaard
48 De Tulp
49 Holland Animation
50 Aldipress
51 Clumzy
52 Loempia
53 De 9e Kunst
54 De Meulder
55 Archers
56 Casterman
57 Dargaud
Glenat
Vrijbuiter
Betapress
58 Hollandia
59 Albracht
Novedi

Primeurs van uitgevers en winkeliers

Wonderland

Speldemonstratie van Het Oog des Meesters bij Wonderland Strips en Science Fiction, standnr. 16.
Het Oog des Meesters
Dit fantasy-rollenspel werd in Amerika geboren en werd op slag een complete rage onder naam 'Dungeons and Dragons'. Op dit moment steekt het in Amerika en Engeland het klassieke Monopoly in populariteit naar de kroon.
Het Oog des Meesters is een spannend nieuw fantasy-rollenspel waarin de spelers zich wagen in Avonturië, het land waar elk spel zich afspeelt. Iedere speler heeft een rol; zij zijn de helden die gezamenlijk een fantastisch avontuur beleven. Of ze hun doel bereiken, hangt af van hun moed, hun inventiviteit en hun behendigheid én van de worp met de 20-zijdige dobbelsteen.
Het Oog des Meesters kan gespeeld worden door 'helden' van ca. 12 tot 88 jaar. Met een paar eenvoudige basisregels kun je het al spelen, maar het biedt ook de ingrediënten voor dagenlang speelplezier voor ervaren spelers, vol vervaarlijke valkuilen en ingenieuze breinbrekers.
Het is een spel dat net zo makkelijk of ingewikkeld gemaakt kan worden als de spelers zelf willen.
Fantasy is een trend en Het Oog des Meesters past daarin. Het is een must voor iedereen die van Tolkien genoten heeft. Juist nu, in het tijdperk van televisie en computer, omdat het als geen ander spel fantasie en creativiteit tot zijn recht laat komen. Het is een gezelschapspel waarin veel overlegd moet worden en waarin de 'helden' niet tégen elkaar maar mét elkaar ten strijde trekken.
Ontdek Avonturië, de wereld van Het Oog des Meesters. Wilt u regelmatig op de hoogte worden gehouden van de activiteiten rondom Het Oog des Meesters neem dan kontakt op met het secretariaat van Het Oog des Meesters, postbus 2073, 3500 GB Utrecht.
Of maak meteen kennis met het spel tijdens de strip 3-daagse en speel een avontuur mee onder leiding van een deskundige 'Meester'.

U bent van harte welkom.

De Lijn

Peters en Deelder
Met gepaste trots kondigt uitgeverij de Lijn het verschijnen aan van *Professor Hilarius* door het duo Peters-Deelder, als deel van de kwaliteitsreeks Bibliotheek van het Nederlands beeldverhaal.
Rob Peters werkte in de jaren zestig als striptekenaar voor o.a. Robbedoes, Kuifje en Aloha. Aan het begin van de jaren zeventig stopte hij met het tekenen van strips. Hij had genoeg van wat hijzelf als 'hokjes vullen' beschouwde en vertrok naar de VS om daar als free-lance tekenfilmer te gaan werken.
Dit jaar startte uitgeverij de Lijn met de uitgave van Peters' verzamelde stripverhalen. Zijn werk was toe aan herontdekking en herwaardering: de uitgave van het eerste album, *Amber en Akka,* werd een groot sukses. De verhalen bleken meer te zijn dan een vertederend aandenken aan de jaren zestig: ook een nieuwe generatie striplezers genoot van de vaart en de absurde humor die de strips van Peters kenmerken. De verhalen in *Professor Hilarius* vormen het hoogtepunt in de samenwerking tussen Rob Peters en tekstschrijver Jules Deelder, een in die tijd nog betrekkelijk anonieme Rotterdammer. Peters en Deelder voelden elkaar feilloos aan: 'Een half woord, meer was niet nodig'. Deelders messcherpe humor bleek uitstekend samen te gaan met Peters' elegante, perfectionistische tekenstijl. Het resultaat is een aantal onweerstaanbaar grappige verhalen; het plezier waarmee ze zijn gemaakt, straalt er nog steeds van af. 'We rolden soms over de vloer van het lachen', herinnert Deelder zich. Het is duidelijk: *Professor Hilarius* is een verplichte aanschaf voor elke serieuze stripliefhebber.
Rob Peters en Jules Deelder zijn op vrijdag 20 september op de stand van de Lijn aanwezig om hun boeken te signeren.
Standnr. 10.

Loempia

Bij uitgeverij Loempia zal Urbanus 'hemzelf' op zaterdag present zijn om het nieuwste album *'Urbanus – De Proefkonijnen'* voor te stellen en te signeren. Dat belooft dus, evenals vorig jaar, voor een massale volkstoeloop te zullen zorgen. Verder zijn op de beurs ook nog aanwezig: Willy Linthout, de tekenaar van de Urbanusstrips, waarvan nu al acht delen uit zijn, en de tekenaar van de serie *Brian Howell,* waarvan pas een 5de deel is verschenen. Verder zijn incognito aanwezig: de auteurs van de stripserie De Papevreters, waarvan een volgend album *'De Bronstige Pater'* is aangekondigd.
Een uitvoerige en dikke monografie over de tekenaar *Tardi* zal worden voorgesteld. Dit documentair boek werd samengesteld door de Belgische Tardi-kenner Thierry Groensteen, en bevat ook enkele nooit eerder verschenen strips.
Stand nr. 52.

Holland Animation

Mickey Mouse en King Kong zijn onsterfelijk gebleken, ondanks het feit dat ze nooit echt geleefd hebben. Persoonlijkheid kregen ze mee van hun maker, die via de beeld-voor-beeld techniek hun bewegingen op filmbeeld vastlegde, zodat miljoenen mensen hun avonturen konden meemaken.
De animatiefilm, waar tekenfilm een onderdeel van is, mag zich nog steeds verheugen in een groeiende belangstelling van vele kanten. Daarom werd 12 jaar geleden *Holland Animation* opgericht als vereniging van zowel filmmakers als 'consumenten' van animatiefilm, met als gezamenlijk doel het bevorderen van de ontwikkeling van de animatiefilm in Nederland. Er wordt geprobeerd om deze fascinerende wereld van verbeelde realiteit of reële verbeelding onder de aandacht van een of zo groot mogelijk publiek te brengen. Door middel van workshops, bijeenkomsten, een jaarlijks animatiefilmfestival in samenwerking met België, publikaties, filmproducties, tentoonstellingen en andere activiteiten in binnen- en buitenland, wordt getracht om de kennis van deze filmvorm te verspreiden. Binnen *Holland Animation* zijn de Werkgroep Documentatie en de Wergroep Computeranimatie actief, terwijl men voor het huren van animatiefilms terecht kan bij *Animated People.*
Ook tijdens de *Strip Driedaagse 1985* kunt u in onze stand een overzicht zien van hetgeen Nederlandse animators in de afgelopen jaren hebben vervaardigd. Films die overigens steeds met veel succes op buitenlandse festivals worden vertoond. In de stand op de boekenbeurs kunt u ook informatie krijgen met betrekking tot techniek en andere zaken en ook worden publikaties op dit gebied verkocht. Graag wijzen wij u ook op de mogelijkheid om lid te worden van de vereniging *Holland Animation.*

Casterman

Uitgeverij Casterman is dit jaar zeer nadrukkelijk aanwezig op de strip-3-daagse met een stand die naar leeftijd is opgebouwd: van Pol, Pel en Pingo voor de allerjongsten tot het maandblad *Wordt Vervolgd* voor de volwassen lezer.
Naast een nieuwe Pol verschijnen in september ook een nieuwe Yakari en een nieuwe Vier Helden. De tekenaars Derib en François Craenhals (ook van de Koene Ridder) zullen hun gezicht zeker laten zien op de stand.
Ook in Breda: Vercingetorix (Alex deel 18) en een spiksplinter nieuw deel van Kwik en Flupke, de legendarische serie van Hergé, die door Johan de Moor is overnomen. Ook Johan de Moor en zijn vader Bob de Moor (Cori) zijn op de strip-3-daagse aanwezig.
Speciale aandacht is er voor Wordt Vervolgd: het blad is in een nieuw jasje gestoken en heeft een nieuwe redaktie. De redaktie zal er zijn in Breda, evenals Wordt Vervolgd-tekenaar Benoit 'Canardo' Sokal. En dan worden ook Schuiten en Comès nog verwacht. Hun komst is nog niet 100 procent zeker.

LOI

Cursus Striptekenen
Sinds kort kun je een cursus Striptekenen

volgen bij de Leidse onderwijsinstellingen. De cursus is bedacht, geschreven en getekend door Henk Kuijpers, de maker van Franka. Hij leert je wat er allemaal komt kijken bij het maken van een goed stripverhaal. Een striptekenaar bedenkt en schrijft zijn verhaal, hij regiseert de acteurs, kiest de figuranten, bepaalt de beeldsfeer, bouwt de decors en ontwerpt de kostuums... Je moet dus behoorlijk wat kunnen, wil je striptekenaar worden.
Henk Kuijpers helpt je daarbij. Als je over enig tekentalent beschikt, kun je met de cursus Striptekenen je mogelijkheden vergroten door een aantal solide vaktechnieken te leren. De cursus gaat in op het schrijven van een scenario en het samenhangend in beeld brengen van hoofdfiguur, bijfiguur en decor. Verder leer je hoe je met optimaal effect een verhaal in beelden kunt vertellen. En je komt veel te weten over de technische afwerking van een stripverhaal. Het letteren, inkleuren en afwerken van een strip èn de druktechnieken en de distributie van het stripalbum, geven je een compleet overzicht van de variantie en veelzijdigheid van dit vak. Als je geïnteresseerd bent, kun je even langs de LOI-stand op de beurs lopen. Daar ligt een leuke brochure over de cursus. Je kunt ook even naar de LOI bellen voor een gratis studiegids: 071-451911.
Standnr. 23.

Arboris

Hoewel er dit jaar geen boeken precies op de stripdriedaagse verschijnen heeft uitgeverij Arboris voor het najaar toch een flink druk programma. Eind augustus kwamen maar liefst vier boeken vrijwel tegelijkertijd uit! Dat waren:

- *De Stad,* van Will Eisner, het eerste deel in de nieuwe Stripromanreeks van Arboris, waarin het accent ligt op lange verhalen van de beste striptekenaars en -schrijvers uit Europa en Amerika. Deze stripromans zullen qua omvang variëren tussen de 80 en 140 pagina's en *f* 19,90 kosten. Naar alle waarschijnlijkheid zal in de loop van het eerste kwartaal '86 als tweede album in deze reeks het boek *Ardeur* van de gebroeders Varenne gaan verschijnen;
- *Horre, Harm en Hella 2, De Gierenborg,* en
- *Student Tijloos 2, Het Spiegeldoolhof,* delen 13 en 14 uit de in samenwerking met Het Stripschap verschijnende reeks 'Uit de Toonder Studio's'. De kenners zullen in het Student Tijloosalbum ogenblikkelijk de bijzondere stijl van The Tjong Khing ontdekt hebben.
  De Toonderreeks kost op de stripdriedaagse nog *f* 9,50, maar wordt in november iets duurder, namelijk *f* 9,95.
- *Elfquest Boek 1,* De Tocht naar Zorgeloos, een dikke (bijna 170 bladzijden) harde kaftuitgave met de eerste cyclus avonturen van het Elfenvolk. Een en ander wordt vergezeld van uitgebreide voorwoorden door Frank Thorne (de tekenaar van Red Sonja en Ghita) en Richard en Wendy Pini zelf. De Tocht naar Zorgeloos kost *f* 24,95, zolang de voorraad strekt.

Haast traditiegetrouw verscheen er de afgelopen jaren op de stripdriedaagse een nieuw album van de François Schuiten en/of Claude Renard. Dit jaar zal het nieuwe album echter pas in de loop van oktober worden uitgebracht. Het wordt een boek met zowel tekst als illustraties, waarin beide auteurs de befaamde 'Gwendoline' en haar omgeving in beeld brengen. De prijs is zoals gebruikelijk *f* 19,90.

Novedi

Belgisch jongste stripboekenuitgeverij brengt sinds 1981 een aantal zeer populaire stripreeksen op de markt. In co-editie en/of licentie worden uitgaven verzorgd in het Frans, Nederlands, Duits, de Skandinavische talen, Spaans, Italiaans, Engels en in het Joegoslavisch.
Zo worden er van nieuw album in de reeks *Blueberry* niet minder dan 500.000 exemplaren in Europa verkocht. Behalve door deze enorme verspreiding brengt *Novedi* de figuur *Bluebery* in vele landen in bekendheid door middel van merchandisingsprojekten.
Naast *Blueberry* worden vele populaire albumseries uitgebracht aan de hand van een scenario van 'meesterschrijver' *J.M. Charlier.* Genoemd kunnen worden de nieuwe uitgaven van *Buck Danny, Roodbaard* en *Tangy.*
Eveneens op internationaal niveau worden de nieuwste verhalen uitgegeven in o.a. de reeksen *Dan Cooper, Jeremiah, Ronnie Hansen* en *Farao.*

Albracht

Albracht Lektuur Diensten te Montfoort behartigt de belangen voor *Novedi* in Nederland.
Als onderdeel van de Albracht-groep levert zij een totaalpakket aan diensten waarbij onder andere de marketing en distributie voor Novedi worden verzorgd.
Naast het *Novedi*-fonds brengt *Albracht* ook de nieuwe *Michel Vaillant* titels (uitgeverij *Graton Editeur*) op de Nederlandse markt.
Gedurende al een groot aantal jaren heeft *Albracht* gerenommeerde tekenaars en scenaristen naar Breda gehaald. Topauteurs en tekenaars werden tot groot enthousiasme van de vele bezoekers tijdens deze stripdagen in de gelegenheid gebracht om kennis te maken met hun Nederlandse publiek. We noemen o.a. *Charlier* en *Duchateau* als bekende scenaristen en de tekenaars *Hulet* (Farao), *Hermann* (Jeremiah), *Graton* (Michel Vaillant), *Pellerin* en *Gaty* (Roodbaard).
Ook een absolute stripgrootheid als *Giraud* (Blueberry) kwam in 1982 speciaal over om dit unieke Nederlandse evenement mee te maken.
Dat het hem goed beviel blijkt, want in 1984 was hij opnieuw in Breda aanwezig.
Voor dit jaar hebben *Albracht* en *Novedi* de volgende auteurs en tekenaars in de stand: *Bergese* (Buck Danny), *Reding/Hugues* (Ronnie Hansen) en *Charlier.*
Voor het eerst in Nederland *Albert Weinberg* (Dan Cooper) en... *Colin Wilson,* de tekenaar van de 'Jeugd van Blueberry'. Colin is de laatste maanden al heel uitvoerig in de publiciteit geweest. 'Want hoe gaat dat nu verder met de serie Blueberry?', was een veel gehoorde vraag.
Mocht het *Blueberry*-fans nog niet duidelijk zijn dan is er te Breda een unieke kans om het 'fijne' te weten te komen.
Immers *Charlier,* de schrijver, en *Wilson,* de tekenaar, kunt u vinden in de *Albracht/Novedi-stand.*

Tulp en Kever

De Tulp is een vereniging van en voor cartoonisten die zich inzet voor de (her)waardering van de cartoon. Naast het organiseren van het Nederlands Cartoonfestival houdt de Tulp zich bezig met het vervaardigen van cartoonboeken (b.v. Lachen mag..., Lachen mag nog steeds..., Beestenhumor enz.). Ook verschijnt er enkele malen per jaar het cartoontijdschrift SIC en inmiddels zijn er enkele Tulpcartoonisten op de Nederlandse beeldbuis verschenen. Verder kunnen tijdschriften die op zoek zijn naar een cartoonist het ledenbestand van de Tulp raadplegen.
Veel Tulpactiviteiten voltrekken zich in nauwe samenwerking met de Belgische cartoonistenvereniging de Kever. Dit heeft o.a. geresulteerd in de tentoonstelling Zoografies in Antwerpen en Amsterdam en de scheurkalender met op iedere dag een cartoon!
De Tulp en de Kever zijn beiden present op de Strip-3-daagse en mocht u onverhoopt niet in de gelegenheid zijn ons daar te bezoeken, dan zien we u wellicht op het 3e Nederlands Cartoonfestival dat in december 1985 weer zal worden gehouden te Amstelveen.
Nederlandse Cartoonistenvereniging
De Tulp
Postbus 2180
1180 ED Amstelveen

Vonk uitgevers

Standnr. 11
Op de strip-3-daagse verschijnt 'Carl Barks en de Mythe van Walt Disney's Donald Duck'. Het boek is het meest complete overzicht in de Nederlandse taal over het leven en werk van het genie van Duckstad. Het boek bevat een interview en artikelen over Barks'strips, zijn thematiek, zijn tekenstijl, zijn karakters. Vanzelfsprekend is het boek uniek geïllustreerd met foto's, lang vergeten storyboards en afleveringen uit het verboden verhaal 'Treasure of Marco Polo'.
Omdat redactie en lezers van *Stripschrift Rork* van tekenaar Andreas uitriepen tot het beste stripalbum van 1984 vroeg de redactie aan hem of hij ter gelegenheid van de Strip-3-daagse een speciaal, nieuw verhaal wilde maken.
Vonk Uitgevers heeft dit verhaal, *Monster,* op luxueuze wijze en in beperkte oplage uitgegeven. Andreas zal zaterdag en zondag op de stand van Vonk aanwezig zijn om dit boekje te signeren.

SP

AANBEVOLEN
DOOR DR. SPOCK

ONGEZONDE LECTUUR

N I E U W E U I T G A V E N

ERIC SCHREURS

JOOP KLEPZEIKER 2, kleur
RETEP 2, kleur
BESCHREURSKALENDER '86
ADRIANUS SCHOOLAGENDA

HEIN DE KORT

KORTE GRAPPEN 2, kleur

GERRIT DE JAGER

CASA RONNIE, DOORZON 8, kleur
PUCK
DOORZON SCHEURKALENDER
DOORZON SCHOOLAGENDA

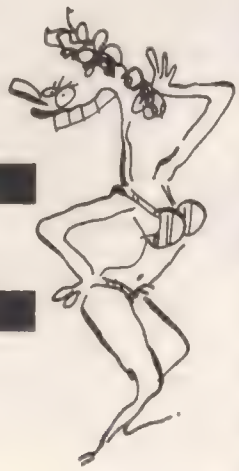

PAUL BODONI

PROFESSOR LUYPAERT

SPECIAL

ADRIANUS ZELFDODINGSGIDS

V E R W A C H T

HORACIO ALTUNA

SENOR LOPEZ KNIJPT ER TUSSEN UIT, 1
DE LAATSTE OVERLEVENDEN, 1
NATTE DROMEN, KLEUR

WILLEM

DE PERFEKTE MISDAAD

SP VINDT U OP DE STRIP-3-DAAGSE IN DE STAND VAN NILSSON & LAMM

Standnr. 35

STRIP-3-DAAGSE 1985

20-22 september
Het Turfschip – Breda

thema:

STRIP IN BEWEGING

openingstijden: vrijdag 12.00-22.00 uur
zaterdag 9.00-17.00 uur
zondag 10.00-18.00 uur

toegang: *f* 6,— per persoon. Personen kleiner dan 1 meter 50 *f* 4,—; driedagenkaart *f* 10,—. Leden van Het Stripschap gratis toegang.

organisatie:

HET STRIPSCHAP

nederlands centrum voor belangstellenden in strips

Hoe komt men in Het Turfschip

Treinreizigers: Tegenover het station rechtdoor, over de brug links, de Sophiastraat door, rechtsaf de Kloosterlaan in en u bent er. Nog geen 10 minuten lopen.
Automobilisten: Uit alle richtingen: afslag Breda (van richting Utrecht: NIET afslag Breda-Noord!), dan de Claudius Prinsenlaan in, richting Centrum.

Parkeerruimte voor Het Turfschip is vrijwel ongelimiteerd.

het turfschip Breda

Programma Strip-3-daagse

Het programma speelt zich af in Het Turfschip en de buiten geplaatste bijgebouwen. De buitenhal bevat een deel van de stripboekenbeurs, de theatertent is drie dagen het toneel van één en al stripbeweging. Het hieronder beschreven programma is vooral continu, een aaneenschakeling van animatie, striptekeningen, films en filmboekjes, stripartiesten, nieuwe stripboeken, presentaties, tentoonstellingen en show. De beweging bindt de elementen. De overkoepelende presentatie is in handen van IJff Blokker.

vrijdag 12.00-22.00 uur
zaterdag 9.00-17.00 uur
zondag 10.00-18.00 uur

- internationale stripboekenbeurs, meer dan 100 stands van binnen- en buitenlandse uitgeverijen, stripspeciaalzaken etc. zijn aanwezig;
- stripruilbeurs met vele honderden 'stekkies';
- meer dan 200 binnen- en buitenlandse stripmakers zijn aanwezig (zie elders);
- een speciale attractie: stomme tekenfilm met pianobegeleiding;
- een verbijsterend optreden van de legendarische Pinguins;
- Het Witte Circus, drie dagen continu striptheater in de 500 m² grote theatertent met o.a. peuterpop stripmuziek, balloontheater, stripgoochelaars, poppenkastbeeldverhalen, grimeren, etc.;
- de grote Walt Disney strip-in-beweging tentoonstelling;
- een complete strip- en tekenfilmstudio;
- Nederlands Disney-tekenaars live aanwezig;
- zelf computertekenfilms maken, het publiek aan de tekenknoppen;
- internationale tentoonstelling van cartoons samengesteld door de Nederlandse Kartoenisten Vereniging, De Tulp;
- videopresentaties met en door de bewegende stripwereld;
- overzichtstentoonstelling Nederlandse tekenfilm;
- kinderstripveiling en andere attracties voor schoolbezoekers;
- uw eigen cartoon laten tekenen door Nederlandse en Belgische cartoonisten;
- de uitreiking van de Stripschapprijs 1985 en de Stripschappenningen;
- twee stripveilingen van bijzonder stripmateriaal;
- voor elke zoveelste (geheim) bezoeker een stripwaardige verrassing;
- primeurs van stripalbums en stripverwante zaken;
- continu interessant filmprogramma;
- striptas voor leden van Het Stripschap tot ze op zijn;
- interviews, boekpresentaties, electrische en electronische muziek en speciale attracties voor de allerkleinsten omlijsten het geheel.

Tijdschema:

VRIJDAG
12.00 de Turfschip-poorten open
14.00 officiële opening Strip-3-daagse
15.00 kinderstripveiling
16.00 presentatie rond 'Volwassen strip'
17.00 tekenfilmprogramma Strip in beweging

ZATERDAG
9.00 tekenfilmprogramma Strip in beweging
11.30 eerste stripveiling
13.00 uitreiking Stripschapprijs 1985
14.00 striptheater
15.30 tekenfilmprogramma Strip in beweging

ZONDAG
10.00 tekenfilmprogramma Strip in beweging
11.30 theatershow
13.00 uitreiking Stripschappenningen 1985
14.00 tweede stripveiling
15.00 striptheater
16.00 onthullng Rolstrip
16.15 tekenfilmprogramma Strip in beweging
17.00 De Pinguins, muziek ter afsluiting

Natuurlijk gebeurt er nog veel meer. Aanvullingen en wijzigingen zijn waarschijnlijk.

Vrijdag, ook scholendag

Een nieuw onderdeel op de vrijdag. Naast alle 'gewone' bezoekers verwelkomen we m.n. groepen uit het onderwijs. M.b.v. de programmakrant zijn vele scholen ingelicht over het bestaan van de Strip-3-daagse. Groepsgewijs kunnen de scholen met aantrekkelijke kortingen op de toegangsprijzen – bel de organisatie even vooraf, uw kaarten liggen dan klaar aan de kassa – het evenement bezoeken. Indien gewenst kunnen aparte ontmoetingen met één of meer tekenaars worden gearrangeerd. Dat biedt de mogelijkheid iets meer privé een kijkje in de stripkeuken te nemen. Meer is mogelijk. Aarzel daarom niet, doe zelf tijdig (d.w.z. voor de Strip-3-daagse) navraag bij de organisatie.
Als voorschot op de toeloop is er alvast een kinderstripveiling georganiseerd waar tegen aangepast tempo en billijke prijzen een echte stripveiling wordt gehouden. Speciaal voor deze groepen. Aanvang 15.00 uur.

Goedkoop naar de Strip-3-daagse!

Wie naar de Strip-3-daagse komt, doet zichzelf te kort als hij niet de trein neemt. U kunt er namelijk heen met een enkele reis en de terugreis is voor rekening van de NS. Op de NS-stand in Het Turfschip krijgt u op vertoon van het enkele reis-kaartje het retourbiljet gratis. Op de terugreis moet u beide kaartjes aan de conducteur tonen.
De regeling geldt voor ééndaagse bezoeken.
Heeft u een Dalurenkaart of een Kortingskaart, dan zijn twee enkeltjes genoeg voor een reis met een onbeperkt aantal gezinsleden. Want ook dan geldt: de terugreis is voor rekening van NS.
De trein is zo gek nog niet!

Ook voor bezoekers uit de omgeving van Breda is het voordelig met het openbaar vervoer te reizen. Als u de op heenreis afgestempelde strippenkaart samen met de toegangskaart van de Strip-3-daagse aan de BBA-chauffeur toont aan het begin van de terugreis, dan mag u gratis mee terug! Leden van Het Stripschap tonen uiteraard de Stripmaatschapkaart i.p.v. de toegangskaart.

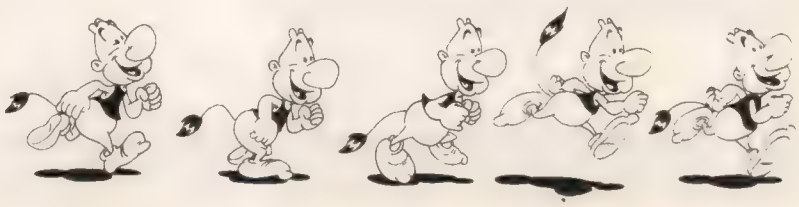

STRIP–3–DAAGSE 1985

STRIP IN *BEWEGING*

De avonturen van Eric de Noorman

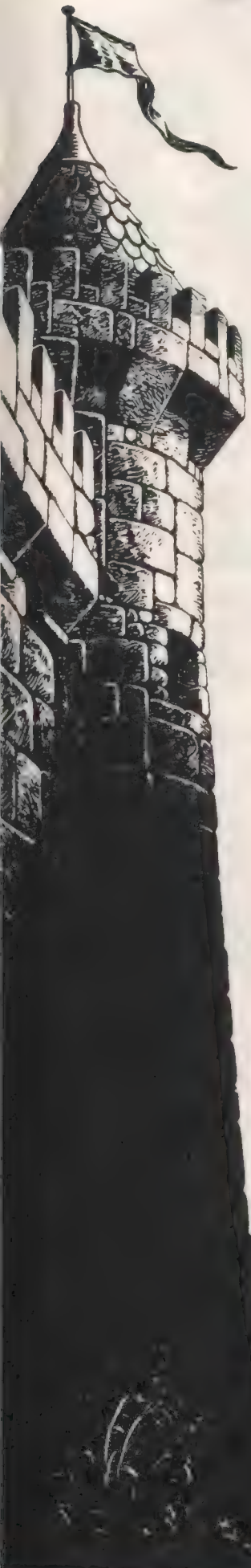

De eerste volledige uitgave van alle Eric de Noorman-verhalen

INTEKENFORMULIER

De avonturen van Eric de Noorman

Ondergetekende (bij minderjarigen ouder of voogd):

Naam: .....

Adres: .....

Postcode/woonplaats: .....

Land: .....

tekent hierbij in op de Integrale Uitgave van Eric de Noorman voor de delen (hokje aankruisen s.v.p.)

☐ 1 tot en met 20
☐ 4 tot en met 20

voor de speciale intekenprijs van *f* 40,– per deel.

Wettelijk toegestane prijsverhogingen voorbehouden, behalve bij betaling van het totale bedrag ineens (*f* 800,– bij 20 delen of *f* 680,– bij 17 delen).

Stuur mij:

☐ één deel per maand
☐ twee delen per maand
☐ drie delen per maand
☐ .... delen per maand
☐ alle tot nu toe verschenen delen ineens
en de nog niet verschenen delen direct na verschijning.

Datum:

Handtekening:

Uitgeverij Panda, Frederikstraat 953-959, 2514 LJ 's-Gravenhage, tel. (070) 635950*

Over deze uitgaven is meer informatie te vinden op pagina 29 t/m 36 van Stripschrift 198/199.

INTERNATIONALE VERZAMELAARS JAARMARKT

zaterdag 30 november en zondag 1 december 1985
beide dagen van 10 - 17 uur

Alles over verzamelen bijeen in de Jaarbeurs te Utrecht.

In nauwe samenwerking met vele landelijke verenigingen waaronder de ''verzamelaar'' vindt u 550 stands met de meest uiteenlopende verzamelobjecten, collecties en nog veel meer.

Welkom op een gezellige jaarmarkt en doe dè ontdekking van een verzameling!

Toegangsprijs *f* 7,— per persoon

JAARBEURS UTRECHT/HOLLAND

Inlichtingen:
Koninklijke Nederlandse Jaarbeurs
Postbus 8500 3503 RM Utrecht
Tel. 030-955 911

NOVEDI

Uitgeverij van de beroemdste stripseries!

Voor Nederland : Albracht Lektuur Diensten

DONKERE MACHTEN EN DUISTERE KRACHTEN

HET OOG DES MEESTERS FANTASY-SPELLEN

BIJ SPEELGOED- EN BOEKHANDEL

Een raadselachtige, geheimzinnige kreet?
De beoefenaars van het nieuwe spel "Het Oog des Meesters" zullen de betekenis hiervan snel ontdekken.

Het Oog des Meesters is een spannend nieuw fantasy-rollenspel waarin de spelers zich wagen in Avonturië, het land waar elk spel zich afspeelt. Iedere speler heeft een rol, zij zijn de helden die gezamenlijk een fantastisch avontuur beleven.
Of ze hun doel bereiken, hangt af van hun inventiviteit, hun moed en behendigheid én.... van de worp van de 20-zijdige dobbelsteen.

Het Basisspel en de speldoos "De Instrumenten van de Meester" zijn verkrijgbaar bij de speelgoed- en boekhandel. Ook zullen hier de regelmatig verschijnende nieuwe avonturenboeken voor Het Oog des Meesters verkrijgbaar zijn.

Voor meer informatie over het spel kunt u zich richten tot het secretariaat van Het Oog des Meesters. Vul hiertoe de onderstaande coupon in. Adresseren aan: Secretariaat Het Oog des Meesters, Antwoordnummer 1000, 3500 VE Utrecht.

COUPON

Een postzegel plakken is niet nodig.

Stuur mij meer informatie over Het Oog des Meesters

Naam _____

Adres _____ Postcode _____

Plaats _____

Leeftijd _____ M/V

De Harmonie

Anone Nagelaten werk ƒ 17,50 Glen Baxter Atlas (tweede druk) ƒ 19,90 Kamagurka De rimpelclub (tweede druk) ƒ 12,75 Harde tijden ƒ 10,00 Het gekuifde kunstwerk ƒ 14,90 Het Geheim van het Verhaal (september) Joost Swarte/Willem De wereldreis van Rik en Klaartje ƒ 19,90 Joost Swarte Niet zo, maar zo! ƒ 14,90

Stefan Verwey Niks aan de hand (derde druk) ƒ 19,90 Vrij en blij ƒ 19,90 Het nieuws in kleur ƒ 19,90 Overleven? Doe het zelf! (tweede druk) ƒ 9,90 Willem Daan van Dalen doet domme dingen ƒ 12,50 Lust en strijd ƒ 39,50

In beeld

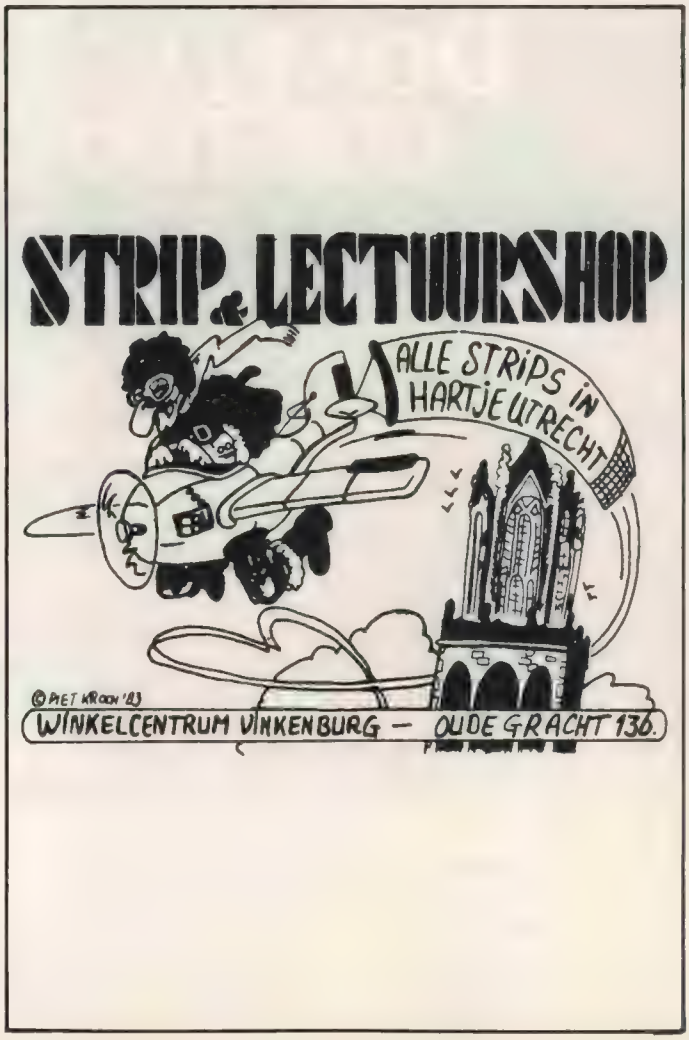

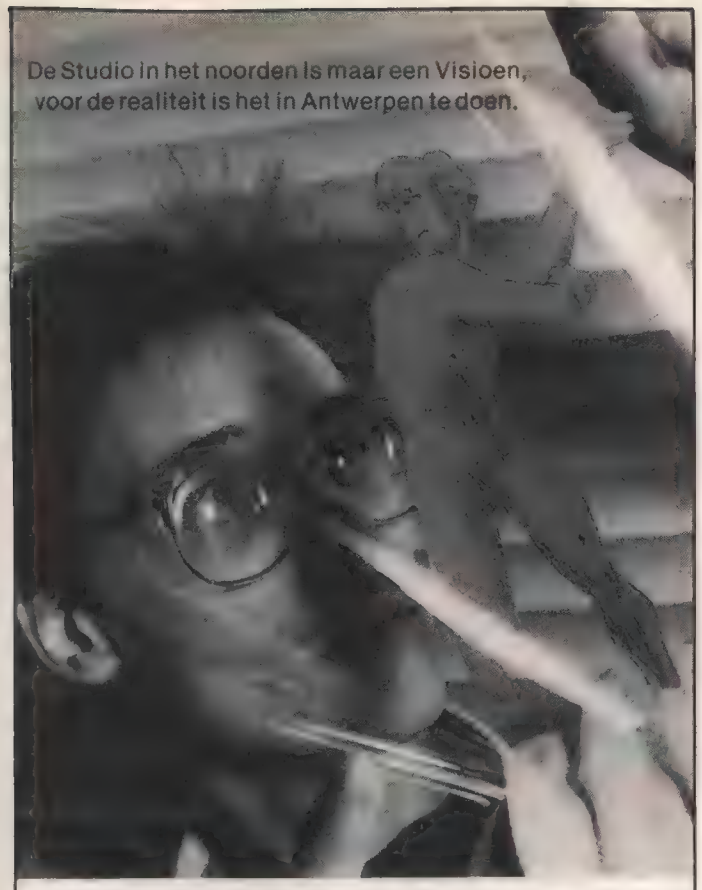

Studio MARMAN animatiefilm en strips
Lamorinièrestraat 44 - 2018 Antwerpen - 03-239 00 18
Casting Agency Benelux for Animation
design • audio-visuals • artwork • trace and paint services

DE JACOBIJN

STRIPWINKEL

Te koop: Offset prints van JOOST SWARTE
Zeefdrukken van: Moebius, van Schuiten en Renard Y. Chaland
en vele andere striptekenaars
Stripverhalen, kaarten
Portofolio's van b.v. Jacques Martin, D. Torres en Moebius.

Jacobijnestraat 10, Haarlem 023-320782

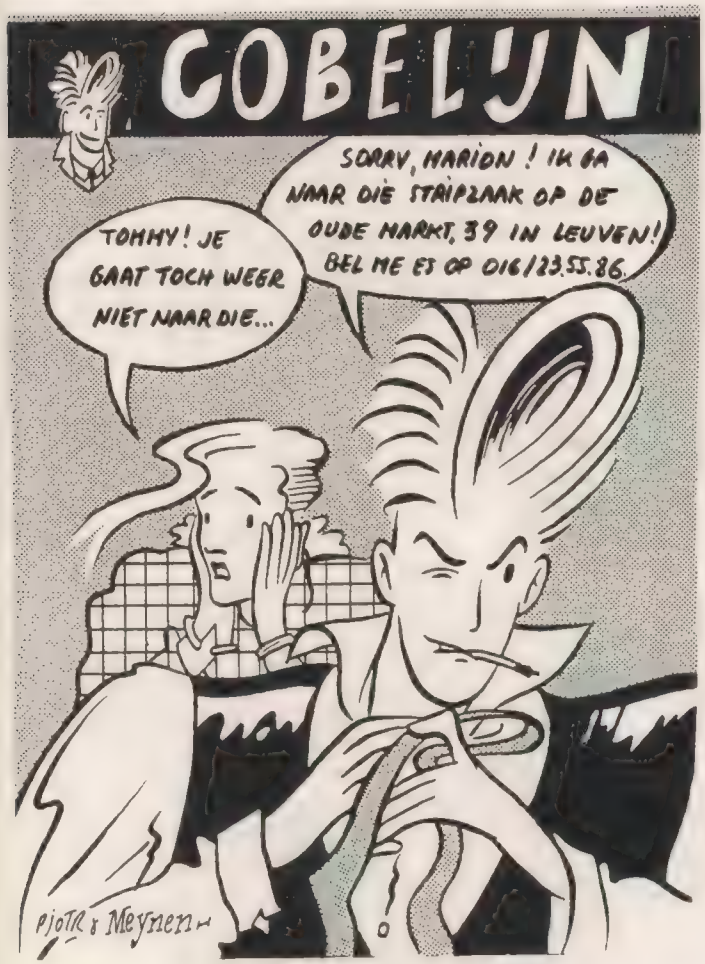
COBELIJN
TOMMY! JE GAAT TOCH WEER NIET NAAR DIE...
SORRY, MARION! IK GA NAAR DIE STRIPZAAK OP DE OUDE MARKT, 39 IN LEUVEN! BEL ME ES OP 016/23.55.86.
Pjotr & Meynen

Stripwinkel FRANKA

Teken nu in op één van de 750 exemplaren van de delen 3 + 4 in grijs linnen gebonden Franka-delen. Te verschijnen ter gelegenheid van de Stripdriedaagse 1985 i.s.m. Henk Kuijpers, die speciaal voor deze uitgave vignet, schutblad en full-colour poster tekende.
Formaat poster: 40 × 60 cm, genummerd, gesigneerd.
Het boek is niet in de handel verkrijgbaar.
Prijs bij intekenen: *f* 35,—, na de beurs *f* 45,—.

Bel nu Stripwinkel Franka tel. 076-134153 of 01650-60286, alle dagen vanaf 10 uur.

P.s. Henk zal tijdens de beurs alle dagen aanwezig zijn op de stand van Stripwinkel Franka.

Standnr. 39

KAPITEIN ROB

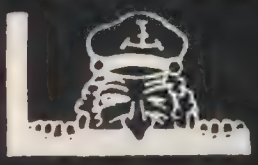

inkoop-verkoop
STRIPS

Geopend
Ma. t/m Vr. 12 - 18 uur, Za. 11 - 17 uur
2e Egelantiersdwarsstraat 8
TELEFOON: 22 38 69

Standnr. 15

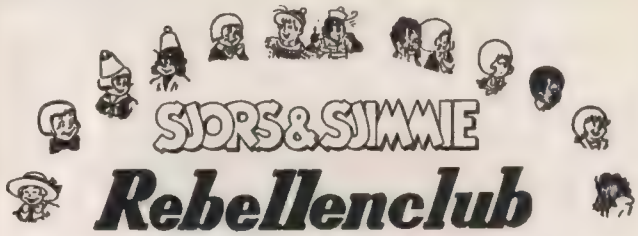

Rebellenclub

officiële fanclub voor sjors & sjimmie liefhebbers

© 1985 Oberon b.v. – Haarlem

VRAAG GRATIS FOLDER AAN BIJ:
DE REBELLENCLUB, Groenmarkt 2, 3311 BE,
Dordrecht, of bij Stripwinkel Sjors, Scheffersplein 1,
3311 EJ Dordrecht.
STAND NR. 37

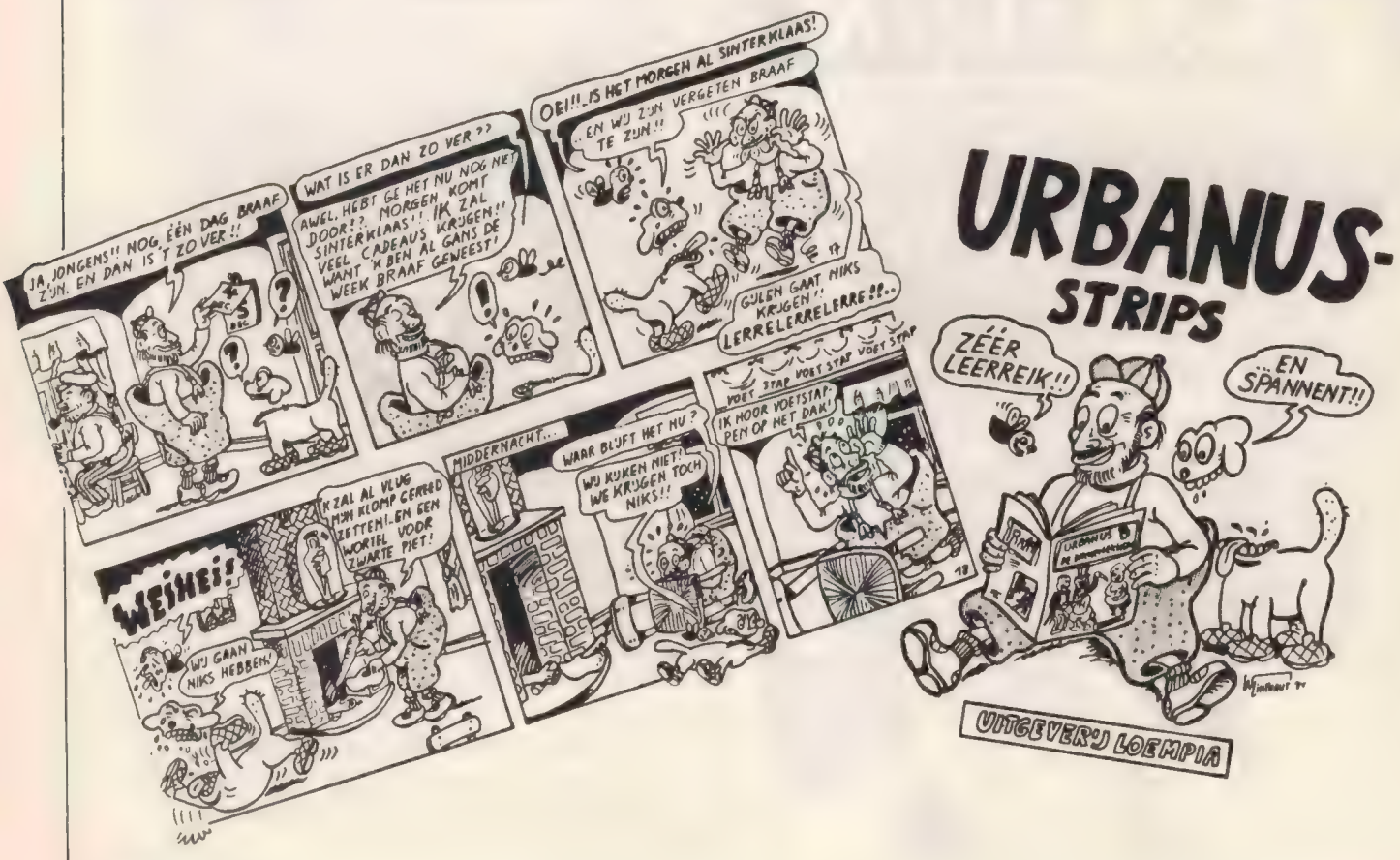
JA JONGENS!! NOG EEN DAG BRAAF ZIJN. EN DAN IS 'T ZO VER!!
WAT IS ER DAN ZO VER??
AWEL, HEBT GE HET NU NOG NIET DOOR!?. MORGEN KOMT SINTERKLAAS!!. IK ZAL VEEL CADEAUS KRIJGEN!! WANT 'K BEN AL GANS DE WEEK BRAAF GEWEEST!
OE!!!..IS HET MORGEN AL SINTERKLAAS!
EN WIJ ZIJN VERGETEN BRAAF TE ZIJN!!
GIJLEN GAAT NIKS KRIJGEN!! LERRELERRELERRE!!..
VOET STAP VOET STAP VOET STAP
IK HOOR VOETSTAP, PEN OP HET DAK!!
MIDDERNACHT...
WAAR BLIJFT HET NU?
WIJ KIJKEN NIET! WE KRIJGEN TOCH NIKS!!
IK ZAL AL VLUG MIJN KLOMP GEVEID ZETTEN!..EN EEN WORTEL VOOR ZWARTE PIET!
WEIHEI!
WIJ GAAN NIKS HEBBEN!
URBANUS-STRIPS
ZEER LEERREIK!!
EN SPANNENT!!
URBANUS
UITGEVERIJ LOEMPIA

Standnr. 52

CARL BARKS

Het genie van Duckstad

Iedereen die in de jaren vijftig het Weekblad 'Donald Duck' las, staat wel een bepaald Donald Duck-verhaal bij. Is het niet het beroemde **Brandweerman**-verhaal, dan is het wel het **Echoput**-verhaal of het **Weddenschap**-verhaal. Al deze verhalen werden geschreven én getekend door één man: **Carl Barks**. Hij ontwierp figuren als Dagobert Duck, Guus Geluk en Willie Wortel en tekende bij elkaar zo'n 7000 strippagina's.

Het zojuist verschenen boek **'Carl Barks en de Mythe van Walt Disney's Donald Duck'** is het meest complete overzicht van het leven en werk van het genie van Duckstad.
Geschreven door Duck- en stripkenners Wim van Helden en Rob van Eijck, met bijdragen van Daan Jippes.

Stripschriftspecial deel
Formaat: 21 × 29,7 cm
122 pagina's
Prijs *f* 25,—

Wim van Helden

CARL BARKS

en de Mythe van Walt Disney's

Donald Duck

Vonk Uitgevers b.v.
Postbus 420
3700 AK ZEIST

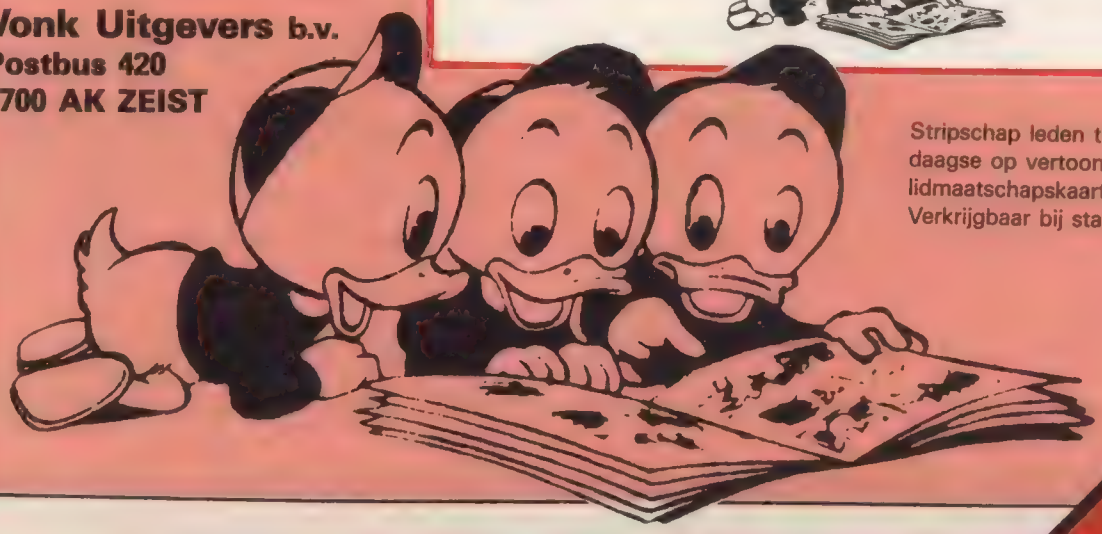

Stripschap leden tijdens de Strip-3-daagse op vertoon van hun lidmaatschapskaart 20% korting.
Verkrijgbaar bij stand nr. 11

STRIP SCHRIFT SPECIAL

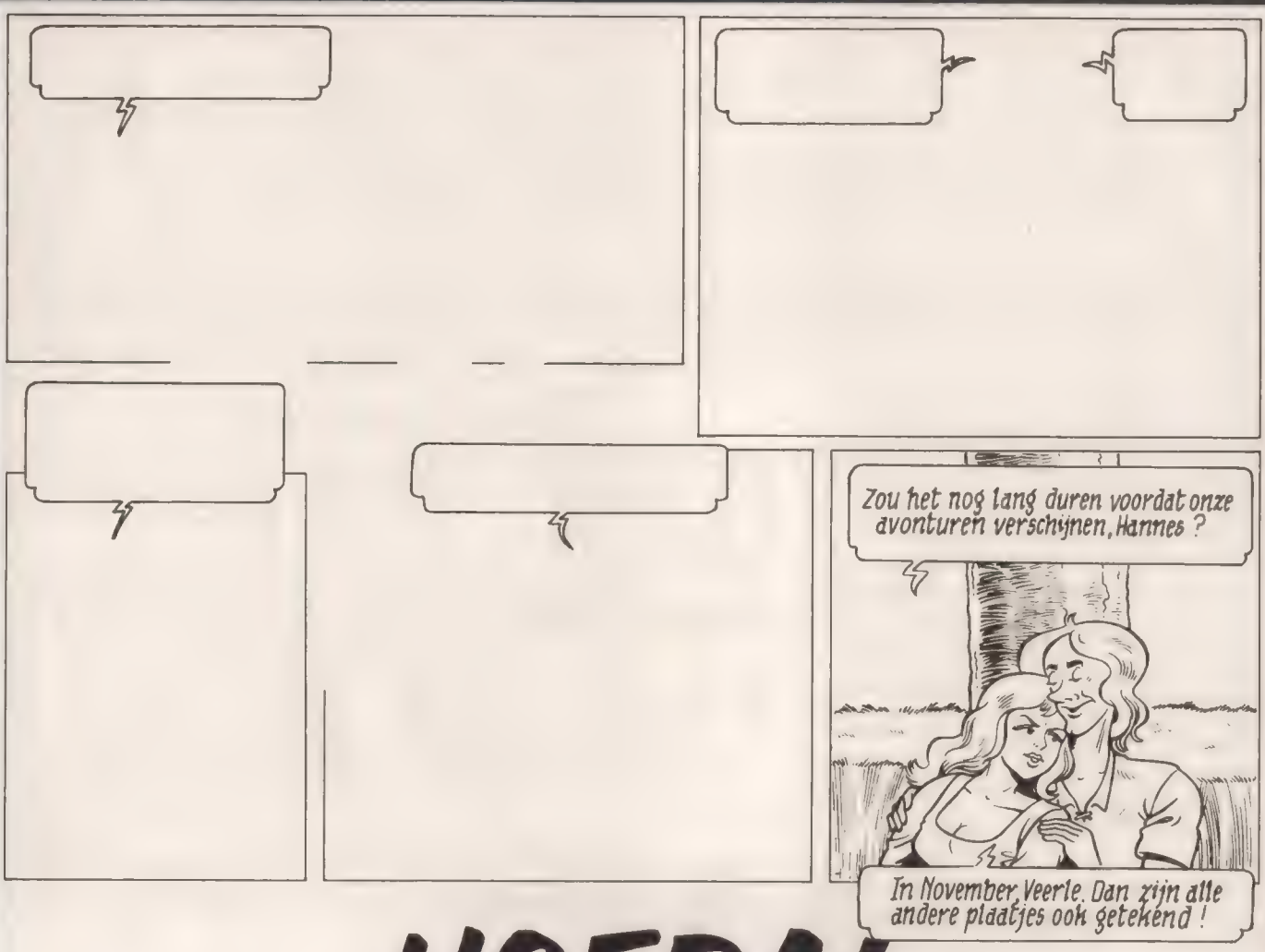
Zou het nog lang duren voordat onze avonturen verschijnen, Hannes ?
In November, Veerle. Dan zijn alle andere plaatjes ook getekend !

HOERA! DE GEUZEN KOMEN.

Anno 1550. De Spanjaarden voeren een waar schrikbewind over de Nederlanden. De bezetter kan alleen met moord en doodslag de bevolking onder de duim houden. Duizenden mensen sterven. De steden betalen een zware tol. Dan komt het getergde volk in verzet.

De opstandelingen, onder leiding van Willem van Oranje, noemen zich Geuzen. Tussen alle strijdtonelen door bloeit er de liefde tussen Hannes en Veerle. Samen beleven zij de meest adembenemende avonturen in het gevecht tegen de Spanjaarden.

Ziehier het spannende gegeven van de nieuwe strip van Willy Vandersteen die in november '85 verschijnt. Alle verhalen zijn gebaseerd op historische feiten met af en toe een knipoog naar gebeurtenissen van onze tijd. De prachtig verzorgde albums staan bol van spanning en humor. Dus stripliefhebbers opgepast. Bereid je voor op de komst der Geuzen!

Standaard Uitgeverij, Antwerpen. Distributie Nederland: Stationery & Book Productions B.V., Weesp.
Standnr. 46

TITANIC

HERMANN, ZEGT JE DAT WAT? EN SCHUITEN, RENARD, SEGRELLES, JAN VERVOORT, BIART VAN ERKEL EN MARTIN LODEWIJK, FRANZ, YVES CHALAND EN TED BENOIT? STUK VOOR STUK ZIJN HET STRIPTEKENAARS VAN GROTE KLASSE, EN STUK VOOR STUK PUBLICEREN ZE IN STRIPMAGAZINE **TITANIC**, HET NEDERLANDSE STRIP-MAANDBLAD VOOR DE VOLWASSEN LEZER!

VOOR DIT NAJAAR STAAT WEER HEEL WAT MOOIS OP HET PROGRAMMA! EEN PAAR VOORBEELDEN:

KALIBER. 38, EEN GLOEDNIEUWE HARDE POLITIESTRIP VAN FRANZ, OVER EEN .38 REVOLVER DIE VAN HAND TOT HAND EN VAN DODE TOT DODE GAAT. HET EERSTE VERHAAL STAAT IN TITANIC 13.

DE LEGENDES VAN DE ROCK 'N ROLL, KORTE VERHALEN VAN SERGE CLERC OVER PRESLEY, BEATLES, COCHRAN, BEACH BOYS EN GA ZO MAAR DOOR. OOK VANAF TITANIC 13!

RANX, HET TWEEDE VERHAAL VAN DEZE STRIP DIE ALS EEN BOM INGESLAGEN IS. UITERAARD GETEKEND DOOR LIBERATORE, OP TEKST VAN TAMBURINI. HET VERHAAL START IN TITANIC 14.

TITANIC : MIS DE BOOT NIET!

IEDER NUMMER VAN TITANIC LIGT MAAR EEN MAAND IN DE WINKEL, DUS WEES ER VLUG BIJ EN MIS 'M NIET. BOVENDIEN IS VLAK NA VERSCHIJNEN HET NIEUWS IN DE INFORMATIE RUBRIEK **DE TOESTAND** HET MEEST AKTUEEL EN ZIJN DE BIJZONDERE AANBIEDINGEN EN DERGELIJKE NOG NIET UITVERKOCHT.

WIL JE GEEN NUMMER MISSEN?

WIL JE IEDERE MAAND TITANIC TOEGESTUURD KRIJGEN, NEEM DAN EEN ABONNEMENT. DE PRIJS STAAT IN DE BON ONDERAAN DE PAGINA.

KIES EEN POSTER!

WIE NU EEN JAARABONNEMENT NEEMT, KRIJGT NIET ALLEEN **TITANIC**, MAAR BOVENDIEN NOG EEN 50 x 70 CM GROTE TITANIC-POSTER VAN RANX OF DE GENERAAL. ZOMAAR, GRATIS VOOR NIETS. IN RUIL VOOR EEN ABONNEMENT!

RANX

DE GENERAAL

KNIP AF EN STUUR OP NAAR TITANIC, ANTWOORDNUMMER 600, 2100 VD AERDENHOUT

(POSTZEGEL NIET NODIG)

IK NEEM EEN JAARABONNEMENT OP TITANIC MET INGANG VAN NUMMER .....
EEN ABONNEMENT KOST F 75 / BFR. 765 (12 NRS).

IK BETAAL NA ONTVANGST ACCEPTGIROKAART

ALS POSTER KIES IK ☐ DE GENERAAL ☐ RANX

NA ONTVANGST VAN DE BETALING WORDT DE POSTER TOEGESTUURD.

NAAM: _____

ADRES: _____

POSTCODE: _____

WOONPLAATS: _____

TELEFOON: _____

stripspeciaalzaak

PIET SNOT

vismarkt 3 utrecht tel. 318472

Standnr. 12

VOOR ALLE STRIPS:
HAAGSE STRIP SHOP
WAGENSTRAAT 183
2512 AW DEN HAAG
TEL. 070-634115

Standnr. 24

BLANDER

In- & Verkoop van STRIPBOEKEN

Oude Gracht 203 (hoek Haverstraat)

Utrecht - 311461

Standnr. 31

Met wederom een leuke verrassing!

EPPO

STRIP- & BOEK ANTIKWARIAAT

INKOOP-VERKOOP

jos & mari huddleston slater
kleine berg 33 5611 js eindhoven
telefoon 040-441882

Standnr. 20

WORDT VERVOLGD - het *maandblad* WORDT VERVOLGD - is vijf jaar en vijfenvijftig nummers oud. Vijf jaar en vijfenvijftig nummers waarin WORDT VERVOLGD zich heeft gespecialiseerd in het betere volwassen stripverhaal, de strip met een bijna literaire inslag. Tijd voor een feestje, tevredenheid ook, én tijd voor een nieuwe kennismaking met de lezer. Vanaf nummer vijfenvijftig - dat deze maand verschijnt - krijgt WORDT VERVOLGD een nieuw uiterlijk, een nieuwe formule.

WORDT VERVOLGD 'nieuwe stijl' wordt vooral een *completer* blad. Een redaktie die niet bang is om stelling te nemen. Achtergrondartikelen bij de strips: vlot zonder gemeenplaatsen, diepgravend zonder vermoeiend vakjargon. Een alerte nieuwsrubriek waarin we de ontwikkelingen, affaires en schandalen in het wereldje op de voet volgen.

En - natuurlijk - strips! De strips waaraan WORDT VERVOLGD zijn reputatie dankt, blijven. De komende nummers met onder andere *Sokal, Bourgeon, Tardi* en *Servais*. En zij krijgen, méér dan vroeger, gezelschap van Nederlanders en Vlamingen die zich glansrijk kunnen handhaven te midden van deze internationale toppers: *Theo van den Boogaard, Jan Bosschaert, Paul Teng....*

WORDT VERVOLGD *blijft* de voorste linie van het Castermanfonds: een legertje eerste klas strips voor een volwassen publiek. Ook dit najaar verkeert de maandelijkse WORDT VERVOLGD in uitstekend gezelschap. We noemen slechts: de nieuwe *Isabelle Avondrood*, een luxe *Corto Maltese*, een monumentale striproman van *Auclair*, en een nieuw deel uit de *Archieven van Hergé* met schitterende *Kwik en Flupkes* uit de jaren '30.

Omdat alléén kwaliteit goed genoeg is.

de GENERAAL valt in de prijzen

10

TEKST en TEK.
PETER DE SMET

Eerder verschenen in deze reeks:

1. Alle macht aan de generaal
2. De machteloze generaal
3. Allemachtig!... de Generaal
4. De Generaal zoekt het hogerop
5. De Generaal in vuur en vlam
6. De Generaal vliegt eruit
7. De erfenis van Oom Jules
8. De Generaal geeft 'm van katoen
9. De Generaal doet 't weer

Door Peter de Smet
Bekroond met de Stripschapprijs 1985

De Panda-uitgave van Eric de Noorman: We willen de hoogst mogelijke kwaliteit brengen van zowel tekst als illustraties

door Rob van Eijck

In Stripschrift is al enkele malen de loftrompet gestoken over de (her)uitgave van de serie Eric de Noorman van Hans Kresse door de Uitgeverij Panda van Hans Matla. Deze Eric de Noorman-uitgave kan model staan voor alle heruitgaven van klassieke strips, niet alleen vanwege het feit dat alle verhalen van Eric nu eindelijk in één samenhangende reeks verkrijgbaar worden gesteld, maar vooral vanwege de wijze waarop dat gebeurt. In tegenstelling tot de vroegere uitgaven worden alle verhalen volledig afgedrukt, zowel in tekst als in tekeningen, en daarnaast wordt de uiterste zorg besteed aan de kwaliteit van het drukwerk. Over alle problemen die aan dit streven naar perfektie vastzitten, maar ook over de verdere plannen met het werk van Hans Kresse, hadden wij een gesprek met Hans Matla.

Wanneer ben je voor het eerst op het idee gekomen om alle verhalen van Eric uit te gaan geven?
Het is begonnen met *De Jeugd van Eric de Noorman*. Daar ben ik aan begonnen zonder nog te denken aan een uitgave van *alle* Eric-delen. In 1975 heb ik eindelijk met Hans Kresse een kontrakt kunnen sluiten om *De Jeugd* te mogen uitgeven, na twee jaar zeuren. Kresse wilde helemaal niet dat die oude verhalen uit *Pum Pum Weekblad* zouden worden heruitgegeven, want hij was er helemaal niet over te spreken en hij vond het onzin. Er bleek toen ook dat hij alleen het begin ervan had geschreven en daarna snel de hele zaak uit handen had gegeven. Zelfs het tekenwerk heeft hij later aan andere overgelaten.
Maar goed, *De Jeugd* bevat toch de voorgeschiedenis van Eric de Noorman, ook al is *De Jeugd* later gemaakt dan de eerste Eric-strips. En voor de liefhebbers was *De Jeugd* onbereikbaar, want op dat moment was er niemand die *Pum Pum Weekblad* kompleet had. En omdat het onvindbaar was, vond ik dat het in boekvorm uitgegeven moest worden. Dus heb ik daar aan Kresse toestemming voor gevraagd, die daar in eerste instantie niets van wilde weten, maar na twee jaar heb ik het dan toch voor elkaar gekregen, zodat in september '76 het eerste deel kon verschijnen.

Hans en Franny Matla bezig met het retoucheren van prints

De prints worden bijgewerkt met de originele strook als voorbeeld. Bovenaan enkele bewerkte Eric-strips met balloonteksten

Waarom heeft Kresse uiteindelijk toch zijn toestemming gegeven? Omdat het voor verzamelaars belangrijk was?
Dat is voor hem geen argument, omdat hij geen verzamelaar is. Maar hij is door de knieën gegaan na aanhoudend zeuren, want de aanhouder wint, zeggen ze wel eens. En ja, het was toch maar een eenmalige uitgave, in een beperkte oplage voor liefhebbers... vooruit dan maar.
Vóór het eerste deel verscheen heeft Lex Ritman het verhaal helemaal doorgelezen en er ongeveer duizend fouten uitgehaald, want het stierf van de spel- en stijlfouten. Ook van scenariofouten, zoals bijvoorbeeld: een man nadert een groep herten met de wind in zijn rug in plaats van in zijn gezicht; of iemand die volgens de tekst een speer in zijn rug krijgt, terwijl hij hem op het plaatje in zijn borst krijgt.

Je hebt de lay-out van De Jeugd *voor je uitgave veranderd.*
Ja, *De Jeugd* was een geïllustreerd verhaal, waarbij op de voorpagina van *Pum Pum* altijd een grote prent stond en op pagina 3 de tekst met een paar een kleine plaatjes. Die tekst hebben we in het boek door laten lopen, dus met een andere lay-out dan in *Pum Pum.* Dat hebben we gedaan om de korte inhouden en de wordtvervolgden te vermijden, omdat dat in een boek natuurlijk nogal storend werkt.

Heb je het tekenwerk gereproduceerd uit Pum Pum of van de originele tekeningen?
Uit *Pum Pum*, want de originelen waren niet beschikbaar. Later zijn er zo'n tien of twintig originele platen opgedoken bij verzamelaars. Die reproduktie was een bereklus, want we moesten alles fotografisch vergroten en het daarna retoucheren. Dat deden mijn vrouw Franny en ik, met medewerking van Jan Pisa en Paul Rijperman.

Kontaktproblemen

De Jeugd heb ik toen in drie jaar uitgegeven, en daarna... stilte. Inmiddels was *Skarabee* doorgegaan met de uitgave van de Eric-strips, want die uitgeverij had een kontrakt met Kresse. Maar Kresse was daar zeer ontevreden over omdat Skarabee zich in meerdere opzichten niet aan dat kontrakt hield, Kresse wilde daar dus vanaf en wij hebben hem daarin natuurlijk gesteund, want wij waren een aspirant-uitgever die nu eindelijk eens alle Eric-verhalen op de goede manier wilden uitgeven. En niet op de manier zoals dat toen door verschillende uitgevers was gedaan: gewoon ergens beginnen en het dan na een tijdje weer voor gezien houden. Maar de problemen met dat kontrakt gaven natuurlijk wel juridische verwikkelingen en dat betekende dat pas in mei 1980 het eerste echte Eric-deel kon uitkomen. We hadden besloten om van de serie twintig banden te maken: drie delen met *De Jeugd van Eric* en zeventien delen met de *strips* van Eric. We zijn begonnen met band 17, omdat daar de eerste verhalen inzaten van de laatste twaalf, die nooit eerder in boekvorm waren verschenen. Want stel dat onze uitgave niet zou lukken, dat het een fiasco zou worden, dan kun je beter verhalen hebben uitgebracht die nog nooit in boekvorm zijn verschenen, omdat je daar de meeste verzamelaars een plezier mee doet. Kommercieel gezien had het ook een aantrekkelijke kant, omdat je hoopt van juist die delen er voldoende te verkopen om met de serie door te kunnen gaan. Van die laatste verhalen heb ik toen van Kresse de originele tekeningen in bruikleen gekregen. Die heb ik allemaal uitgezocht om te kijken wat er nog ontbrak. Die latere verhalen zijn hoegenaamd kompleet, maar in totaal ontbreekt ongeveer 8 à 9 % van alle originele Eric-tekeningen.
Van dat eerste Eric-deel, band 17 dus, zijn toen in mei 1980 maar duizend exemplaren verschenen. Dat hield verband met de juridische procedure rond de rechten op het uitgeven van de Eric-verhalen. De rechter heeft niet de uitspraak gedaan, op verzoek van Kresse, dat het kontrakt met Skarabee als vervallen beschouwd moest worden. Derhalve zou je kunnen stellen dat dat kontrakt nog liep, maar de situatie was onduidelijk. Wij vonden van niet en Kresse vond van niet, en hij had met ons een nieuw kontrakt gesloten. Dat betekende dus dat zowel Skarabee als wij een kontrakt zouden hebben en om te voorkomen dat zij ons zouden verbieden de Eric-verhalen uit te geven, hebben wij gewoon dat eerste deel op de markt gebracht.

Maar Skarabee had dan toch daartegen alsnog kunnen optreden?
Ja, maar het is lastiger om een reeds verschenen en verspreid boek te verbieden

"Ik begrijp je niet, Noorman", gromt Svein achterdochtig. "Het is net of je bedoelt, dat jij naar die... die Geirfinn toe wilt..." "Precies", knikt Eric. "Ga zitten, dan zal ik het je uitleggen. We weten nu wat Branwens plannen zijn. Daar moeten we ons voordeel mee doen! Branwen doet net of Haugar nog leeft en meer krijgers nodig heeft, om mij en mijn aanhangers te verslaan. Maar Branwen wil de krijgers van Ranrike gebruiken om haar eigen bondgenoten een kopje kleiner te maken! Dan zet ze Erwin op de troon en is in feite heer en meester in Noorwegen... Snap je?" "Uh... ja-jazeker", snuift Svein verwilderd, "maarreh... daarvoor hoeven wij toch niet naar die burcht daar?" "Natuurlijk!" gaat Eric onverstoorbaar verder. "Om haar een hak te zetten en die vieze oude Geirfinn erbij!" In korte woorden zet Eric uiteen, wat hij van plan is en hoewel het duidelijk is dat Svein moeite heeft het allemaal te volgen, fluit hij vol bewondering tussen de tanden. Enkele ogenblikken later zitten ze weer in het zadel en wordt de tocht voortgezet. Tegen de avond bereiken ze hun doel. Svein staat bijna te zweten van angst, als Eric op de barse vraag van de poortwachter vriendelijk antwoordt: "We hebben een boodschap van gewicht voor koning Geirfinn van zijn trouwe bondgenoot, yarl Berse!" De wachters treden opzij en met een tevreden gezicht rijdt Eric de Noorman, met Svein achter zich, de burcht van zijn aartsvijand binnen.

Stalknechten nemen de paarden over en een paar krijgers brengen hen naar een voorvertrek, waar een pafferige edelman hen opwacht. "Wat je te zeggen hebt, kun je mij zeggen", bromt de man uit de hoogte. "Er is bericht over de kleine Hrulf", antwoordt Eric, "en als koning Geirfinn niet snel maatregelen neemt, kan de knaap ons wel eens ontglippen!" De dikkerd is ternauwernood weg met deze boodschap, of hij staat al weer voor hen: "Mee!" Eindelijk oog in oog met de man die hem en de zijnen zo goed als tot de bedelstaf gebracht heeft, bekruipt Eric de lust, deze schurkachtige oude kerel naar de keel te vliegen. "Wie ben je? Wat weet je van Hrulf?" grauwt Geirfinn hem toe. Zonder een spoor van aandoening op zijn gezicht, vertelt Eric dat de verblijfplaats van de kleine Hrulf ontdekt is, dat hij zich in handen bevindt van Gandalv, die zijn heer, de vorst van Ranrike verraden heeft en overgelopen is naar de aanhangers van Eric de Noorman. Dat Haugar en de trouwe Berse geen kans zien, het tegen de overmacht op te nemen en dat hij nu de opdracht heeft, koning Geirfinn om versterkingen te vragen. De oude iezegrim is zienderogen woedender geworden. "Ik vertrouw 't allemaal niet", sist hij. Zijn felle ogen staren Eric onafgebroken aan. "En 't minst van alles vertrouw ik jou! Wie ben je eigenlijk?"

dan hetzelfde boek te verbieden vóórdat het de verspreiding in gaat.

Hoe lang had Skarabee toen al geen boeken van Eric meer uitgebracht?
Al anderhalf jaar, terwijl ze volgens het kontrakt twee delen per jaar moesten uitbrengen. Daarmee was dat kontrakt eigenlijk al automatisch vervallen. Daarnaast was het zo dat Skarabee de vorm van de uitgave wilde wijzigen en dat mag ook niet zonder de toestemming van de auteur.
Dus kun je zeggen dat het kontrakt, al met al, is overgenomen door Panda. Die duizend exemplaren van band 17 waren snel uitverkocht en dus is er een tweede editie van verschenen, die herzien is door de auteur, want Kresse had niet de gelegenheid gehad de tekst van de eerste druk van band 17 te korrigeren. Dus de tweede editie heeft een herschreven tekst.
Toen de banden 17 tot en met 20 waren verschenen, wilde ik eerst de banden 15 en 16 uitbrengen, omdat die aansloten bij de *eerste* herdrukserie van Skarabee, dus op het punt waar Skarabee was opgehouden. En daarna zijn we begonnen vanaf het deel *De Zoon van Eric,* band 7, omdat het deel weer aansloot bij de *laatste* herdrukserie van Skarabee, die een heruitgave had gemaakt van de oorspronkelijke herdrukken van Wolters-Noordhoff. Die reeks liep tot *De Zoon van Eric,* dus daar hebben wij de draad weer opgepakt. We gaan nu verder tot we de aansluiting met band 15 hebben gemaakt. Deze Eric-verhalen zijn al enkele malen herdrukt, maar vaak inkompleet, met slechte afdrukken enzovoort.
Band 12 is nu verschenen, en daarna komt eerst band 14 uit, nog vóór band 13. Want in band 13 zitten twee verhalen, *De banneling van IJsland* en *Het Land der Witte Mannen,* waarvan de dialoog grotendeels door Kresses moeder is geschreven. Nu heeft Kresse dus de gelegenheid om zijn eigen tekst in die verhalen te zetten.
Op het moment hebben we dus vijftien banden uitgebracht: drie delen *Jeugd* en twaalf delen strip, dus nu zijn er nog vijf te gaan. We hopen dit jaar de banden 14 en 13 te brengen, en volgend jaar de banden 6, 5 en als laatste 4. Dat zal dan een pak van mijn hart zijn, want dan hebben we er namelijk elf jaar over gedaan.

Vermiste of bewerkte originelen

Met het te reproduceren materiaal zijn er verschillende problemen. Voor een deel hebben we goede originelen, perfekt van kwaliteit en goed te reproduceren, dus die worden fotografisch op het juiste formaat gebracht en dan geretoucheerd door Franny, zo nu en dan geholpen door Jan Pisa en mij; want er zitten altijd wel een paar vlekjes op.
Daarnaast bestaan er bijna-goede originelen, waaraan bijvoorbeeld alleen de nummering ontbreekt. In de oude Nederlandse oblong-uitgave ontbrak die nummering ook vrijwel altijd, maar dat kwam niet omdat ze die van de originele tekening hadden weggehaald, maar omdat ze die van de cliché's hadden gebeiteld. Die krantenclichés zijn voor de boekuitgave verzaagd, omdat ze dan beter op het zetblok van de drukker pasten. Daarom zijn er dus in bijna alle oorspronkelijke oblong-boekjes stroken van de plaatjes afgesneden. De eerste zeven boekjes zijn op groter formaat uitgegeven, maar dat was blijkbaar te duur in het drukken. Nieuwe cliché's maken is een dure grap, dus wat doe je dan: dan verzaag je de bestaande cliché's en haal je stukjes van de plaatjes af. Maar dan heb je dus wel alles verziekt.
Bij die bijna-goede originelen waren de nummertjes op het origineeel weggezwart of uitgeknipt. Dus toen hebben we een krantenafdruk genomen, het nummertje daarop opgeblazen tot hetzelfde formaat als dat van de originele tekening en dat weer op de tekening geplakt, waarna we de fotografische opname konden maken van dat geheel.
Als de originele tekeningen ontbreken, kun je alleen nog maar reproduceren uit kranten, boeken of tijdschriften. Ik heb alle Eric-knipsels uit de kranten en natuurlijk ook alle boekuitgaven, en daarin proberen we dan een goede reproduktie te vinden die we heel groot opblazen, soms wel tot 60 of 70 centimeter. Die wordt dan bijgewerkt, dat wil zeggen de vlekken worden weggewerkt, want aan de lijnvoering van de tekeningen kun je natuurlijk niets doen. Dus af en toe zitten er afleveringen in de albums die, als je heel goed kijkt, niet voldoen aan de hoge eisen die we onszelf gesteld hebben. Maar ook dan blijft het nog de beste reproduktie die er is, want de vlakken zijn ingezwart, de vlekken weggewit en de kaders bijgetrokken. Soms zelfs heeft Kresse indertijd bij het tekenen van de stroken vergeten zwarte vlakken in te vullen, en dat kan nu dan alsnog gebeuren. Verder zijn er bewerkte originelen, en dat is een ramp. Sommige afleveringen zijn voor de Engelse of de Skandinavische markt op de originelen zelf bewerkt, dat wil zeggen dat Kresse afleveringen heeft verknipt, opnieuw gemonteerd, plaatjes afgesneden en bijgewerkt, nieuwe plaatjes tussengevoegd en soms zelfs uit andere verhalen tekeningen heeft gehaald, die hij al dan niet bewerkt in het verhaal heeft gemonteerd. Kortom, er is van die stroken dan een heel nieuwe lay-out gemaakt.
Dan zijn er twee mogelijkheden. Je kunt deze stroken demonteren, de plaatjes weer op hun oorspronkelijke plaats brengen en het ontbrekende middels fotografische reproduktie op datzelfde formaat inmonteren, zodat je dus samengestelde originelen krijgt, deels echt en deels reproduktie. Dat herstelde origineel kan dan gewoon als opnamemodel gebruikt worden.

Zijn opgeplakte balloons er zonder veel beschadiging af te krijgen?
Ja. Vaak laat de lijm wel bruine plekken achter, maar dat kunnen we wegwitten. Die balloons halen we er pas af nadat we het hele verhaal in de balloon-versie op film hebben gezet, want in de *Kresse Bibliofiel Reeks* zullen ooit de Eric-verhalen verschijnen in hun bewerkte versies en daar hebben we dan dus deze films van de balloonversies voor nodig.
De andere manier om bewerkte stroken te herstellen is dat je een reproduktie maakt van de bewerkte versie en dan die reproduktie gaat verknippen en gaat aanvullen met bijvoorbeeld afdrukken van cliché's. Want vaak zijn nieuwe afdrukken van oude krantencliché's beter dan welke afdruk in boek of tijdschrift ook. Dus als er goede cliché's zijn, dan gebruiken we die natuurlijk.

Hoe kom je aan die oude cliché's?
Die kunnen we gebruiken dankzij de medewerking van *Swan Features,* die nog oude cliché's had liggen vanaf verhaal 25. Swan Features is daar gelukkig heel bereidwillig in en zij krijgen dan natuurlijk ook steeds een paar exemplaren opgestuurd van nieu-

Kontrole van de originele Eric-stroken

In een oogopslag overziet de Noorman de situatie. Er is geen ontkomen meer aan; ze zullen móeten vechten. Op een teken van hem snellen de vermoeide mannen naar een verhoging in het terrein. Maar de vijand zit hen dicht op de hielen. Van alle kanten vallen zij aan. Hoewel zij doodop zijn, weren de Noren zich dapper en met uiterste krachtsinspanning wordt de eerste aanval afgeslagen. Tierend en scheldend komt de vijand opnieuw opzetten. Weer weten de Noren zich te handhaven. Maar al vecht Eric ook met de moed der wanhoop, al boezemt de reusachtige Saksische piraat de aanvallers nog zo veel ontzag in en al mist geen van Axe's pijlen doel, het wordt de overgebleven Noren duidelijk dat dit een verloren gevecht is. Zelfs Wolf vecht mee en keer op keer flitsen haar messcherpe tanden daar waar de strijd het hevigst is. Maar het mag niet baten... "Nu komt de laatste aanval, Noorman", gromt Svein met een grimmig lachje, als de vijand zich weer even teruggetrokken heeft. "Ik moet je zeggen, dat ik er geen spijt van heb, met je meegegaan te zijn! Zo'n tof gevecht heb ik in tijden niet bij de hand gehad en maak je niet benauwd... zo lang Sveintje zijn helm nog op heeft..." De rest van zijn woorden gaat verloren in het helse kabaal, waarmee de vijand zijn laatste aanval inzet. De Noorman klemt de tanden opeen, maar voor hij zijn zwaard heeft kunnen opheffen, treft hem eensklaps een dreunende slag tegen zijn schild; en met een verdovende pijn in zijn schouder zakt hij weg in een peilloze, zwarte diepte...

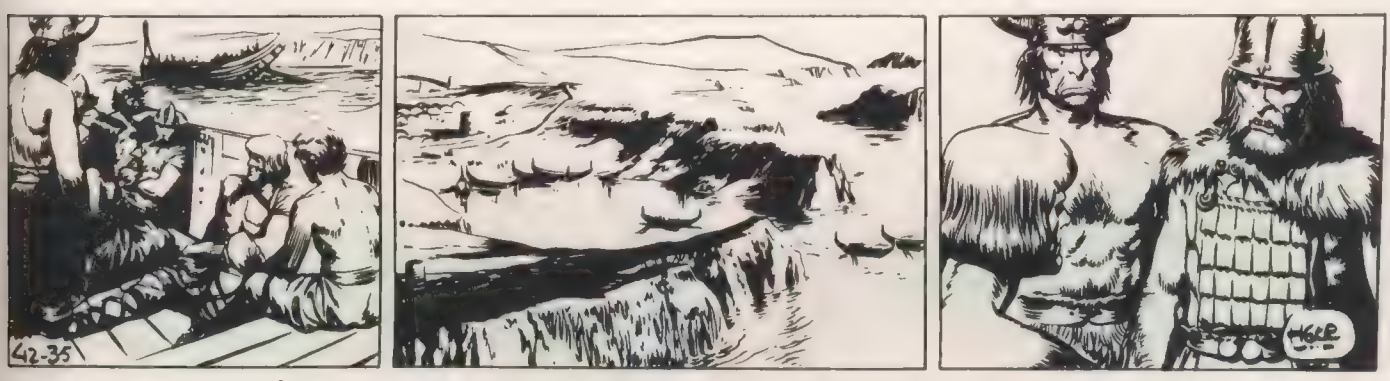

Als Eric weer bij kennis komt, bevindt hij zich op een der roeischepen. Hij heeft slechts een lichte schouderwond, wat te danken is aan zijn schild dat de klap opving. Svein, Axe, Astara en nog enkele overlevenden zitten om hem heen. "Waar is Wolf?" is zijn eerste vraag. Svein haalt zijn schouders op. "Die boeven wilden haar pakken, maar zij is er vandoor gegaan." Eric schudt het hoofd bij de gedachte dat zijn trouwe hond nu ergens rondzwerft in dit onbekende woeste land. "Wij leven nog", zegt Svein zuur, "en dat hebben wij aan Astara te danken. Toen zij jou zag vallen, sprong zij naar voren en begon om genade te smeken. Daar moet je een vrouw voor wezen om zoiets uit te halen. Maar je wond heeft zij goed verzorgd, dat moet ik toegeven." Inmiddels naderen de schepen hun bestemming: een kleine beschutte inham tussen in zee uitstekende rotsen. Geen wonder dat het schip ineens verdwenen was, bedenkt Eric, als hij ziet hoe mooi de baai verborgen ligt. De aanvoerder van het schip slentert nu op hen toe. "Jullie zijn allen geduchte krijgers", zegt hij, "en Ruad, koning der Fir-Iboth, zal zeker naar mij luisteren als ik hem aanraad jullie in zijn krijgsbende op te nemen. Je zult er wel bij varen!" De Noorman kijkt de man strak aan. "Voor zo'n overeenkomst zijn twee partijen nodig en al wil heer Ruad dat wel, ik wil het niet!" "Zo is het", gromt Svein dreigend, "ik kan maar één koning tegelijk dienen, zogezegd, dus schiet op, man." "Dan", bijt de aanvoerder hem woedend toe, "zul je spoedig betreuren niet op gindse heuvels door de speren van Ruads krijgers gedood te zijn!"

we delen. Dan hebben zij zelf ook perfekt reproduktiemateriaal, dus als een krant de Eric-strips ooit nog eens wil afdrukken, dan kunnen ze gewoon zo'n boek sturen.
Daarnaast is er nog een andere manier waarop originelen soms bewerkt zijn. In de grijze oudheid heeft Kresse wel eens bij wijze van proef een aantal afleveringen ingekleurd met ecoline, en vooral als daar rood en bruin inzit is dat niet goed te reproduceren. Nu hebben we een techniek ontwikkeld om via fotokopieën toch een perfekte afdruk te krijgen. Van het origineel maak je een fotoreproduktie in grijstinten op een fotokopieermachine die de kleur rood niet registreert. En op die reproduktie kun je het grijs weer allemaal wit maken en het zwart bijwerken, en als je dat vervolgens heel hard opneemt met een reproduktiekamera, dan krijg je een perfekt resultaat, alsof je het origineel in ongekleurde vorm terughebt.

Zijn er veel van die ingekleurde stroken?
Ze zitten bijna allemaal in *De Zoon van Eric,* in band 7, en het zijn er ongeveer 25. Daar hebben we per strook zo'n tien à vijftien uur werk aan gehad.
Daarom duurt het soms nogal lang voordat een volgend deel kan verschijnen. De mensen zeggen wel eens: waarom kan dat niet wat vlugger? Nou, er zitten niet meer uren in een dag, daarom. Dus dat er soms vertraging optreedt in het verschijnen van de banden ligt uitsluitend aan de hoeveelheid werk die het herstellen van de illustraties met zich meebrengt. Want we willen de hoogst mogelijke kwaliteit brengen van zowel tekst als illustraties, waarbij de illustraties natuurlijk de meeste tijd vergen.
Een aardige anekdote in dit verband is de volgende. Toen we *De Scheepsbouwer* wilden uitgeven, waren daarvan maar vijf originele stroken aanwezig. We hebben toen reprodukties gemaakt via cliché's van kranten en die geretoucheerd. Het verhaal was dus op die manier opgekalefaterd tot een behoorlijk niveau. Maar toen kreeg ik ineens een ingeving: in 1977 is in het blad *Docent* dat verhaal *De Scheepsbouwer* ook verschenen. Dus ik vroeg me af van welk materiaal die mensen hadden gereproduceerd, en aan de afdruk kon ik zien dat zij de originele tekeningen gebruikt moesten hebben. Dus ben ik gaan bellen, maar dat blad bestond niet meer en de uitgeverij bestond niet meer, maar de drukkerij nog wel en die kon me weer in kontakt brengen met een toenmalige redakteur. Die man vertelde me natuurlijk dat ze geen materiaal meer hadden en dat alles was teruggestuurd naar Kresse. Maar toen heb ik aangedrongen en daarom is hij nog eens gaan zoeken in oude archieven, zodat ik kort daarop een telefoontje kreeg dat hij ergens onder het stof tussen de oude paperassen een pak had gevonden waar de stroken van *De Scheepsbouwer* inderdaad inzaten. Toen konden we dus van voren af aan beginnen. De ongeveer honderd uur arbeid die we al aan *De Scheepsbouwer* hadden besteed, hebben we in de vuilnisbak gedonderd en we zijn opnieuw gaan reproduceren van de originele stroken. Maar ja, toen ontstond er natuurlijk wel twee maanden vertraging in de verschijning van die band. Anderzijds betekende het ook een mooier resultaat, en daar gaat het natuurlijk om, want deze uitgave is eenmalig.

Scenariofouten

Hoe gaat de tekstkorrektie in zijn werk?
Kresse krijgt de meest uitgebreide tekst die er is, uit welke uitgave dan ook. Dan gaat hij die uitvoerig bestuderen en aan de hand van zijn eigen manuskripten korrigeren, want er zitten hier en daar toch wel fouten in.

Wat zijn die 'manuskripten'? Heeft Kresse al zijn teksten bewaard zoals hij die vroeger geschreven heeft?
Voor een groot gedeelte wel. Het verbaasde me dat hij dat allemaal nog had. Maar in ieder geval is het natuurlijk des auteurs om eventuele fouten uit zijn werk te halen.

Die manuskripten zijn, neem ik aan, datgene wat Kresse vroeger naar de kranten heeft gestuurd. Hoe zijn er dan fouten ingekomen?
Dat komt omdat de kranten een bepaalde opmaak hadden en de strip moest passen in het totaalbeeld van de pagina. Als zo'n krant een tekst kreeg die te lang was en dus niet in de toegemeten ruimte paste, zeiden ze op de redaktie tegen degene die de tekst moest zetten dat die de tekst wat moest inkorten. Daarna kreeg je de boekuitgaven en die pakten de krantentekst zoals die gepubliceerd was. Maar dat was dus niet Kresses originele tekst. Daarom ben ik erg blij dat Kresse voor deze uitgave de hele tekst wil herzien.
Er zitten ook wel verhaalfouten in. Dat zijn fouten die er al vanaf het begin ingezeten hebben. Dat komt omdat Kresse eerst de tekst schreef en er daarna de plaatjes bij maakte, zonder natuurlijk die tekst weer precies na te lezen. Dan staat er bijvoorbeeld ergens: 'Hake komt *ongewapend* de heuvel opklimmen naar Eric toe', terwijl er een knoert van een *zwaard* aan zijn riem hangt. En in een ander verhaal zie je bijvoorbeeld *vijf* mannen lopen, terwijl het er een paar stroken later *zes* blijken te zijn. Dat komt omdat er elke dag een strookje getekend werd, zodat Kresse een paar dagen later niet meer wist dat het er maar vijf geweest waren.
Veranderingen in de tekeningen worden natuurlijk niet aangebracht; je kunt hooguit de auteur opmerkzaam maken op een foutje in de tekst, en dan past hij dat aan.

Worden er ook veranderingen aangebracht in het scenario?
Nee, er worden geen verhaalveranderingen aangebracht.

Worden er wel eens stukken geschrapt?
Ja, dingen die echt nergens op slaan, of herhalingen in zinnen, zaken die wat uitgesponnen zijn geweest, wat langdradig, met een overdaad aan woorden. Maar dat mag natuurlijk geen afbreuk doen aan de sfeer van het verhaal.

Dus jullie bekijken zelf ook de tekst kritisch en geven aan Kresse een soort aanwijzingen, of voorstellen?
We bekijken het taalkundig, er kan wel eens een *d* of een *t* verkeerd staan, hoewel Kresse zeer goed is in zijn Nederlands, dat is erg frappant. Maar we willen bijvoorbeeld beletseltekens zoveel mogelijk weren, dus drie puntjes aan het eind van een zin of zo. Natuurlijk niet als er een zin mee afgebroken wordt of als het dient om spanning op te bouwen, maar wèl als er in één strook zestien keer zo'n beletselteken wordt gebruikt.
Wij bekijken het dus puur taalkundig, op stijl, waarbij we natuurlijk geen Kressiaanse uitdrukkingen in standaarduitdrukkingen willen veranderen; we kijken alleen naar dingen die niet knoppen. We letten er ook op dat aanduidingen voor bepaalde zaken door alle delen heen steeds hetzelfde zijn: is het bijvoorbeeld een *drakar* of een *drakkar,* wordt koning met een *hoofdletter* of met een *kleine letter* geschreven, is het *Pum-Pum* of *Pum Pum,* en ga zo maar door.

Ontstaat daarover wel eens onenigheid tussen jullie en Kresse?
Dat komt wel eens voor, maar *hij* bepaalt natuurlijk uiteindelijk wat de definitieve tekst wordt, want hij is de auteur, het is *zijn* tekst. Hij heeft het laatste woord, sterker nog, hij heeft het eerste èn het laatste woord, en wij beperken ons tot kritiek uiten en vragen stellen. Kresse kan nu in ieder geval zijn eigen definitieve tekst maken.

Van de tekeningen gebruik je de oorspronkelijke versie, maar je vindt het dus niet bezwaarlijk dat je wat de tekst betreft niet bij de eerste versie blijft?
Dat zou alleen kunnen, als die tekst bekend was. De oorspronkelijke teksten van Kresse zijn door de kranten bewerkt, dus ik denk dat je kunt stellen dat er geen originele tekst *bestaat.* Daarnaast zitten er ook fouten en anachronismen in de tekst, en die moeten er uitgehaald worden.

We zetten de tekst op een computer, dat doet Ria Pisa. Het redaktionele gedeelte werd vroeger gedaan door Jan Bruggeman en tegenwoordig door Joan van der Wyck; in overleg met mij natuurlijk, maar hij doet het meeste werk er aan. Redaktioneel gedeelte wil zeggen de tekstkorrektie en het nauwkeurig doorlezen van de verhalen. Als het hele verhaal gekorrigeerd is, wordt er een uitdraai van de tekst gemaakt. Die wordt dan opnieuw gelezen en gekorrigeerd, en daarna wordt de tekst definitief uitgedraaid. Dan wordt van de tekst en de geretoucheerde strips een lay-out gemaakt, een opnamemodel. Dat geheel moet dan opnieuw worden nagekeken en dat doe ik allemaal zelf, want ik word panisch bij de gedachte dat ik er na het drukken achter kon dat er twee stroken verwisseld zijn of zo. Dus ik kijk alles zeer nauwkeurig na en dan kan de hele zaak naar de drukker, als tenminste het voorwoord en

Een kille grondnevel hangt over de velden, als een lange stoet onder het gedreun van trommen de heuvel nadert waar een enorm rotsblok donker en dreigend in het koude schijnsel van de volle maan ligt. Het is de offernacht, het feest van de maangodin der Fir-Iboth. Bijkans onmachtig van vrees staat Ailech te midden van haar bewakers, de in zwarte mantels en maskers gehulde 'zonen van de nacht'. Radeloos glijden haar ogen rond; van de menigte Fir-Iboth - die van heinde en ver gekomen zijn om getuige te zijn van dit barbaarse feest - naar de strakke gezichten van haar ongelukkige lotgenoten die sterven moeten, omdat één van hen ontsnapte. Alleen Halfra beantwoordt haar blik. "Houd moed, braaf meisje", fluister de yarl, "vertrouw op heer Eric, zoals ik. Onze redding, eh... is zeker niet ver meer. Deze onheuse lieden zullen er nog wel van lusten. Haha!" Maar het klinkt weinig overtuigd en met een steelse blik op Svein Langtand houdt de brave kerel zijn mond. "Mij maak je niks wijs", gromt de reusachtige Sakser, "zij hebben mijn helm gestolen en mijn haarlok geknipt, nou ga ik voor de bijl. Dat is niet anders." Er valt een onheilspellende stilte als een witte gestalte eensklaps in het licht der toortsen verschijnt en lenig op het offerblok springt. In zijn handen flikkert een lang gebogen mes. Luisterend heft de gemaskerde het hoofd op naar de maan; dan klinkt zijn stem, onmiskenbaar die van Ruad: "De Geest spreekt tot mij, de Geest eist vele offers. De Geest eist het hart van de grote slaaf." De vechtlust die even in de sombere ogen van de Saksische piraat opflikkert, verdwijnt weer. Hij strekt zijn machtige rug en een doodszang aanheffend, laat hij zich gewillig meevoeren naar de Rode Rots.

Star van ontzetting zien de andere gevangenen de reusachtige gestalte van Svein Langtand als eerste de heuvel bestijgen. In de ademloze stilte lijken allen in een vreemde ban te luisteren naar de schorre stem van de Sakser, die op eentonige wijs nog éénmaal van zijn heldendaden zingt. Even stokt zijn stem als Svein ziet, dat de platte bovenzijde van de offersteen werkelijk een roodachtige glans heeft; een donkere, roestrode glans... De witgemantelde gestalte van Ruad poogt hem het zingen te beletten en voor het eerst verzet Svein zich. Enkele zwarte beulsknechten snellen te hulp en slechts met de grootste moeite weten ze de reus op het offerblok te slingeren. Onder het kleed dat men hem over zijn hoofd gelegd heeft, klinkt, vreemd gesmoord, zijn monotoon gezang. De witgemantelde heft zijn mes. Koud flikkert het licht der flambouwen op het gladde lemmet, maar het volgende ogenblik laat de beul het wapen aarzelend zakken. Uit de achterste rijen krijgers stijgt een verward rumoer op, een zwakke alarmkreet... dan ziet Ruad de pijl, die met een dodelijke zekerheid op hem toe snort. Het is het laatste wat hij ziet in deze wereld. Het offermes ontglipt zijn hand en met een gesmoorde gil zakt Ruad, koning der Fir-Iboth, beul van de maangodin, levenloos ineen. Een hels lawaai breekt los onder de Fir-Iboth-krijgers. Hoewel de lap over zijn gezicht hem belet iets te zien, wekt het lawaai en de plotseling verslappende greep van zijn beulsknechten bij Svein het vermoeden, dat er iets aan de hand moet zijn. En dit vermoeden wordt een verheugende zekerheid als hij eensklaps de stem van Eric de Noorman boven alles uit hoort schreeuwen: "Svein Langtand! Hier is je helm! Vecht er voor zoals je nog nooit gevochten hebt!"

de bibliografische gegevens er aan toegevoegd zijn.

De bibliotheek in

Het schrijven van die voorwoorden is min of meer vanzelf gegroeid. Het voorwoord van *De Jeugd van Eric* heb ik zelf geschreven; dat was eigenlijk meer een verantwoording dan een voorwoord. In band 17 heeft Kresse het voorwoord geschreven en vanaf band 18 hebben we steeds mensen gevraagd van wie we weten dat ze met strips te maken hebben en liefhebbers van het werk van Kresse zijn, of relaties van Kresse. Het voorwoord van band 4, van de allereerste Eric-verhalen dus, wordt door Marten Toonder geschreven, die aan de wieg van Eric heeft gestaan. Van band 5 wordt het voorwoord geschreven door mevrouw Kresse-Van Ruyven en van band 6 door Dick Matena, die een gevierd stripauteur is en een zeer grote fan van Kresse. Voor band 14 heb ik een rondschrijven gestuurd aan alle intekenaars op de serie, dat iedereen die het leuk vindt en iets zinnigs te zeggen heeft over Eric, mag proberen om een voorwoord te schrijven. We hebben hele stapels binnen gekregen, niet allemaal even geweldig, maar daar zaten twee werkelijk erg goede stukken tussen, waartussen we nog moeten kiezen. En voor band 13 heb ik een voorwoord gevraagd aan een zeer bekend Nederlands literator, die een goede bekende van Kresse blijkt te zijn.

Een belangrijk kenmerk van jouw Eric-uitgave is ook het streven naar volledigheid op het punt van bibliografische informatie. Waar heb je die informatie vandaan gehaald?
Voor de datering van de krantenstrips hebben we twee dagen in de kelders van de Koninklijke Bibliotheek in Brussel gezeten om de jaargangen van *Het Laatste Nieuws* door te werken. Ik heb dat ook gedaan in de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag met *Het Vaderland,* omdat die een tijd lang de eerste publikatie heeft gehad. Daarnaast bestaat er natuurlijk Brinkman's cumulatieve catalogus van boeken, waarvan jaarlijks een deel verschijnt. Tegenwoordig staan daar zo ongeveer alle strips in, maar vroeger gebeurde dat slechts incidenteel. De Eric de Noorman-boekjes staan er wel bijna allemaal in, dus kon ik daarin de bevestiging vinden van data van uitgave. En ik heb uiteraard gegevens uit de Stripkatalogus gebruikt. Verder ben ik alle publikaties, dus in de krant, in tijdschriften en in boekuitgaven, en de originele tekeningen en de cliché-afdrukken met elkaar gaan vergelijken om te kijken of er verschillen zijn. Zo zijn we er achter gekomen dat er afleveringen hertekend zijn en toen we dat bij Kresse navroegen, bleek dat gebeurd te zijn omdat er af en toe een origineel zoek was geraakt en Kresse dus een nieuwe heeft gemaakt. Zo vonden we ook twee stroken uit *Storm over China* die, omdat Kresse besloten had dat het verhaal anders moest verlopen, helemaal nooit gepubliceerd zijn. Die stroken zullen wij natuurlijk wèl afdrukken.
Die vergelijking, plaatje voor plaatje, is een gigantisch werk, maar het is de enige manier om alle verschillen tussen de reeds verschenen uitgaven vast te stellen.

En nu de rest nog

Ben je van plan om in de toekomst alle strips van Kresse uit te geven?
De serie *Kresse Bibliofiel* moet voorlopig elf banden gaan krijgen. Daarin zit dus oud werk van Kresse, een soort 'jeugdzonden', dingen die niet in een bepaalde reeks thuishoren. Daarin zullen *Detective Kommer, Schateiland, Xander* en dergelijke verschijnen. Onder de noemer *Kresse Bibliotheek* wil ik al die subreeksen brengen zoals *Eric de Noorman, Kresse Bibliofiel, Kresses Indianenverhalen, Erwin-verhalen* en andere series.

Gaat Kresse De Ware Koning *van Erwin, dat in Pep is afgebroken, nog afmaken?*
Ja, dat gaat hij afmaken. De dagstrips van Eric lopen tot en met *De eerloze krijg,* het 67e verhaal, en Kresse is nu bezig met het 68e verhaal, omdat er een hiaat in tijd zit tussen het laatste Eric-verhaal en het eerste Erwin-verhaal. Dus hij is nu de verhalen aan het maken die dat gat opvullen; dat zijn verhalen met ondertekst. En als hij die lakune heeft opgevuld, gaat hij *De Ware Koning* afmaken, in balloonversie. Daarna is het de vraag of hij weer teruggaat naar de tekststrip of doorgaat met balloons.

Maakt Kresse die strips alleen voor jouw uitgave of verschijnen ze nog ergens anders?
Die Eric-strips met ondertekst komen gewoon in de krant, en als van die verhalen weer zo'n driehonderd stroken klaar zijn, komen die in Eric-band 21.

En de verhalen van Erwin?
Ik denk dat Kresse *De Ware Koning* zal afmaken voor de boekuitgave, en dan zullen de vijf Erwin-verhalen samen in een of twee banden gestopt worden; er zijn dan zo'n 190 à 200 platen. Daarnaast wil ik Kresses Indianenverhalen bundelen in een aparte reeks, van *Matha Tonga* tot en met de huidige *Indianenreeks.*

En de geïllustreerde Indianenverhalen zoals die in Pep hebben gestaan, met tekst van Anton Kuyten?
Als alle strips van Kresse eenmaal gebundeld zijn, dan hoop ik dat het zo'n succes is geworden dat ik daarna banden in kleur kan gaan uitgeven. Want naast die gekleurde Indianen-illustraties wil ik ook de *Revue*-platen in mooie boeken gaan afdrukken. Maar dat wordt natuurlijk een erg dure reproduktiewijze. Er is nog zo ontzettend veel werk van Kresse dat gebundeld zou moeten worden, dus dat wordt wel een projekt van vijfentwintig jaar.

Dus je wilt alles van Kresse uitgeven, maar wat je kùnt uitgeven hangt af van de haalbaarheid?
Ja, in tijd vooral, en ook in bereikbaarheid, want niet alles is meer achterhaalbaar, zeker niet in orgineel. Maar het is vooral een kwestie van tijd, want je drukt niet op een knop en dan is daar ineens een boek. Aan sommige delen moet je een vol jaar werken.
Kresse is het waard om er zoveel werk aan te besteden. Hoeveel tijd het allemaal ook mag kosten, hoeveel jaren je er ook mee bezig mag zijn, Kresse is toch een man die tot de top-vijf van de wereld behoort, als striptekenaar en als illustrator, en derhalve is hij al dat werk ten volle waard.

Korrektie van de tekst op de komputer

STRIP SCHRIFT SPECIALS

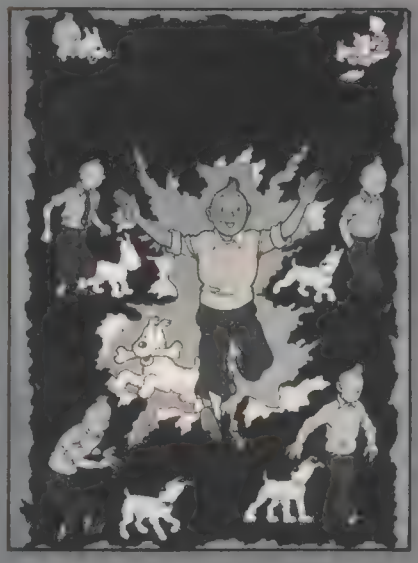

Kuifje
De bekende 'Kuifoloog' Har Brok analyseerde 23 Kuifje albums. *f* 10,—

Lucky Luke
Kees de Bree en Hans van den Boom analyseren de wereld van Morris, schepper van Lucky Luke. Met veel onbekend illustratie materiaal. *f* 19,50

Suske en Wiske
Een schat aan informatie over deze meest succesvolle Vlaamse strip aller tijden. Veel onbekend illustratiemateriaal en acht kleurentekeningen. *f* 19,50

De F van Flater
Een groot interview met, en artikelen over de meest nagetekende stripmaker: André Franquin, schepper van Guust Flater en de Marsipulami. *f* 25,—

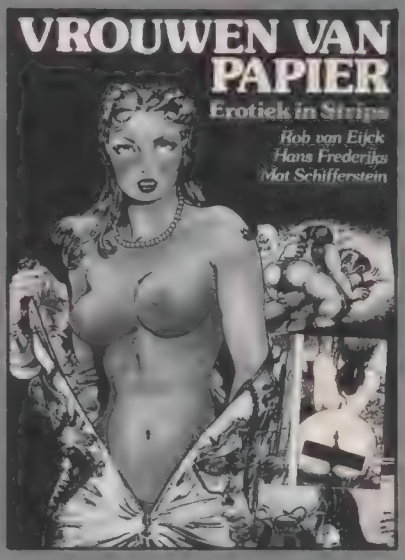

Vrouwen van Papier
Erotiek in Strips. Artikelen o.a. over de meesters van de erotische strips, Manara, Crepax en Pichard. Censuur in strips en pin-ups. *f* 25,—

Sjors en Sjimmie
Een uitgebreid dossier over twee striphelden, die nog steeds een ongekende populariteit hebben. *f* 25,—

Al deze stripschriftspecials zijn te bestellen bij

VONK UITGEVERS BV
Postbus 420
3700 AK ZEIST

Margreet van Muijlwijk over de behoedzame politiek van uitgeverij Novedi: kwaliteit en bestendigheid

door Mat Schifferstein

Iedere striplezer kent *Blueberry, Buck Danny, Tanguy en Laverdure, Jeremiah, Dan Cooper, Michel Vaillant, Roodbaard, Farao* en *Ronnie Hansen.* Misschien dat je niet alle series gelezen hebt, maar de namen zullen je in ieder geval bekend zijn. Opvallend genoeg blijken al deze reeksen uitgebracht te worden door één uitgeverij, die in november 1980 – nu vijf jaar geleden – werd opgericht. Een uitgeverij met een klein, maar opvallend fonds met klinkende namen, waar we eigenlijk wat meer over wilden weten. En omdat we toevallig toch in Brussel waren belden we aan bij een groot huis, gelegen aan een rustige Brusselse laan. Op de hagelwitte deur een metaalkleurig bordje: NOVEDI S.A.
Een gesprek met Margreet van Muijlwijk over LES NOUVELLES EDITIONS INTERNATIONALES.

Hoe is Novedi ontstaan?
In de jaren '70 bracht het Springer-concern in Duitsland een succesvol stripblad op de markt, *Zack.* Daar werkten een aantal Belgische en Franse auteurs aan mee: Jean-Michel Charlier en Jean Giraud (het *Blueberry*-team); de inmiddels overleden Jijé; Albert Weinberg; Jean Graton; A.P. Duchateau; Eddy Ryssack en Raymond Reding. Die auteurs maakten bepaalde reeksten exklusief voor Zack.
Zack had zo'n succes, dat de uitgever een Nederlandse en een Franse editie uitbracht: *Wham* en *Super-As.* Een Europees stripblad met bekende namen, die garant stonden voor kwaliteit, zou een haalbare kaart moeten zijn. Dat bleek helaas niet het geval: in 1979 verscheen het laatste nummer van Wham, spoedig gevolgd door Zack zelf en tenslotte ook door Super-As. Voor de auteurs kwam dit einde, ongelukkigerwijs, midden in nog lopende kontraktperiodes. Jacques de Kezel, een man die al dertig jaar zijn sporen had verdiend in de Belgische stripwereld en die de auteurs in eerste instantie had bijeengebracht voor Zack, droeg de nieuwe oplossing aan: de oprichting van een nieuwe uitgeverij, ditmaal onder zijn leiding, die de exploitatie van alle betrokken series en titels zou kunnen verzekeren en voortzetten. Ook het copyright van alle, in de Zack-periode geproduceerde, verhalen zou hiermee in één hand blijven. Een oplossing, die van harte werd toegejuicht door de Springer-groep, die alle strip-aktiviteiten wenste te beëindigen. En zo werd in november 1980 NOVEDI S.A. opgericht.

Hoe was de marktsituatie op dat moment?
Weinig ideaal, op zijn zachtst gezegd: de markt-capaciteit was in de loop der jaren niet teruggelopen, maar er waren zoveel albums uitgegeven, dat lezers, distributeurs en winkeliers het niet meer bij konden houden; als op de Franse markt zo'n 1000 *nieuwe* titels per jaar verschijnen kun je je voorstellen waar ik het over heb, want dan heb ik de oude, nog leverbare, titels niet eens vermeld. De enge gezonde politiek leek ons een soepele, kleinschalige aanpak met een onafhankelijke opzet. Dus niet de markt verder overvoeren met massa's albums van wisselende kwaliteit, maar een eigen plaats proberen te verwerven door relatief weinig titels uit te brengen (ons fonds bestaat pas uit zo'n 100 titels), die echter wél allemaal voor kwaliteit staan; liever 'kwaliteitsmerk' dan 'marktverstopper'.

Tussenkopje

Is kleinschaligheid haalbaar?
Ja, als de exploitatie van de series maar grootschalig is. En dat kan, als je internati-

Margreet van Muijlwijk en Jean Giraud

PAR L'ENFER ! QUI VOUS A PERMIS DE PENETRER DANS LE WAGON ? QUI ETES-VOUS ?
OH ! MI GOD !..
PAS DE PANIQUE ! JE NE VEUX DE MAL A PERSONNE !
GOOD LORD ! UNE AT.. ATTAQUE !
PESO LE GENERAL ! J'AI DU AUSSI METTRE SOUS JE VOTRE CUISINIER ET UNE CAMERISTE ! MAIS JE N'AVAIS PAS D'AUTRE CHOIX POUR OBTENIR UN ENTRETIEN
BLOOD'N'GUTS ! BLUEBERRY !.. VOUS ! ET.. ET VOUS OSEZ !
..VOUS SUPPLIER DE M'ACCORDER VINGT MINUTES SIR ! EN LISANT CES DOCUMENTS !
JE SUPPOSE QUE J'Y SUIS BIEN FORCE !
SEULEMENT EN SOUVENIR DU JOUR OU JE VOUS AI SAUVE LA MISE ! (1)
..AU PRIX DE VOTRE NEZ CASSE ! JE NE L'AI JAMAIS OUBLIE MIKE ! ..NI LE BON TRAVAIL QUE VOUS AVEZ FAIT PENDANT LA CONSTRUCTION DE CETTE LIGNE !
(1) VOIR : LA JEUNESSE DE BLUEBERRY
(1) VOIR "LE CHEVAL DE FER"
GIR
C'EST VRAI QUE VOUS AVEZ ETE UN SACREMENT BON SOLDAT ! DAMN IT ! COMMENT AVEZ-VOUS PU DEVENIR CE TRAITRE, CE RENEGAT ! JE..
C'EST CE QUE JE VIENS VOUS EXPLIQUER SIR ! TRAQUE COMME JE LE SUIS, JE NE POUVAIS VOUS APPROCHER AUTREMENT...
DEVANT SES AUDITEURS D'ABORD SCEPTIQUES ET HOSTILES, MAIS BIENTOT FASCINES PUIS ENVOUTES, BLUEBERRY ENTREPREND LE RECIT DE SES TRIBULATIONS DEPUIS LE JOUR LOINTAIN OU IL PARTAIT POUR LE MEXIQUE A LA RECHERCHE DU TRESOR DES CONFEDERES (1)
(1) VOIR LA SERIE DES EPISODES DE "CHIHUAHUA PEARL" A "LA DERNIERE CARTE"
VOILA, GENERAL, COMMENT ON A FAIT DE MOI UN OUTLAW.. QUANT AUX PREUVES DE MON INNOCENCE.. LES VOILA ! ELLES SONT IRREFUTABLES..(1)
VOYONS CES FAMEUSES PREUVES..
VOIR LA DERNIERE CARTE
GOOD LORD ! EN EFFET INDISCUTABLES ! MIKE VOUS M'AVEZ CONVAINCU...
HM... JE VOIS MAINTENANT POURQUOI VOUS ETES VENU ME RACONTER TOUT CA.. QUEL D'AUTRE PARMI VOS CONNAISSANCES A LA POSSIBILITE D'APPROCHER LE PRESIDENT GRANT
HOH !.. TOUJOURS AUSSI RAPIDE, GENERAL !
GIR

Gir/Charlier: Het einde van de lange weg (febr. '85)

onaal werkt. Kijk, de produktiekosten die er aan het maken van een stripalbum verbonden zijn, zijn enorm hoog. Vergeleken met gewone boeken is de situatie absurd: de kosten voor het maken van een boek liggen veel lager dan voor het produceren van een stripalbum met al zijn kleurendrukgangen. Maar we bevinden ons in de situatie dat stripalbums door een jong publiek gekocht worden, een publiek dat financiëel weinig draagkracht heeft. Als we dat publiek onze albums willen verkopen zullen we de prijs voor die albums heel laag moeten houden. Dat kan alleen, als we enorme oplages van de albums kunnen verkopen. Een groot deel van ons werk bestaat er dan ook in om andere landen te interesseren voor onze produkten, zodat we hetzelfde album in verschillende talen tegelijk kunnen uitbrengen. Middels de verkoop van pers- en/of albumrechten is ons fonds (of tenminste een deel ervan) in praktisch alle Europese landen vertegenwoordigd.

Hoe gaat zo'n buitenlandse produktie in zijn werk?
Daar zijn geen vaste regels voor te geven; elk kontakt, en elk kontrakt, is anders. In Frankrijk en Frans-België geven we de albums zelf uit; geen probleem, behalve de zeer hoge kosten: het meeste geld gaat zitten in de *films* die we moeten maken. De films worden gebruikt om de strip te drukken en voor elke kleur heb je een film nodig. Voor elke pagina zijn dus vier films nodig: rood, geel, blauw en zwart. Voor een boek van 48 pagina's ben je een kapitaal aan films kwijt. Als je het boek ook in het buitenland laat uitgeven hoef je alleen de zwarte film opnieuw te laten maken; de kosten zijn dan relatief beperkt, want de andere films zijn er al.
Die films kun je beschouwen als ons kapitaal; daar hebben we het geld in gestoken en daar werken we mee. Een van ons heeft er een dagtaak aan de huur van onze films te regelen.
Als een buitenlandse uitgever belangstelling heeft voor onze strips sluiten wij een kontrakt met hem, waardoor hij het recht verwerft bepaalde titels binnen een bepaalde tijd in zijn taalgebied uit te geven. Wij bedingen dan een bepaald percentage (zo rond de tien procent) van zijn verkochte oplage. Wij bemoeien ons verder niet met

De Amerikaanse Jeremiah

Uit de nieuwe Buck Danny: Het vuur uit de hemel *(door Bergèse & Charlier; begin '86)*

ALLO, TUCKSON.... POUR IDENTIFICATION SUR RADAR, FAITES ROUTE PENDANT DEUX MINUTES À 30 DEGRÉS SUR BABORD, PUIS VIREZ TRIBORD DE 45 DEGRÉS
O.K., STEVE! JE TRANSMETS À LA PASSERELLE!

MAIS AU MOMENT OÙ LE NAVIRE ENTAME LA MANŒUVRE.
SEÑOR! LE CHEF MÉCANO VEUT VOIR LE COMMANDANT! IL ARRIVE!...
SONNY! OCCUPE-T-EN! IL VA ÉMERGER PAR L'ÉCOUTILLE ARRIÈRE.

VINGT MINUTES PLUS TARD...
BUCK ! ATTENTION ! ON VIENT !
HO ! YANKIS : RECULEZ AU FOND DE LA CABINE !... JE VOUS AVERTIS, JE SUIS ARMÉ !
CRRR CLAC !
HO, LE NAIN ! PRENDS LE CONTENU DU PLATEAU !
GEEE ! ÉQUIPAGE RÉDUIT !... NOTRE GEÔLIER EST SEUL ! CES IDIOTS CROIENT N'AVOIR RIEN À CRAINDRE, DE NOUS, EN PLEINE MER !
PAS DE REPAS CHAUD !... À CETTE HEURE, LE CUISINIER DORT. FAUDRA VOUS CONTENTER DE PAIN ! MAIS LE CAFÉ EST BOUILLANT, ÇA VOUS REMONTERA !
UN... UN NAIN ?!... MOI ?!
C'EST MOI QUI L'AI FAIT !... J'ESPÈRE QUE VOUS L'AIMEZ FORT ?!
TRÈS !
WOUAAAH !... À MOI !!! ALER... HOOOOW !...
HMMMM... MPFFF !... HOUOUOU...
TEXAS
AVEC LES COMPLIMENTS DU NAIN !!!
OW !
TEXAS
TOUT VA BIEN... LE BOURDONNEMENT DES MACHINES A ÉTOUFFÉ TON RAFFUT !
HEY ! TU POURRAIS M'AIDER ! C'EST MOI QUI FAIS TOUT, ICI !
PEU APRÈS...
..... À QUOI BON CE CARNAVAL ?
LA RELÈVE DE QUART VIENT D'AVOIR LIEU. À CETTE HEURE DE LA NUIT, IL N'Y A GUÈRE DE MOUVEMENTS À CRAINDRE À BORD !

Bergése/Charlier: Buck Danny

DE 'BLEU UN' / TESTS REUSSIS TONNEAU A FACETTE SANS LE MOINDRE BATTEMENT ... JE RENTRE . OVER
DE CONTRÔLE . BIEN REÇU .
C'EST PAS VRAI !? COMPLÈTEMENT GIVRÉ CE TYPE !!?
CELUI-LÀ , IL FAUT L'ÉPINGLER / RADAR ET CONTRÔLE DOIVENT AVOIR SES COORDONNÉES .

Uit de nieuwe Dan Cooper: Silver Fox *(door Weinberg; september '85)*

Uit de nieuwe Jeugd van Blueberry: De outlaws van Missouri *(door Wilson & Charlier/Gir; augustus '85)*

de manier waarop hij zijn album laat drukken; hij is bijvoorbeeld niet gebonden aan onze huisdrukker Proost. De Italiaanse en Spaanse uitgevers hebben bijvoorbeeld hun eigen kontakten in de drukkerswereld, en dat levert heel goede eindprodukten op. De risiko's voor de buitenlandse uitgaven ligt geheel bij die uitgever; hij moet zelf de oplages bepalen, zorgen dat de albums verspreid worden, enz. Dat is een voorbeeld van een gebruikelijk kontrakt.

Van de meeste films hebben we één kopie, die dan weer in Duitsland zit, dan weer in Spanje moet zijn, enzovoort; dat is een heel gepuzzel. Van onze topstrips, zoals *Jeremiah* van Hermann en *Buck Danny* van Charlier en Bergese, hebben we overigens meer kopieën; die zijn op teveel plaatsen tegelijk nodig, en die leveren ook zoveel op dat meer kopieën wel rendabel zijn. Buitenlandse uitgaven zijn voor Novedi in ieder geval noodzakelijk om te overleven; we kunnen anders nooit uit de kosten komen die de produktie van een stripalbum met zich meebrengt. Maar de kontakten met het buitenland zijn heel wisselend. Sommige landen brengen nu echt grote delen uit ons fonds uit, in andere landen probeert een kleine uitgever een plaats op de markt te veroveren: Amerika bijvoorbeeld betekent een reusachtige markt, die echter wat struktuur betreft volledig verschilt van wat we in Europa gewend zijn; je krijgt daar ook geen poot aan de grond. Het distributiesysteem is daar helemaal niet ingesteld op stripboeken zoals wij die kennen. Fantagraphics is een kleine uitgever die puur uit idealisme het werk van Hermann daar nu probeert uit te brengen; ze kunnen echter alleen via een heel beperkt circuit van speciaal-zaken en postorderbedrijven de strips verspreiden. De oplage van *The survivors* (zoals *Jeremiah* in Amerika herdoopt is) is belachelijk klein als je die vergelijkt met, bijvoorbeeld, de Franse. En dat terwijl de strip inhoudelijk geknipt is voor de Amerikaanse markt. Maar we blijven proberen...

Gloednieuw

Voor een jonge uitgeverij is Novedi heel suksesvol.

Verkijk je niet op het 'jonge' van onze uitgeverij; de mensen die hier werken hebben allemaal heel wat ervaring in de uitgeverswereld. Jacques de Kezel heeft een lange en internationale carrière achter de rug, die gelijke tred hield met de ontwikkelingen van de na-oorlogse strip. Al die jaren werd hij bijgestaan door zijn huidige compagnon in Novedi, Martine Lefebure, ooit directrice van het Lombard albumfonds. De prakti-

INCROYABLE ! SÛREMENT UN PIÈGE ! QUI A COUPÉ CETTE CORDE .
HMMM ! JE CROIS SAVOIR ! JE VAIS GRIMPER ! SEUL ! SUIVEZ QUAND JE SIFFLERAI !
ET BIENTÔT .
GOOD LORD ! ... EST-IL POSSIBLE QUE ...
VINGT MINUTES PLUS TARD ...
MEL !?... C'EST BIEN TOI, JE M'EN DOUTAIS ! PAR QUEL MIRACLE ?!

sche taken bij Novedi worden vervuld door Claudine De Boeck en Louis Bos, die elk een ruime ervaring in het stripvak hebben opgedaan. De enige, die bij deze opsomming uit de boot valt ben ikzelf eigenlijk, maar ik heb toch ook zo'n 15 jaar ervaring in publiciteit en journalistiek, waaronder het redacteurschap van Wham.
Dat brengt de getalsterkte van Novedi op een bezetting van 7, inclusief een verkoopinspectrice voor België, plus een commerciëel medewerker en een persvoorlichtster in Frankrijk.

Een kleine groep mensen dus.
Ja, ieder van ons heeft wel zijn of haar specialisatie, want anders worden bepaalde dingen door twee of drie mensen tegelijk gedaan, dus dubbelop of, wat ook gebeurt, helemaal niet, en dat is een situatie die bij grote uitgeverijen nogal eens pleegt voor te komen, maar het is niet zo dat we een strakke taakverdeling hebben: als het nodig is zijn we allemaal soepel genoeg om dingen van elkaar over te nemen, om voor elkaar in te springen.
Het is een belangrijk voordeel van Novedi dat we slechts een klein team vormen, dat goed kan samenwerken. Op deze manier blijft ieder van ons op de hoogte van wat er allemaal gebeurt of geregeld moet worden; de situatie blijft werkbaar en overzichtelijk. En we kunnen het kontakt met onze auteurs optimaal houden, wat voor ons, en voor hen, erg belangrijk is. In de dagelijkse gang van zaken zijn de auteurs, voor zover ze dat wensen, volledig gekend in alle projekten die hun werk betreffen en hebben zij op alle gebied volledige openheid van zaken. Meestal worden ze ook betrokken en werken ze mee aan de promotiekampagnes voor hun series. Dat is voor hen een plezierige manier van werken, want bij andere uitgevers zijn de kontakten vaak veel minder.

De strips die jullie uitgeven worden meestal zonder vorm van voorpublikatie gelijk in albums gepubliceerd. Hebben jullie geen behoefte aan een eigen stripblad?
Nee, doordat we geen blad uitgeven worden de produktiekosten voor onze albums natuurlijk veel hoger, maar het scheelt ook een ontzaglijke hoeveelheid werk.
Ga maar na: je moet een planning maken, de auteurs krijgen een heel strak werkschema opgelegd, er moeten redaktionele stukken geschreven worden, het blad moet afgewerkt worden, het moet verspreid worden. Zo'n blad vergt een hele organisatie op zich, en dus ook heel wat meer mankracht en problemen die opgelost moeten worden. Voor onze auteurs heeft de afwezigheid van een blad in ieder geval grote voordelen; ze staan niet onder tijdsdruk elke maand een vast aantal pagina's in te moeten leveren. Nu zijn er niet zoveel problemen met deadlines, maar áls het een keer gebeurt kunnen we altijd zonder veel moeilijkheden het album een maand of zo uitstellen; dat scheelt nooit zo enorm veel...

Een blad komt er, wat jullie betreft, dus niet. Staan er ook geen nieuwe projekten op stapel voor albumreeksen?
Dat wel, maar ook wat het lanceren van nieuwe series betreft proberen we een heel bewust beleid te voeren: kwaliteit en bestendigheid; we streven geen lukrake bezetting van het stripterrein na. We hebben echter, al enkele jaren, enkele projekten in voorbereiding. Als alles goed gaat zullen volgend jaar enkele gloednieuwe albumreeksen gaan verschijnen...

Hermann: Jeremiah

O.K. TOI, JEREMIAH, TU NE BOUGES PAS ! TU ATTENDS LES INSTRUCTIONS !... LES AUTRES, TOUS EN POSITION DÉFENSIVE. OVER.
JE L'ENTENDS ! IL TOURNE LE COIN ! ATT_
?
MERDE ALORS ! UN CANASSON EN CAVALE !

De verboden werken van Carl Barks

door Peter Parlevink

Censuur is van alle landen en alle tijden. Anno nu geldt dit voor talloze landen aan weerszijden van evenaar en ijzeren gordijn. Ook de Verenigde Staten van Amerika zijn zo'n land.

Voor wat de strips betreft heeft in Amerika de censuur een sterke opkomst doorgemaakt sinds psycholoog Fredric Wertham in zijn publicatie *The seduction of the Innocent* (het zou de titel van een pakkende erotische strip kunnen zijn, of de naam van een kinderporno-periodiek) stelde dat het ontvankelijke kinderzieltje onherstelbare schade opliep door het geweld en de vooroordelen waarmee het in de strips geconfronteerd werd.

Kort & klein

Sindsdien was het oppassen geblazen voor de betrokkenen in de stripwereld en geschrokken uitgevers gaven richtlijnen uit aan hun artistieke medewerkers om aan te geven wat kon en wat niet kon in de hoop aldus aan de voordelige kant der wet te blijven.

Dit gold ook voor Duck-tekenaar Carl Barks. Zijn uitgever, Western, verstrakte in 1955 de al bestaande richtlijnen, waarna aan Barks' werk meer en meer de *schwung* en de angel zijn gaan ontbreken.
Voor 1955 waren er ook al richtlijnen geweest, zij het in ongeschreven vorm. Barks' verhaal *Christmas Story* kon bijvoorbeeld in de jaren veertig al niet door Western's ongeschreven beugel. In dit verhaal komen inderdaad nogal wat gewelddadige scènes voor, maar die waren niet de reden voor Western's verbod. In 1961 zien we deze scènes immers precies zo terug in het verhaal *Terrible Tourist* (Walt Disney's Comics and Stories nr.248), waarin Barks het thema en de gebeurtenissen van de Christmas Story verplaatste naar een Centraalamerikaans land in de zomervakantie, met weglating van het kerstfeest. Kennelijk was het de associatie van *gewelddadigheid* met *kerstmis* (een overigens door Barks graag gebruikte combinatie) die voor Western zelfs al vóór Wertham de deur dicht deed.
Andere voorbeelden van pre-Wertham censuur in het werk van Barks zijn bijvoorbeeld de scènes uit *Trick or Treat* waarin de heks die in het verhaal een belangrijke rol speelt zich boven de nadrukkelijk op de voorgrond aanwezige grafzerken van een kerkhof verheft, of – later in het verhaal – zich tot knappe eendvrouw omtovert om Donald te verleiden, waarbij Barks Donald's ogen royaal uit hun kassen laat puilen van opwinding bij zijn confrontatie met

Bongo on the Congo *is in Nederland verschenen in Donald Duck 1961/32 en album nr. 24 uit de reeks Dagobert Duck, de avonturen van een steenrijke eend*

(SLIK!) NU HOOP IK MAAR DAT DIE KNAAP ZICH NOG HERINNERT DAT HIJ MIJ JAREN GELEDEN EEN KLEIN KWAAK KWAAK-TROMMELTJE GEGEVEN HEEFT! DAT WAS NAMELIJK EEN SOORT TEKEN, DAT HET ALTIJD VREDE TUSSEN ONS ZOU ZIJN!

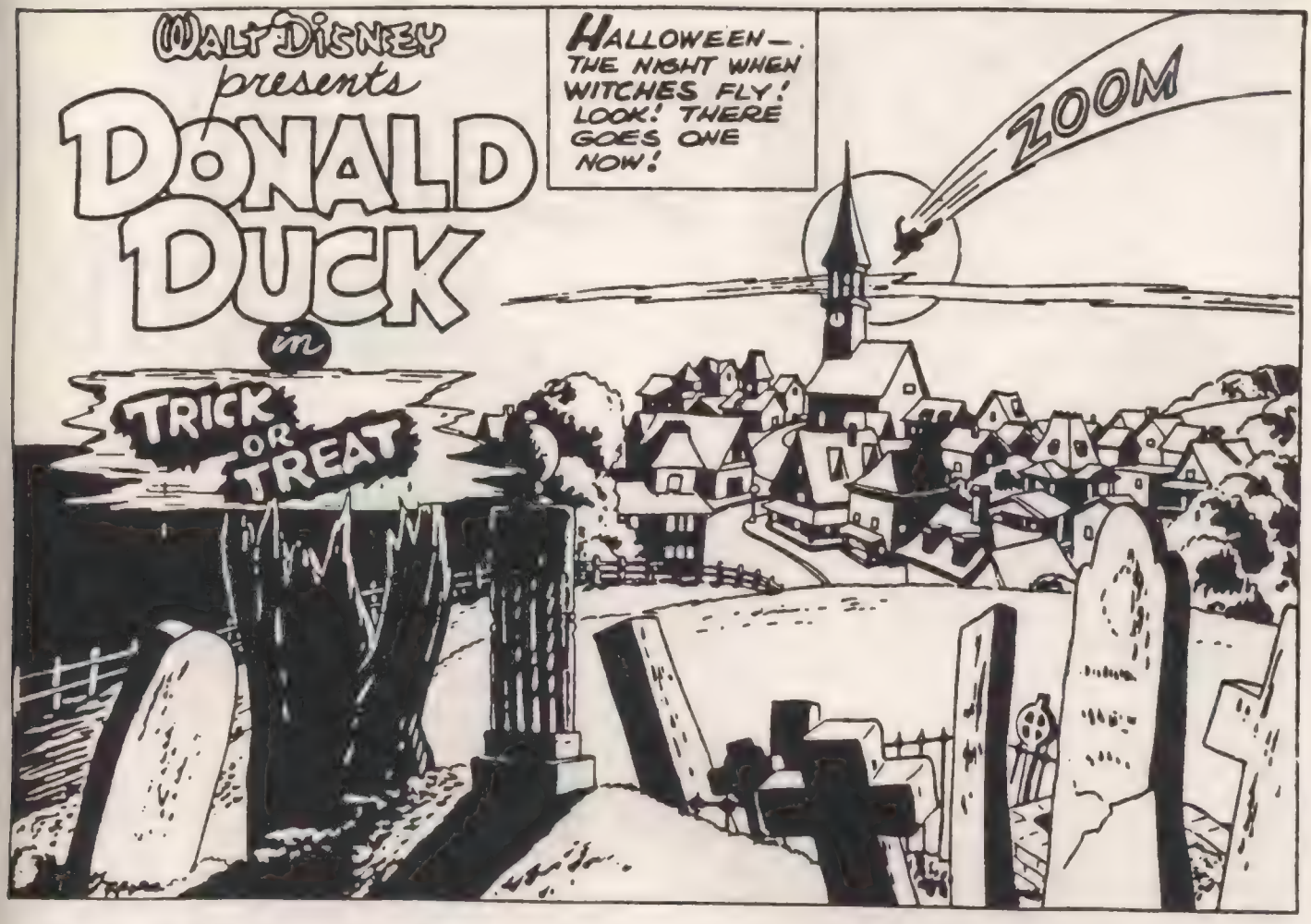

de vermomde heks. Verder is uit *Back to the Klondike* een aantal pagina's geschrapt, namelijk die waarin Dagobert op het punt staat verleid te worden door de fatale Glittering Goldie (Knappe Kittie), daarna zijn goud kwijt raakt en als vergelding de plaatselijke saloon kort en klein slaat.
Een voorbeeld van vroege censuur was ook het slot van het verhaal *The Firebug*, waarin Donald – die door een val op zijn hoofd pyromaan was geworden – tijdens de slotrechtzitting waarin hij wordt vrijgesproken van eerdere aanklachten wegens brandstichting, een fikkie stookt in de prullemand van de rechter en dus alsnog achter de tralies eindigt. Western heeft deze scène tot *droom* laten omwerken, want een stripheld achter de tralies, dat kon natuurlijk niet.

Zwarte lijst

Na Western's verstrakte richtlijnen werden Barks' verhalen, zoals al gezegd, tammer. Niet tam genoeg echter voor nieuwe en later door Western nogmaals verscherpte regels van toelaatbaarheid.
Een aantal jaren geleden is een *Zwarte Lijst* uitgebracht van verhalen die niet meer *herdrukt* mogen worden. Het betreft hier dus verhalen die destijds wèl goedgekeurd waren; sommige zijn in de jaren zestig/zeventig gemaakt of toen al eens herdrukt, maar nu dus, overeenkomstig de opnieuw aangescherpte inzichten, alsnog verboden voor verdere herdruk.

In Amerika gecensureerde plaat uit Trick or Treat. *In Nederland wel verschenen, in album nr. 39 van de reeks Donald Duck, avonturen van een wereldberoemde eend*

De belangrijkste reden voor dit recentste embargo is de manier waarop landen en volken in sommige oude strips nogal eens ge(stereo)typeerd werden. Op genoemde zwarte lijst prijken de volgende verhalen, die in Amerika alle dus al eens eerder gepubliceerd waren, maar nu niet meer herdrukt mogen worden:
Donald Duck's Atom Bomb / Cheerio Giveaway 1947
Donald Duck in darkest Africa / Boys' and Girls' March of Comics nr. 20, 1948
Voodoo Hoodoo / Four Color Comic 238, 1949
Race to the South Seas / March of Comics 1949
The Cold Bargain / Uncle $crooge nr. 17
Volcano Valley / Four Color Comic nr. 147, 1946
Bongo on the Congo / Uncle $crooge nr. 33, 1961
Captain Blyths Mystery Ship / Walt Disney's Comics ad Stories 283, 1965
Treasure of Marco Polo / Uncle $crooge nr. 64, 1966.
Van de ongepubliceerde voor herdruk verboden verhalen is het gros al in Nederland verschenen. *Inkt* en de Nederlandse Donald Duck publiceerden de Christmas Story en de Milkman's Story, die in Amerika nooit in druk waren verschenen. De ongepubliceerde pagina's uit Trick or Treat en Back to the Klondike verschenen in de albums uit de Oberon reeksen De Avonturen van een wereldberoemde c.q. steenrijke Eend. Verder zijn ten behoeve van de Nederlandse Donald Duck en de Oberon Reeks de meeste van de voor herdruk verboden verhalen al eens gebruikt vóórdat het embargo van kracht werd, zij het dat in het verhaal *Darkest Africa* door de Nederlandse redaktie enkele mitigerende aanpassingen werden aangebracht.
Er is echter één verhaal dat nog altijd niet in Nederland is verschenen en dat, door het Amerikaanse embargo, dus ook nooit meer *mag* verschijnen: het verhaal *Treasure of Marco Polo*. Het verscheen oorspronkelijk in Uncle $crooge nr. 64 (1966).
Het verhaal speelt in *Unsteadystan*, een Zuidoost Aziatisch ogend land waar al jaren een vernietigende burgeroorlog heerst, waarbij een van de vechtende partijen, de guerilla's onder rebellenleider Whan Beeg Rhat, gebruik maakt van materiaal dat geleverd is door een niet nader gespecificeerd *Worker's Paradise*. Dat met Unsteadystan *Vietnam* wordt bedoeld ligt voor de hand. Eveneens voor de hand ligt het dat Duckburg om steun wordt gevraagd in de strijd om de rechtmatige heerser, prins Char Ming, weer aan de macht te helpen. Die steun wordt gevraagd door Soy Bheen, een brillende Unsteadystanees die zich in een kist bevindt die eigenlijk een door Dagobert Duck uit Unsteadystan geïmpor-

teerde olifant van jade had moeten bevatten, maar waarvan alleen de staart slechts rest. In die staart vindt Dagobert echter een oude brief van Marco Polo, waarin deze spreekt van een grote schat die in Unsteadystan begraven ligt en het besluit om met zijn neven en Soy Bheen naar het instabiele Zuidoostaziatische land af te reizen is door Dagobert snel genomen.
Daar aangekomen blijkt het er inderdaad heet aan toe te gaan. Geen van de strijdende partijen respecteert Dagobert's witte vlag en slechts gedurende enkele uren 's middags wanneer er een algemene siësta wordt gehouden is het veilig op straat. Van Soy Bheen vernemen we dat de olifant van jade, die door Dagobert gekocht was, sterk verbonden is met de traditionele machthebbers in het land, waar prins Char Ming een afstammeling van is. De olifant is nu echter in het bezit van Whan Beeg Rhat. Char Ming, de rechtmatige heerser, is vermist sinds zijn middelbare schooltijd.
Vele avonturen spelen zich af in de hoofdstad en vervolgens, wanneer Dagobert en Donald door Rhat gevangen zijn genomen, ook in de barre en ondoordringbare Unsteadystanese jungle. Na een heroïsche tocht bereiken Soy Bheen en de neefjes Rhat's hoofdkwartier, waarbij Bheen bezit neemt van de olifant van jade en zich bekend maakt als de enige echte prins Char Ming en Rhat's mensen zich terstond tegen Rhat zelf keren, waardoor Dagobert en Donald, die al voor Rhat's vuurpeleton hadden moeten plaatsnemen, door de neefjes bevrijd kunnen worden, waarna ook de vrede weer snel terugkeert in het land.
En de schat van Marco Polo? Wel, toen ze opgesloten zaten in de olifant van jade had Dagobert Marco Polo's kaart waarop de ligging van de schat was aangegeven gevonden in de holle slurf van het kostbare beest en als er eenmaal orde in het land heerst zijn Polo's legendarische twintig urnen met goud en edelstenen snel gevonden. Dagobert schenkt de schat en de olifant aan het geteisterde Unsteadystan ten behoeve van de wederopbouw, waarmee het verhaal dus een gul en happy end krijgt.

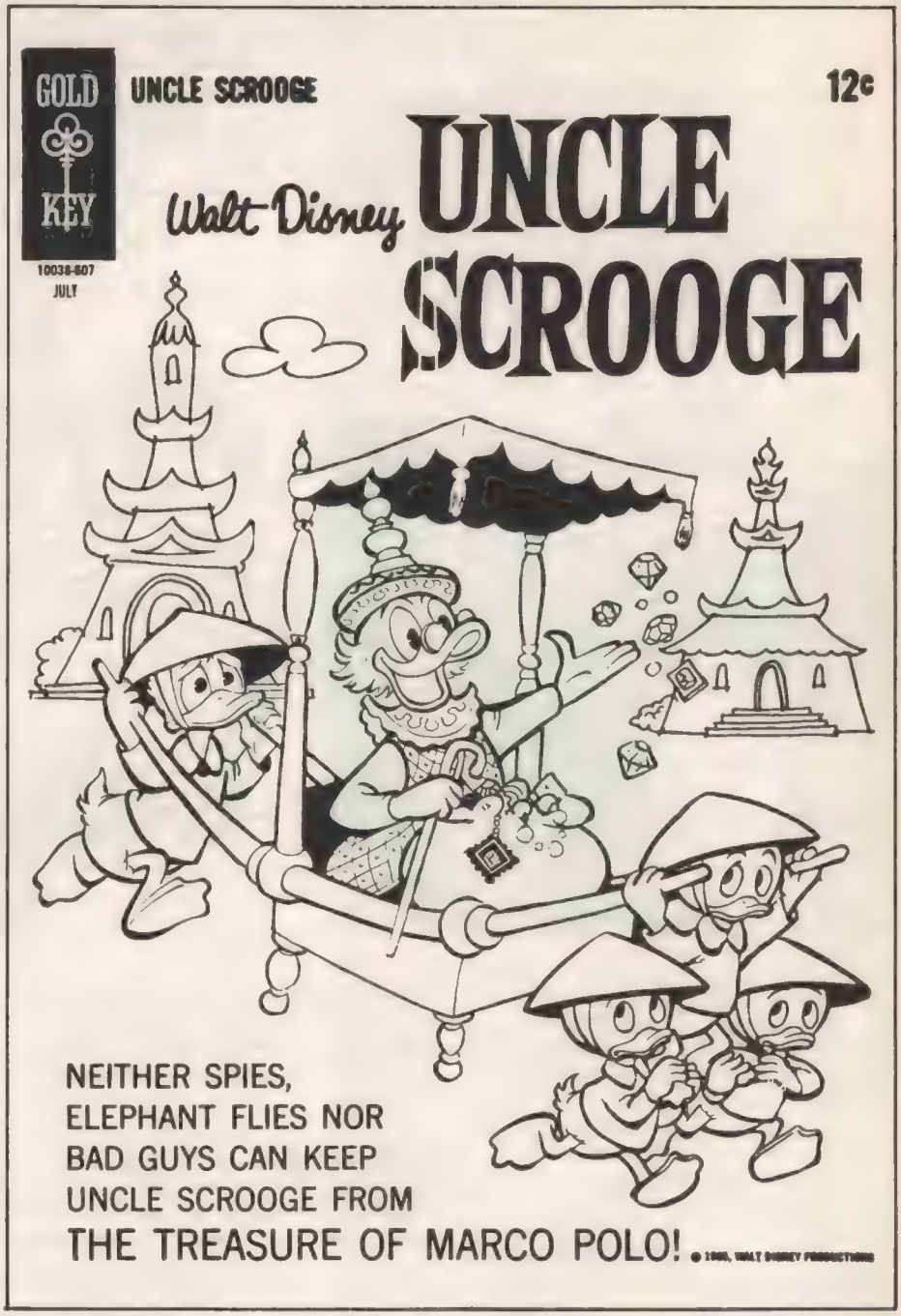

Omslag van Uncle Scrooge nr. 64, dat het verhaal Treasure of Marco Polo bevatte

Gecensureerde plaat uit: Darkest Africa

SLEEP IN— FOOF— FOOFOOF— PEACE
SLEE-EEP IN FOOF! FOOP!
I ALWAYS THOUGHT THESE THINGS'D MAKE GOOD TIRE PUMPS!
SILENT NIGHT— PEEP! FEEF!
FONK!
HO-OL-LY NIGHT— FOOP! FEEP!
CHUNK!
DETERMINED TO SING, AREN'T YOU, DUCKIE BOY!
IF THAT DOESN'T KNOCK THE CHRISTMAS SPIRIT OUT OF YOU, I'LL TRY SOMETHING REALLY ROUGH!
OOF!
ZOW!
NOW HAVE YOU HAD ENOUGH, UNCA' DONALD?
NO! RUN HOME AND GET ME A MEGAPHONE! THAT OLD GROUCH HASN'T HEARD ANYTHING YET!
SILENT NIGHT!

© Walt Disney Productions

uit: Christmas Story. *In Nederland verschenen in Inkg nr. 6 (april 1976)*

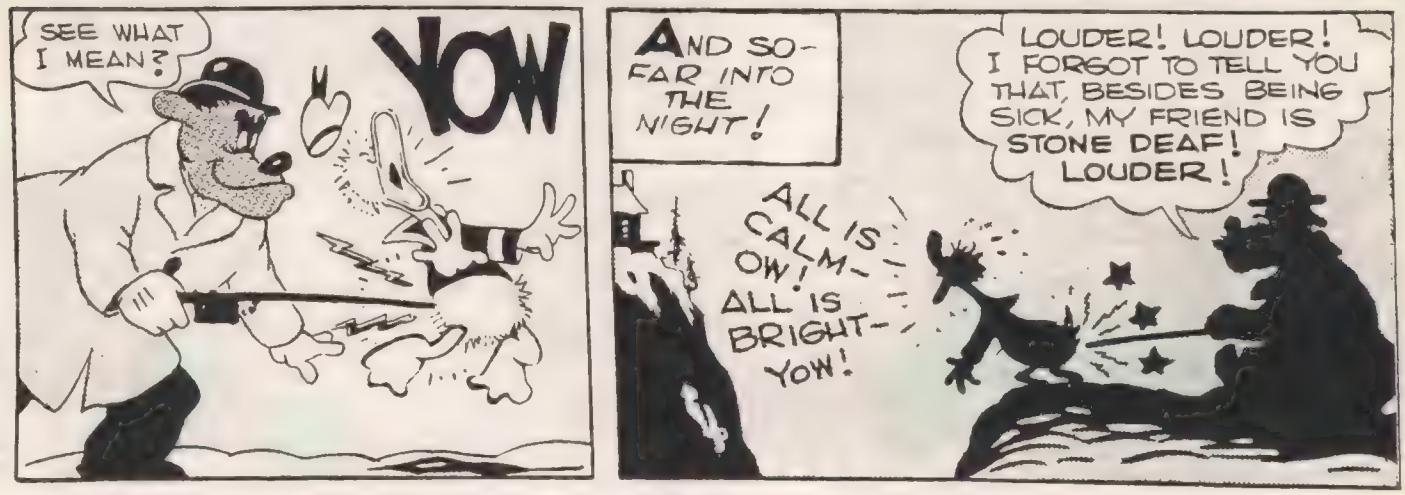
SEE WHAT I MEAN?
YOW
AND SO-FAR INTO THE NIGHT!
LOUDER! LOUDER! I FORGOT TO TELL YOU THAT, BESIDES BEING SICK, MY FRIEND IS STONE DEAF! LOUDER!
ALL IS CALM-OW! ALL IS BRIGHT-YOW!

© (D)ALT DISNEY PRODUCTIONS

uit: Christmas Story. *In Nederland verschenen in Inkg nr. 6 (april 1976)*

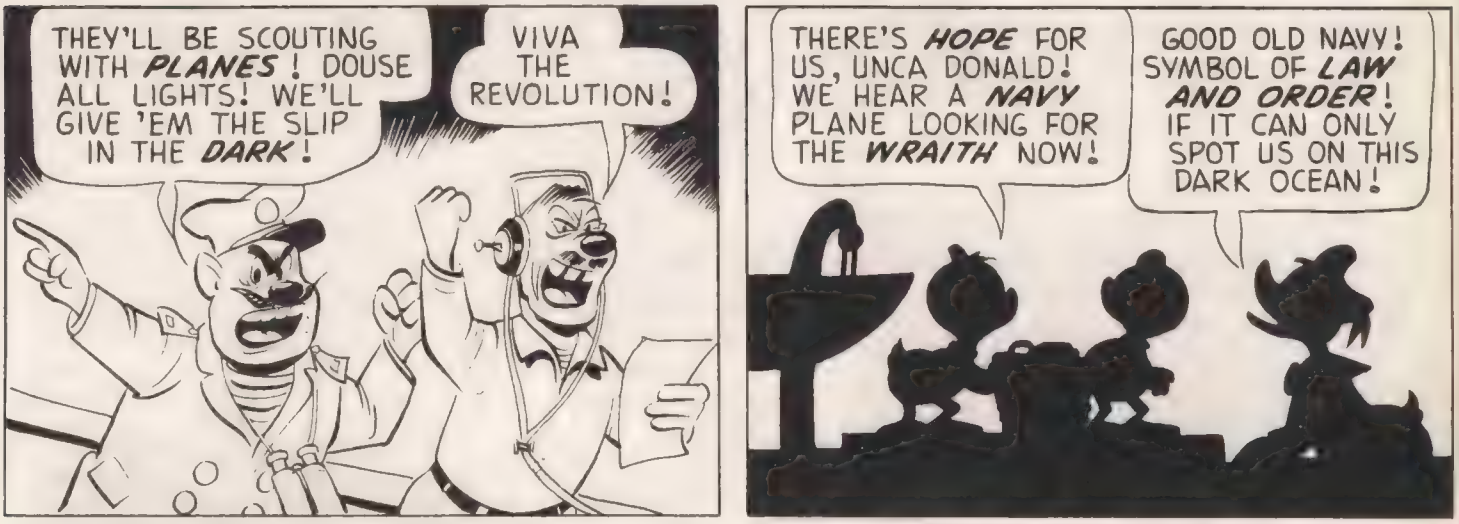
THEY'LL BE SCOUTING WITH *PLANES*! DOUSE ALL LIGHTS! WE'LL GIVE 'EM THE SLIP IN THE *DARK*!
VIVA THE REVOLUTION!
THERE'S *HOPE* FOR US, UNCA DONALD! WE HEAR A *NAVY* PLANE LOOKING FOR THE *WRAITH* NOW!
GOOD OLD NAVY! SYMBOL OF *LAW AND ORDER*! IF IT CAN ONLY SPOT US ON THIS DARK OCEAN!

Captain Blyths Mystery Ship *is in Nederland verschenen in Donald Duck nr. 1970/39*

uit: 'The treasure of Marco Polo'

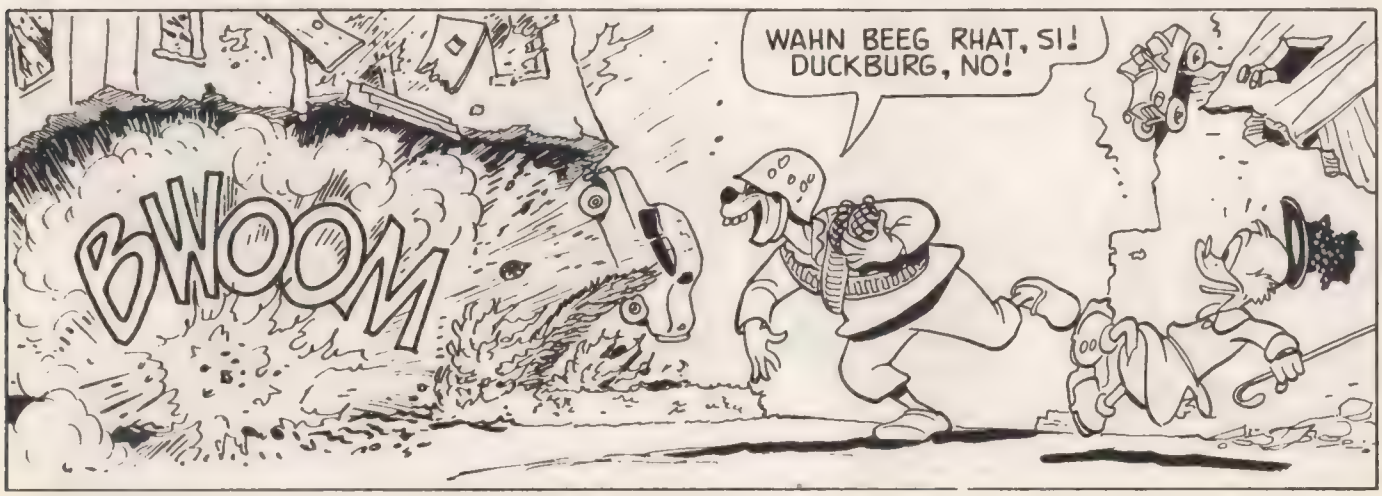

Voodoo Hoodoo *is in Nederland verschenen in Donald Duck 1981/23-26, in album nr. 50 uit de reeks Donald Duck, avonturen van een wereldberoemde eend en in deel 1 van Ik Donald Duck*

The Cold Bargain *is in Nederland verschenen in Donald Duck 1983/7-9 en in album nr. 7 uit de reeks Donald Duck en andere verhalen*

VAN ALLE PLAATSEN IN DE WERELD KOM JE UITGEREKEND IN EEN LAND TERECHT WAAR DE HELE BEVOLKING NIET WIJS IS!...
GA LIEVER AAN JE WERK, LUIAARD! DAN KUN JE TENMINSTE OOK EEN TREINKAARTJE BETALEN!
MAAR NOBELE MAN! HET IS TOCH VEEL GEZONDER OM EEN SIËSTA TE HOUDEN!
12

Volcano Valley *is een verhaal waarvan gefluisterd wordt dat het binnenkort op Disney's zwarte lijst gaat verschijnen. Het is oorspronkelijk verschenen als Four Color Comic nr. 147, 1947. In Nederland verscheen het in Donald Duck 1976/21-23*

Donald Duck's Atom Bomb *is in Nederland verschenen in Donald Duck 1975/40, en in album nr. 38 uit de reeks Donald Duck, avonturen van een wereldberoemde eend*

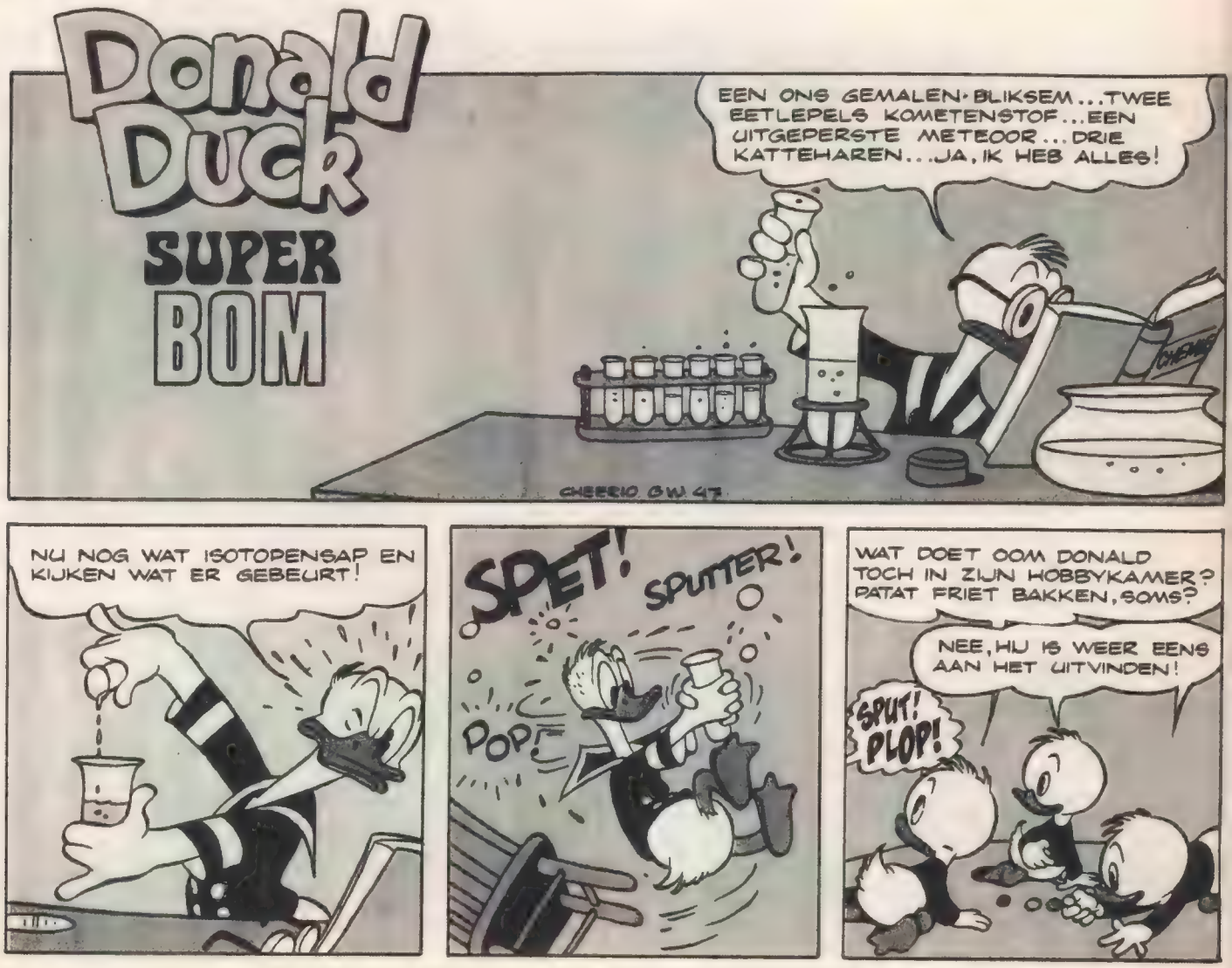
Donald Duck
SUPER BOM
EEN ONS GEMALEN·BLIKSEM...TWEE EETLEPELS KOMETENSTOF...EEN UITGEPERSTE METEOOR...DRIE KATTEHAREN...JA, IK HEB ALLES!
CHEERIO GW 47
NU NOG WAT ISOTOPENSAP EN KIJKEN WAT ER GEBEURT!
SPET!
SPUTTER!
POP!
WAT DOET OOM DONALD TOCH IN ZIJN HOBBYKAMER? PATAT FRIET BAKKEN, SOMS?
NEE, HIJ IS WEER EENS AAN HET UITVINDEN!
SPUT! PLOP!

BOEKEN IN HET KORT

Malik: *Stalnaker* (Johnny Paraguay 2). Uitg. Archers, prijs *f* 6,55.

In zijn keurig gesneden, smetteloos wit blijvende, maatkostuum moet *Johnny Paraguay* de ene krachttoer na de ander leveren in deze onvervalste aktie-strip, die filmisch en vlot verteld wordt. *Malik* heeft een goed ogende lijnvoering, de inkleuring is sfeervol, het album is goed geletterd en gedrukt, dus...
Helaas heeft de auteur te lijden van een zieke geest. In de loop van de avonturen van *Archie Cash* hebben zijn scenaristen steeds meer aandacht en bewondering gekregen voor de handelingen van kriminelen, en werd Archie Bronson Cash gedegrageerd tot bijfiguur. Als tekenaar én schrijver van de avonturen van *Johnny Paraguay* probeert Malik de overtreffende trap van het altijd al aanwezige geweld in zijn strip te tonen. Straten vol bloedige straatgevechten tussen politie en wanhopige, werkloze arbeiders; junkies met moordlust in de ogen, sadistische ordebewakers met mensendodende honden... een slachtpartij, die uiteindelijk 'geregisseerd' blijkt te zijn,door een mismaakt kind dat op wraak uit was. 'Arm joch...', denkt onze held, nadat hij het de genadige kogel heeft gegeven, en even verder: 'Eigenlijk valt alles, op de dood van die paar honderd ongelukkigen na, best mee.'
Mag ik een teiltje?

(MS)

Bergèse/Charlier: *De hellepiloten* (Buck Danny 42). Uitg. Novedi, prijs *f* 6,55.

Wie nog niet doorhad dat *Buck Danny* een erg *rechtse* strip is, weet dat wel na de vriendelijke onderonsjes van onze piloot-held en de president van de U.S. of A. himself. Deze 'aktualisering' van de strip, waarin Ronald Reagan ten tonele wordt gevoerd, is extra hinderlijk doordat de mentaliteit waarmee de 'andere kant' wordt afgeschilderd nog altijd die uit de vijftiger jaren is. Zo worden er een aantal slechteriken naar voren gebracht, die ervan uitgaan, dat de wereld onregeerbaar wordt als een aantal staatshoofden wegvalt; blijkbaar heeft Charlier nog nooit van demokratieën gehoord, waar (nieuwe) staatshoofden gekozen (kunnen) worden, maar alleen van diktaturen, waar het wegvallen van de Grote Leider de chaos inluidt. De slechterikken zijn bovendien onwerelds genoeg om de aardkloot waar ze zelf op rondwandelen de lucht in te blazen.
Gelukkig dat dit album ook een aktiedeel bevat, waarin Buck en Sonny er als vanouds zelf op uit gaan om een partijtje gestolen vliegtuigen op te sporen, waardoor ze op een onbewoond eilandje terechtkomen en kans zien zich te verbergen voor de vijand, binnen een straal van een paar honderd meter zand-met-palmbomen; kompleet met uitleg hoe ze dat gedaan hebben!
Ook als vanouds is overigens dat het avontuur hier nog niet beëindigd wordt, maar zijn afsluiting vindt in een volgend album.

(MS)

NIEUWS

NIEUWSREDAKTIE :
DONALD STROOMBERG

ALGEMEEN

De volgende *catalogi* met pas verschenen *franstalige albums* bereikten de redactie van deze rubriek:

- Futuropolis, 8, Passage des Ecoliers 75015 Paris, France
  belangrijkste artiesten in dit fonds:
  Enki Bilal – Le bol maudit; Christin/Tardi – Rumeur sur le Rouergue; Torres – l'Ange déchu; Joost Swarte – o.m. passi, messa 1 et 2 en hors serie. Retro – Betty Boop, Blondie, Popeye, Buz Sawyer, Dick Tracy en Terry en de piraten.
- Artefact, éditeurs associés, 9, Rue Duphot, 75001 Paris, France met werk van Jacovitti, Altan, Shelton, Ramaioili (Maldo et Maildur) en Har van Fulpen (Beatles)
- Editions Glénat, 6, Rue Lt-Chanaron, b.p. 285, 38009 Grenoble cedex, France
  deze catalogus bevat een overzicht van avonturen-, humoristische-, mythologische- en science fiction albums. alle groten van het franstalige gebied zitten in dit fonds. zij, die regematig de magazines circus en vécu onder ogen krijgen weten dat tot deze bijzondere artiesten behoren:
  autheman (condor), segrelles (le mercenaire), vicomte (ballade au bout du monde), schetter (cargo), macedo (caraïbe), tito (jaunes) en pichard (marie gabrielle).

STRIPGIDSPRIJS

De 'Stripgidsprijs 1985' – de belangrijkste stripprijs in Vlaanderen – bekend onder de naam *Adhemar,* is toegekend aan Arthur Berckmans voor zijn volledige oeuvre. Hiermee volgt Berck Hec Leemans, Kamagurka, Karel Biddeloo, Jean-Pol en Merho op, die eerder deze prijs, die sinds 1977 wordt uitgereikt, kregen toegekend.

De jury, bestaande uit Marc Sleen, Bob de Moor, Willy Vandersteen, Hec Leemans, Frank-Ivo van Damme, Kees Coenders, Manu Manderveld, Jan Smet en Patrick van Gompel gaven de prijs aan Berck, nadat de nominaties van Nagel (De Bende van Jan de Lichte) en Griffo (l'Orde du Dragon Noir) werden gewogen en te licht bevonden.

Met Berck wordt een van de beste Vlaamse striptekenaars gehuldigd, zijn bekendste reeks is 'Sammy', maar ook 'Pechvogel', 'Hansje', 'Mulligan' en 'Lowietje' zijn van zijn houd.
De *Adhemar* wordt overhandigd tijdens de *zesde stripdag te Turnhout,* die op 30 november aanstaande plaats vindt in *De Warande*

Kinderzegel bekroond

De Haarlemse striptekenaar Joost Swarte heeft met deze kinderpostzegel die hij vorig jaar voor de PTT ontwierp de Internationale Asagio-prijs voor artistieke filatelie gewonnen. De jury uit de Italiaanse stad Asagia bekroonde de zegel omdat ze het zo aardig vonden dat dit nu eens niet een traditionele postzegel is, maar een die zich van striptaal bedient.

De bedank-sticker die de kinderen kregen was trouwens ook opmerkelijk. Joost Swarte tekende hiervoor een jongen met engelenvleugels op een ereplatform die een beker vasthoudt. De tekst eronder luidt: ***Ik hielp mijn medemens, ik verkocht kinderpostzegels zonder dat ik hiermee 'n auto kon winnen of een reis naar Honolulu.***

HET PAROOL - 17 JULI 1985

aldaar.

HENK KUIJPERS

Erik Oskamp heeft onlangs de 'Henk Kuijpers Fanclub' opgericht. Het fanclubblad *Furora* ontvangt men vier maal per jaar voor slechts tien gulden. Voor inlichtingen over deze fanclub, kan men kontakt opnemen met: Erik Oskamp, Proostdijstraat 17, 3641 AT Mijdrecht, telefoon 02979-5075.

EPPO – WORDT VERVOLGD

Het stripweekblad 'Eppo' stopt binnenkort, nummer 33 zal het laatste nummer zijn dat deze naam draagt. Maar niet getreurd. In week 34 start men met het eerste nummer van *Wordt vervolgd.* De uitgave blijft onder de vlag van uitgeverij Oberon, maar de inhoud wordt mede bepaald door de redaktie van het gelijknamige tv-programma.

De eerste twee nummers zijn extradik (48 pagina's), tevens zullen in de toekomst dergelijke 'dikke' nummers geregeld onregelmatig verschijnen. In 'Wordt Vervolgd' komt o.m. te staan: Franka (het vervolg op de Tanden van de Draak), De Partners, Storm, Omni (door Boschart, Van die en Plijnaar), Kanaal 13 (door Van Die en Gleever), Familie Fortuin (door Peter de Wit en Ruud Straatman), De Generaal, Sjef van Oekel en Knetter + Pinquins (door Toon van Driel). Waarschijnlijk ook nog werk van Jan van Haasteren.

Niet meer verschijnen: Eppo, De Leukebroeders, Paling en Ko en Jerom. De niet genoemde 'bekenden' uit Eppo, zullen wel terugkeren in 'Wordt Vervolgd', zoals Asterix (gepland voor eind 1986), Blueberry, Billie Turf en Pechvogel. De prijs en het formaat van het blad blijven gelijk aan 'Eppo'. Voor de stripliefhebber wordt het wat moeilijker, want de 'Wordt Vervolgd' van uitgeverij Casterman zal blijven bestaan onder de huidige naam, en wort zelfs ingaande deze maand in een nieuw jasje gestoken, met meer strips van Nederlandse bodem en ook wat meer redaktionele pagina's, die door Martijn Daalder m.m.v. Mat Schifferstein zullen worden volgeschreven. Dus mag ik een Wordt Vervolgd èn een Wordt Vervolgd... Wordt Vervolgd..

BELBOEK

Vaak wordt in diverse publicaties de aandacht gevestigd op de nieuwe of oudere boeken (strips), die niet bij de boekhandel op de hoek liggen. 'Belboek' is de naam van een nieuw soort boekhandel, die voor iedereen 'bij-de-hand' is, en alle 80.000 leverbare boektitels van Nederlandse en Vlaamse uitgevers en verder alle Engelse-, Franse- en Duitse boeken die geïmporteerd kunnen worden, kan leveren op bestelling. Zelfs 'antiquarische' wensen kunnen af-en-toe vervuld worden. Dit alles kost u slechts *f* 3,50 in de verzendkosten van uw bestelling.

'Belboek' is 24 uur per dag bereikbaar ('s avonds en 's nachts op antwoordapparaat) op telefoonnummer: 02940-80000.

COMICLOOK

Rond deze tijd is de eerste 'Comiclock' op de markt verschenen. Strip- en tijdschriftendistributeur Betapress bracht in samenwerking met 'The Other Clock Company' deze speciaal ontworpen klok – door de beste striptekenaars – uit. De klok bevat een luxe-ingelijste diepdruk (welke alleen als 'Comiclock' verkrijgbaar is) voorzien van een uiterst nauwkeurig quartsuurwerk. Het startschot werd gegeven door *De Generaal* van Peter de Smet, en er zullen nog klokken volgen van *Henk Kuijpers* (Franka) en *Theo van den Boogaard* (Sjef van Oekel). De oplage van de klok is beperkt, deze wordt bepaald na intekening door de detailhandel, bovendien wordt de klok gesigneerd door de tekenaar. De prijs bedraagt *f* 99,— per stuk. Inlichtingen over verkoopadressen kunt u verkrijgen bij: Betapress, Postbus 77, 5126 ZH Gilse, telefoon: 01615-2900.

HET TEKENEN VAN EEN STRIPVERHAAL

Een cursus voor mensen die strips lezen en ze zelf zouden willen maken; die misschien van plan zijn de op deze cursus verworven kundigheid toe te passen als hobby of beroep. Ook voor mensen die hun zienswijzen of ideeën in potlood of inkt willen uitdrukken. U leert figuurtjes bedenken: hoe u ze laat bewegen, leven in strip, enz. enz. Ook mensen die enigszins gevorderd zijn, kunnen aan deze cursus deelnemen.

De cursus staat onder leiding van Winston Harms (illustrator en striptekenaar voor bekende opinievladen, tijdschriften en boeken), het leesmateriaal is op de cursus bij de docent verkrijgbaar, wel meenemen: wit tekenpapier (A4), transparant papier, potlood (HB) en zacht 90 m.

De prijs van deze cursus is: *f* 110,— (voor leden *f* 105,— en voor houders bejaardenpaspoort *f* 85,—). De cursus beslaat 10 lessen, en vindt plaats in het 'West-Indische Huis' te Amsterdam op vrijdagavond 25 oktober aanstaande om 19.30 uur tot 21.30 uur. Voor inlichtingen kunt u kontakt opnemen met: Volksuniversiteit Amsterdam, West-Indisch Huis, Herengracht 93, 1013 EC Amsterdam, telefoon: 020-261626.

YENDOR – HARA KIRI

De uitgaven van uitgeverij 'Yendor' zullen voortaan onder de naam *Hara Kiri* op de markt verschijnen. Het adres blijft ongewijzigd: Korte Hoogstraat 16, 3011 GL Rotterdam, telefoon 010-331710.

IN MEMORIAM: WOLFGANG REITHERMAN (1910-1985)

25 Mei 1985 was de tweede zwarte dag dit jaar voor de liefhebbers van de Disney-tekenfilms. Na de dood van Clarence Nash, overleden aan leukemie op 22 februari van dit jaar, overleed Wolfgang Reitherman 25 mei jl. aan de gevolgen van een auto-ongeval te Burbank, Californië.

Reitherman leverde belangrijke bijdragen aan de avondvullende tekenfilms en was één van de stuwende krachten achter *Jungle Book, The Aristocats, Robin Hood* en *The Rescuers.*

Reitherman behoorde samen met Les Clark, Eric Larson, Ward Kimball, Milt Kahl, Frank Thomas, Ollie Johnston, John Lounberry en Marc Davis tot de *Nine Old Men* die Disney aanstelde om zich beter op Disneyland te kunnen concentreren.

Eén ding is zeker, Reitherman heeft in ieder geval zijn stempel op de Studio's gedrukt en zal verder leven in zijn aandeel in de films.

(Gerard van der Wolf)

EEN VIERDE DISNEY-PARK IN SPANJE?

Volgt na Californië, Florida en Tokyo Spanje als vierde pleisterplaats voor 'De Wereld van Walt Disney' of wordt het misschien toch de tweede kandidaat, Frankrijk.

Eén ding staat in ieder geval wel vast. Welk land ook gekozen zal worden, als het park doorgang vindt wordt er werkgelegenheid geschapen voor ongeveer 10.000personen en zal het land een investering van een kleine 2 miljard dollar (±*ff* 7 miljoen) tegemoet kunnen zien. En dat is toch de moeite van een partijtje touwtrekken wel waard, lijkt mij.

Overigens zou volgens het Spaanse dagblad El Pais de beslissing al zijn genomen en zou de eer aan Spanje zijn toegevallen. Het park zou dan in de buurt van Alicante moeten komen en een oppervlakte beslaan van 8.000 ha.

UITGEVERIJEN

SEMIC

- de rose panter special nr. 4, *f* 3,95. 9 verhalen verspreid over 66 pagina's met de bekende lach-of-ik-schiet lol. van ontvoeringen door de vliegende hollander tot aan een simpel partijtje ping pong.
- de rode panter nr. 67, *f* 2,10. 5 verhalen volgens het bovenstaande stramien; veel vette humor. verschijnt maandelijks; abonnementen mogelijk – per jaar *f* 23,— per ½ jaar 12,—.
- de rose panter A-4album. twaalf ambachten en dertien ongelukken. 7 verhalen zonder verrassingen. de panter in de oudheid, in conflict met een overbekende inspecteur en op het platteland.
- popeye nr. 70, *f* 3,95. Losse gags, een kort verhaal en twee lange verhalen, getiteld – de hond die een kroon droeg' en 'het gelukkige kleine eiland'. Bud Sagendorf op zijn retour. Naast popeye ruimte voor lijfje en wimpy.
- garfield nr. 5, *f* 2,25. Garfield heeft weer honger. 6 verhalen rond die verveelde, luie, zijn baas tergende bijna sympathieke kat. humor van heel geslaagd tot super melig. tekenaar jim davis.
- woody woodpecker nr. 84 – woody als tapijtverkoper, bovendien nieuwe avonturen van de familie gnuff, pepe en pepito. voor de kleine kijklezertjes ongedwongen belevenissen van de specht woody door walter lantz. *ff* 3,95.

- flippie flink nr. 6, *f* 2,10. De gags van flink worden aangevuld met sam en silo, de ark van zoo en roodoog. tekenaars mort walker, gordon bess en jerry dumas.

Bovenstaande strips behoren tot de semic tv-strips.

- agent × 9 nr. 6, prijs *f* 4,25; 100 pagina's suspense. drie verhalen: agent corrigan-de hersenspoeling door archie goodwin/al williamson; modesty blaise-de verdwenen helden door peter o'donnel/romero rip kirby – coureur vermoord door alex raymond.

Bij modesty blaise ontmoeten de lezers gladiatoren in de 20e eeuw en rip kirby is in actie rond formule 1 races met louche liefdes en ruige moorden. Deze klassieke strips zijn zwart/wit uitgevoerd, pure klasse voor diegenen, die het hardboiled werk niet schuwen.

- De boerderij der dieren – jean giraud/marc bati naar animal farm van george orwell. prijs *f* 6,95.
  all animals are equal but pigs are more equal than others. deze slogan zegt genoeg. een goed verstaander...

(RuBo)

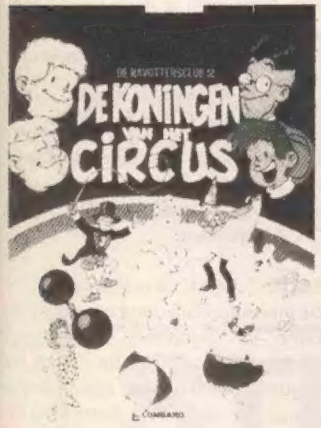

LOMBARD UITG. NEDERLAND (Zandvoort)

Bij de vorige opgave van nieuw te verschijnen albums in de periode september t/m december (zie Stripschrift 196/197 ontbraken enige gegevens. Zo wordt het album 'De Halve Maan en het Kruis: De

Kruistochten van de Saint-Preux', welke in de Collectie Historische Verhalen verschijnt getekend door L. & F. Funcken naar een scenario van Y. Duval. Wat ook ontbrak waren enige afbeeldingen van de albums die in deze periode verschijnen, bij deze wordt dit goedgemaakt...

CASTERMAN (Dronten)

Ook Casterman heeft een aanvulling nodig op de lijst van zijn nieuwe uitgaven (zie Stripschrift 196/197). De titels die ik had aangekondigd voor week 36 verschuiven naar week 35, daarbij zijn nog

enkele titels toegevoegd. Ook in deze week verschijnen: Pol, Pel en Pingo deel 3 en 4 (in nieuwe uitvoering) door Hansen (*f* 4,95 per stuk). Het album 'Een Stem die van Nergens Komt', dat in de reeks Wordt Vervolgd-Romans gaat verschijnen, gaat *f* 21,90 kosten. Tenslotte staat er ook voor deze week een 'Kuifje Posteralbum' gepland, dat op groot formaat zal gaan verschijnen! De prijs is nog niet definitief, maar zal rond de *f* 50,— gaan bedragen. Dit album stond eerder aangekondigd voor begin november.

LOEB/W&L (Amsterdam)

Loeb en W&L komen niet eerder met nieuwe stripuitgaven op de markt dan in oktober aanstaande. In deze maand verschijnt op groot formaat een 'Snoopy-album', met daarin opgenomen 312 dagstrips en 72 zondagstrips, met de titel 'Geeft meer dan een Pootje', getekend door Schultz (prijs ongeveer *f* 17,50). Voor november staan de volgende uitgaven gepland: Pink Panther 5 'Anders dan Andere', Asterix 3 'En het Hemelse Water', Asterix 4 'En Klein Grut en Grote Opschudding' (beide gekartonneerd), Snoopy 8 'Wijze Waarheden' en Garfield 9 'Een Kattige Vriend'. De genoemde titels gaan alle ongeveer *f* 12,50 per stuk kosten, tenzij anders vermeld.
Inlichtingen: Willemsparkweg 142, 1071 HR Amsterdam.

OBERON (Haarlem)

Oberon heeft aan zijn nieuwe uitgaven voor het 3e kwartaal nog een tweetal titels toegevoegd, te weten: in week 37 verschijnt De Generaal deel 10; er wordt nog een keuze gemaakt uit de volgende titels: 'Maakt er een Einde aan' of 'Springt een Gat in de Lucht' of 'Is er weer hemelaal Bovenop', en in week 39 Donald Duck deel 45 'Donald Duck als Taxichaffeur'. Beide albums gaan *f* 6,75 per stuk kosten. De opgave voor het 4e kwartaal bevat de volgende titels: week 40: Tina topstrip deel 70 'Tina-Holle Bolle Bella'; Trigië deel 35 'Het Rijzende Water' en Lila en Merijn deel 2 'Het Mysterie van de Telepatophone'. Week 42: Donald Duck Pocket deel 26 'Een Schot voor Open Doel'. Week 43: Oom Dagobert deel 29 'Oom Dagobert met Kerstvakantie op de Berenberg'. Week 44: Donald Duck Winterboek 1985 (*f* 8,50) en Sjakie en de Wondersloffen deel 12 'De Comeback'. Week 45: Bobo Winterboek 1985 (*f* 8,50). Week 46: Tina Topstrip deel 71 'De Watchers van Thor', Sjef van Oekel deel 3 (de hardcover van 'Sjef verschijnt in week 51 voor *f* 14,95), Storm deel 15 'De Honden van Marduk' (ook hiervan verschijnt een hardcover in week 51 voor *f* 14,95) en Auteurreeks deel 21 'John Difool: De Bovenwereld' (hardcover, prijs *f* 14,95). Week 47: Douwe Dabbert deel 12 'De Laatste Plager' (ook hiervan verschijnt een hardcover in week 52 voor *f* 14,95). De Avonturen van Alef-Thau deel 2 'De Eenarmige Prins' (hardcover, prijs *f* 19,90) en De Zes deel 2 'Het Poppenkast-mysterie'. Week 48: Billie Turf deel 31 'Haasje Over', Roel Dijkstra deel 15 'De minik Wk/De Miljoenentransfer' en tenslotte een Donald Duckdubbelalbum deel 8 (*f* 8,50). De meeste albums gaan *f* 6,75 per stuk kosten, tenzij anders vermeld. Eindelijk weer eens een aardig 'kwartaaltje' van Oberon, met voor 'elck wat wils'...
Inlichtingen: Ceylonpoort 5-25, 2037 AA Haarlem.

STANDAARD (Antwerpen)

'Stripdossier deel 5' stelt niemand minder dan Jean-Pol als gastauteur voor. Wie Jean-Pol zegt, zegt meteen... Kramikske. Al meer dan tien jaar vermaakt dit ronde bakkersgastje het lezerspubliek van o.a. 'De Volksmacht' en kan je dit olijke ventje terugvinden op uitstelramen van al dan niet meer warme bakkers. Jaren geleden verschenen enkele albums van Kramikske bij uitgeverij Het Volk, maar toch wilde de definitieve doorbraak van dit bakkertje maar niet lukken. Nu 'Annie en Peter' min of meer een begrip zijn geworden bij de Standaarduitgeverij, besloot men Kramikske vanonder de bloem te halen. Het album is verkrijgbaar in twee versies, en... alleen in België. Een eerste met slappe kaft via een groothandel in bloem, en de tweede in hardcover in de serie 'Stripdossier' (n.b.: Deze serie is in Nederland gestopt bij deel 3!). Waar de wekelijkse afleveringen in zwartwit waren, zijn ze nu in kleur gedrukt. Het resultaat is een album vol eenvoudige en eerlijke humor in Jean-Pol's stijl. Hopelijk besluit de Nederlandse tak van De Standaard alsnog dit album hier op de markt te brengen, tot zolang dient men naar België te gaan, alwaar men dit album kan verkrijgen voor ongeveer *f* 10,—.

GLENAT (Brussel)

Ingaande september aanstaande, verschijnen ook albums in de Nederlandse taal bij deze – vooral in Frankrijk – bekende uitgever. Onder haar eigen label zal worden

gestart met een viertal albums, waarvan drie in hardcover-uitvoering. Voor september staan gepland: Cargo deel 1 'De branding van Surabaya' – fantasie, erotiek, mysterie en exotische taferelen – door Schetter (hardcover); De Wind der Goden deel 1 'Maanbloed' – afspelend in het 13e eeuwse Japan, waar geschiedenis en legende zich met elkaar vermengen – door Adamov en Cothias (hardcover); Grimlijn, Lederwant deel 1 'De Meermin' – een jongen met een ernstige afwijking aan zijn hand, hierdoor raakt hij steeds meer geïsoleerd van zijn omgeving – door Makyo (hardcover) en De Avonturen van Roodmasker deel 1 'Roodmasker' – Frankrijk van de vijftiende eeuw – door Juillard en Cothias (*f* 8,50). De hardcover-uitgaven gaan *f* 14,90 per stuk kosten. Tevens verschijnt deze maand een 'Glenat Bureauagenda 1986' in 5 talen (Frans, Duits, Engels, Spaans en Italiaans) op A4-formaat vol met cartoons in kleur van o.a. Serre, Lacroix, Barbe en Bridenne (*f* 49,95).
Inlichtingen: Postbus 77, 5126 ZH Gilze.

ARCHERS (Brussel)
Voor kleine uitgeverijen is het vaak moeilijk om met een 'planning' te werken, zo ook met Archers. Wat bekend is, is dat in september Chiwana deel 2 verschijnt, en in december aanstaande Durango deel 6 (ook in een hardcover uitvoering). Voor januari 1986 staat een nieuw album van Johnny Paraguay op de lijst. De albums gaan *f* 6,95 per stuk kosten, de hardcovers *f* 14,90.
Inlichtingen: Vrijheidslaan 119, 1080 Brussel, België.

MAGIC STRIP (Brussel)
Voor september staat 'De Levensrobijn' gepland, door Mandon en Biard. Frederico Gardailhac, zoon van een Spaanse moeder en een Franse vader woont als jongeman in Parijs. Met een serieuze carrière wil het maar niet vlotten, en hij stoot keer op keer zijn neus, totdat een notaris uit SPanje zich bij hem aandient... Prijs: *f* 6,95.
Inlichtingen: Rouppeplein 18, 1000 Brussel, België.

JUMBO OFFSET ('s Gravenpolder)
'De Ballade van Michael Stoner' is de titel van het 2e deel van Trevor Callahan. Op pad in roerig Afrika samen met een televisieploeg wordt Trevor geconfronteerd met een ontvoeringszaak. Het album verschijnt in september in zwartwit, voor de prijs van *f* 6,55.
Inlichtingen: Burg. Jansenstraat 13, 4431 BK 's-Gravenpolder.

ARBORIS (Aerdenhout)
De nieuwe uitgaven voor het vierde kwartaal 1985 van Arboris, zien er als volgt uit: week 42: Hagarpocket deel 7 'De Bruut' door Dick

EEN ZATERDAGAVOND IN FEBRUARI 1944 : HET STORMT EN HET ONWEERT IN HET LAND VAN AELST
GESPUIS IS'T
WEDDEN DAT 'T ONS GOEIE GELD AANT OPZUIPEN ZIJN IN DIE KROEG IN DE BOSSEN
WONEN DE OUDERS VAN DIE DE LICHTE DRAAGNIET ?
JA!
ZE HADDEN AL LANG DE STROP MOETEN KRIJGEN DE POLITIE IS VEEL TE LAKS
VERDUVELD DIE LAMZAK ZAL ZEKER WEER SLAPEN ALS EEN OS
WACHT IK ZIE 'N BLAUW LICHT DAAR ZAL HIJ ZIJN

Browne (*f* 5,95). Week 44: Elfquest deel 6 'De Speurtocht Begint' door Richard en Wendy Pini (*f* 5,95) en De Bende van Jan de Lichte deel 2 'De Chanterikken' door Nagel naar Louis-Paul Boon (*f* 9,95 – uitsluitend op bestelling is een hardcover-uitgave van deze titel – ook van deel 1 – verkrijgbaar voor *f* 19,90). Week 46: Serie Modern deel 6 'Buenos Aires' door Barreiro en Oswald (*f* 9,95) en 'Zo wordt een Strip Gemaakt' – in dit boek wordt voor iedereen begrijpelijk uitgelegd hoe een stripverhaal tot stand komt, van eerste idee tot en met het drukken van de kant-en-klare bladzijden, let wel het is geen kursus striptekenen. Alle kanten van het ontstaan van strips zijn met vele voorbeelden geïllustreerd – door Jos Wauters (ex Robbedoes) m.m.v. Har Brok (ex Stripschrift) en Kris de Daeger. Prijs: *f* 12,50, de hardcover uitgave gaat *f* 24,95 kosten. Tenslotte verschijnen in week 49 de delen 15 en 15 van: Uit de Toonder Studio's, met daarin opgenomen 'Marion deel 2: De Spion van Estoril' door Lo Hartog van Banda en Jan Wesseling en 'Martin Evans deel 2: De Dreigende Zon' door Harry van den Eerenbeemt en Gerrit Stapel (*f* 9,95 per stuk).
Voor het 1e kwartaal van 1986 staan de volgende uitgaven gepland: 'Stripjaarboek 1985/1986', 'De Huurling deel 2' door Segrelles, 'Elfquest deel 7' en 'Serie Modern deel 7'.
Inlichtingen: Postbus 142, 2110 AC Aerdenhout.

'R'-EDITIONS (Antwerpen)
Ons bereikte het bericht, dat begin september een stripcatalogus verschijnt, die ditmaal niet van Hans Matla afkomstig is. Onder de titel 'Verzamelstripcatalogus 1985' wil 'R'-Editions een catalogus op de markt brengen, die vollediger (!?) en goedkoper (!!) zal zijn, dan ons huidige 'standaardwerk'. De prijs zal ongeveer *f* 27,00 gaan bedragen. Verdere gegevens ontbraken ons, maar u kunt kontakt opnemen met: Sint Katelijnevest 34 te 2000 Antwerpen (België), telefoon: 09-3232322205.

DUPUIS (Sittard)
Dupuis start haar programma voor het 4e kwartaal in week 42; in deze week verschijnen de volgende nieuwe uitgaven: Guust Flater deel 0 (!!) 'Gadgets en Gags' door Franquin, Oude Niek deel 26 'Het Rode Eiland' door Remacle, Baard en Kale deel 33 'Stomp 235' door Will, Dr. Zwitser deel 7 'Het Rare Aapje' door Wasterlain, Dupuis Avonturen deel 8 'Achter Tralies', Buck Danny Speciaal deel 6 'Van de Noordpool naar Azië' door Hubinon (gekartonneerd, prijs:*f* 27,75), Jan Kordaat deel 12 'De Grote Rush' door Mouminoux, Ginger deel 3 'De Vliegen van satan door Jidehem, Jerry Spring deel 19 'De Wrekers van Sonora' door Lob, en ONDER VOORBEHOUD: Guust delen R1 t/m R4 in hardcover, en 4 delen van De Blauwbloezen ook in hardcover (prijs: *f* 12,50 per stuk, en tot 10 december aanstaande: *f* 11,25 per stuk).
Dupuis sluit het jaar af met week 47, in deze week verschijnen: Natasja deel 11 'De Weddenschap' door Walthery, Robbedoesalbum 176 (gekartonneerd, prijs: *f* 15,15), De Katamarom deel 14 'De Wraak van de Kromoks' door Gos, Berthet deel 2 'Dreigende Jaargetijden', J.K.J. Bloks deel 2 'De Papieren Droom' door Dodier, Baard en kale deel 1 (!!) 'Villa zonder Zorg' door Will, Oude Niek deel 10 'Het Spookschip' door Remacle, De Blauwbloezen deel 23 'De Neven van de Overkant' door Lambil en De Mini-Mensjes deel 18 'De Pick-Pocket' door Seron. De meeste Dupuis-alboms kosten *f* 6,75 per stuk, tenzij anders vermeld.
Inlichtingen: Industriestraat 13, 6135 KE Sittard.

DRUKWERK (Amsterdam)
Drukwerk komt in september met zes nieuwe titels op de markt, nieuw zijn ze niet helemaal, drie ervan zijn enkele jaren geleden reeds verschenen in softcover-uitgaven, dat zijn: Daniel Jaunes deel 1 en 2 'De Schaduw van Toen' en 'Gerard de Duivel' door Tito en Gerard Craan deel 1 'Hervormingskamp B' door Santi. Deze albums verschijnen in een hardcover-uitvoering, voor *f* 19,90 per stuk. NIEUW zijn wel: Boes deel 8 door Raymakers (*f* 12,50). 'Nederland wordt Wakker' (het vervolg op Daar komen de Russen) door Kroon & Kroon (hardcover, prijs: *f* 19,90) en tenslotte Korian deel 1 'Mysterie in Thebes' door Debruijne (hardcover, prijs: *f* 19,90).
Inlichtingen: Veemarkt 119, 1019 CA Amsterdam.

BLUE CIRCLE (Amsterdam)
De internationale uitgaven van Drukwerk en Rijperman verschijnen onder deze naam op de markt. In augustus verschenen: Spirit deel 3 'Caramba' door Will Eisner (hardcover, prijs: *f* 29,90), 'Venus Straft' door Crepax (*f* 14,50) en Western Woman deel 2 'Rosa en Lotte' – deel 1 verscheen enige jaren geleden bij uitgeverij Panda – door Jokal (*f* 12,50). Deze maand verschijnen: het 3e deel van de luxe Jacobsuitgaven, met de titel 'La Marque Jaune' (deze verschijnt waarschijnlijk ook in het Nederlands) in de Franse-taal (gekartonneerd, prijs: *f* 185,—), 'De Parels der Liefde' door Levis (*f* 14,50) en tenslotte De Kat in... deel 2 '... Katendrecht' door Van Erp (*f* 14,50).
Inlichtingen: Veemarkt 119, 1019 CA Amsterdam.

PAUL RIJPERMAN (Den Haag)
Deze maand zullen dan eindelijk de reeds lang aangekondigde titels in de reeks 'Buldogreeks' verschijnen, te weten de delen 8, 9 en 10: 'De Blauwe Engel' door Clement, 'White-The Shock' door Colman en 'Sabotage' door Torres. Voor december aanstaande staan de delen

STRIPBLADEN

'HEBDO BIKINI'
De nummers 87 t/m 92 (20.04.85-22.06.85) bevatten een bonte verzameling aan informatie voor 'elck wat wils'. Festivals over strips; postzegels met strips; waar signeert wie? etc. Wel echt gericht op Frankrijk met zo-nu-en-dan een knipoog richting Italië en België. Het vermelden waard is nummer 90, waarin een interview met Violeff. Uitgave Sarl Sedli, Place aux Renarts, 11240 Hounoux, France. Een abonnem,ent kost 240 franc voor 8 nummers.

'HOP'
Nummer 35 (herfst 1984) (winter 1984/85), ondertitel vanuit Fanzine: Publié avec de concours du centre national des lettres. Het blad geeft vooral informatie over het beeldverhaal, plaatst interviews, opent dossiers over vergeten striphelden en -makers.
In nummer 35 een interview met Turk en de Groot (o.a. Robin Hood), veel aandacht voor nieuwe albums, de western in het beeldverhaal en het dossier van de cowboy Red Canyon.
Nummer 36 iś voor de Moebius-freak een lekkerbekje. Omslag van, en een interview met de niet meer jonge god onder de striptekenaars. Voorts weer veel albumnieuws en dossiers (Jim Boum, weer zo'n westernheld).
HOP wordt uitgegeven door Editions Glénat, 6 rue du Lt. Chanaron, 38000 Grenoble. Abonnementen: Hop (REMEGBD), 13 rue Emile Duclause, 15000 Aurillac, France. Prijs: 4,50 franc per nummer.

'CHARLIE MENSUEL'
Een greep uit de inhoud van de nummers 37 en 38:
- Tirages de tête – collectionneurs et esthetes.
- La quête de l'oiseau du temps door Le Tendre en Loisel + interview.
- La memoire de Pierre door Vink (China 12e eeuw, fascinerend fraai).
- Harry Dickson – Vanderhaeghe naar een boek van Jean Ray, tekeningen door Zanon.
- Le Policier, met duidelijk Edgar Jacobs op de loer.
- Le Phénomène de portfolio (een portfolio-overzicht, betreffende de Franse markt.
- Arma Oh door Coumandre (ontblote onderbuiken van charmante judoka's in het hedendaagse Japan).
- Dick Hérisson door Savard – avonture à la campagne (toch weer die klare lijn, subliem).
- Dans les Villages door Cabanes (humor dus met buitenaardsen).
- La maison du temps qui passe door Christin en Vern (onheilspellend middeleeuw gekonkel met ook nog hekserij, eindigend in het heden).
- L'amour, drame social door Lucques (humorstrip met mooie ontmaagding).
- Fantasmagories door Frillo en Alhma (personnes seules).

Tweemaal honderddertig pagina's klasse in een superbe uitvoering, prijs per nummer 25 franc (ongeveer *f* 12,—). Direction et rédaction: 12, rue Blaise Pascal, BP 155, 92201 Neuilly-sur-seine, France.

'HARAKIRI'
Nummer 285 (Juin 1985) vol onderbroekenlol en platvoers gelal. Strips in hetzelfde genre van Berroyer, Kamagurka, Reiser, Wolinski en Vuillemin. Prijs: 25 franc (ongeveer *f* 12,—). Inlichtingen: Editions de Square, 10 rue des Troits portes, 75005 Paris, France.

'PILOTE'
Nummer 132 en 133 (mai et juin 1985) bevatten een mixture van reportages en strips. Inhoud v.w.b. de strips:
- Tahiti: Tahiti door Gir-Moebius.
- Le Prince de la b.d. door Pétillon.
- Le retour du revenant door Cailleteau en Vatine.
- Quéquette blues door Baru.
- Sex rev door Leo.
- Claire door Frémond.
- Souvenirs, souvenirs door Gibrat.
- Le cercle magique door Christin en Tournadie.
- Le jeune deserteur door Bernalin en Armand.
- Un malaise Passager door Vidal en Bignon.

Elk nummer telt 100 pagina's waarvan veel in zwartwit – doorsnee strips (behalve Ravian). Pilote op zijn retour?
Inlichtingen: Boîte Postale 38, 91410 Dourdan, France. Een abonnement kost 264 FF (per nummer *f* 10,— bij de speciaalzaken).

'L'ARLOT'
Wij ontvingen en bekeken met veel interesse dit blad, een spaans 'underground'-magazine in de Catalaanse taal. De samensteller, Alfons Moliné, wil op deze wijze de in Catalonië wonende striptekenaars promoten. Prima initiatief. Opmerkelijke strip in dit blad: Lady Godiva van Jesús Blasco. Voor hen wier belangstelling is gewekt het volledige adres: Alfons Moliné, Plaza F. Argemi 4, Terrassa (Barcelona), Spanje.

'BÉDÉSUP'
Magazine de l'image et de la b.d. nummer 32/33 (ë trimestre 1985). Een volledige herdruk van het 2e Bob Morane verhaal 'Le secret de l'antarctique' uit 1962 getekend door Dino Attanasio op tekst van Henri Vernes. Science fiction out de oude doos.
Inlichtingen: Bédésup Editions et Diffusion, Rue de Chambery 16, B 1040 Brussel, België. Prijs: 48 FF.

STRIPWINKELGIDS

"DE STRIP-AAP"
STRIPSPECIAALZAAK
IN- & VERKOOP, VERHUUR
KUIPERSDIJK 66
7512 CJ ENSCHEDE
053-305261
Di. t/m vr. 12.00 - 18.00 uur,
za. 11.00 - 17.00 uur, do. koopavond

'PLATENBAR-STRIPWINKEL LEO'

Lange Kerkstraat 32
4461 JJ Goes, telefoon 01100-13194

Stripspeciaalzaak
'HET PERRON'
In- en verkoop van strips.
Grote collectie 2e hands stripboeken.

Geopend: – dinsdag t/m vrijdag 10.00-18.00 uur
– donderdag koopavond
– zaterdag 10.00-17.00 uur

Adres: St. Janstr. 3, 4331 KA Middelburg
telefoon: 01180-34747

STRIPWINKELGIDS

DE STRIPSPEURDER
Wagenstraat 130
2512 BA DEN HAAG
Tel.: 070-643005

LAMBIEK
Kerkstraat 78, Amsterdam,
telefoon 020-267543

Stripwinkel Beo
Hopland 15 – Antwerpen
Tel. 03/233.25.36
OPEN ALLE DAGEN
VAN: 10-18 u / zondag: 10-14 u
HOPLAND 15 (BIJ VOGELTJESMARKT)

ROTTERDAMS GROOTSTE STRIPWINKEL & LECTUURHAL

TIJDSCHRIFTENHAL
NOORD
ZAAGMOLENDRIFT 35 t/m 41
1e MIDDELLANDSTRAAT 110
ROTTERDAM
SCIENCE FICTION
STRIPVERHALEN

stripspeciaalzaak

PIET SNOT
vismarkt 3 utrecht tel. 318472

RICHARD
Rombout-Hogerbeetsstraat 78,
Amsterdam, tel. 020-842923.

EPPO STRIP & BOEK
ANTIKWARIAAT
JOS & MARI HUDDLESTON SLATER
KLEINE BERG 33
EINDHOVEN
TEL:
040-441882

DE JACOBIJN
STRIPWINKEL

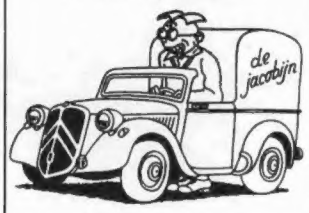

JACOBIJNESTRAAT 10 HAARLEM 023-320782
TE KOOP: ZEEFDRUKKEN
VAN © JOOST SWARTE

Antiquariaat Nillco
oude strips en boeken

Nieuwlandstraat 25, Tilburg
013-431229 – 3 min. v. station
di.-wo.-vr. 12-6, do. 12-9, zat. 11-5

stripwinkel BOES

IN- en VERKOOP VAN STRIPS
Lievevrouwestraat 33-Tel.:01640-59366
4611 JJ Bergen op Zoom

Geopend:	
maandag	13.00-18.00 uur
di.tm vr.	09.00-18 00 uur
	(vrijdag koopavond)
zaterdag	09.00-17.00 uur

Stripwinkel 'Ombrosius' Amsterdam
Oostenburgergracht 69, 020-224680
Gesp. in stripweekbladen.
Molukkenstraat 86, 020-945969
gesp. in Ned. en Eng. Comics
Ook een uitgebreid Antiquariaat.

STRIP ANTIQUARIAAT + STRIPGALERIE PANDA

Frederikstraat 955-959
2514 LJ 's-Gravenhage,
telefoon 070-635950*
geopend di t/m vr van 12 tot 6 uur; zaterdag van 11 tot 5 uur

STRIPWINKEL DUMPIE
Nieuwe Rijn 18, Leiden, tel. 071-126404
BESLIST DE GOEDKOOPSTE MET ANTIQUARISCHE PRIJZEN!!
(meestal niet meer dan 60% van de katalogus prijs)

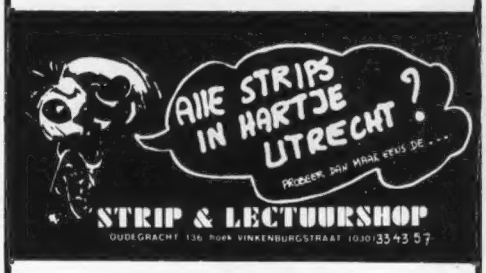
ALLE STRIPS IN HARTJE UTRECHT ?
PROBEER DAN MAAR EENS DE ...
STRIP & LECTUURSHOP
OUDEGRACHT 136 hoek VINKENBURGSTRAAT 10 030/33 43 57

DE LEKTUURHAL
*GESPECIALISEERD IN STRIPS

LEEUWARDEN
O/D KELDERS 10
058-30756

HARTJE SHEEK
NWE BURGSTR. 3
05150-15510

HEERENVEEN
DRACHT 100 05130-25092

WONDERLAND
strips en science fiction
Soembawastraat 54a
1095 XD Amsterdam
020 - 94 35 62